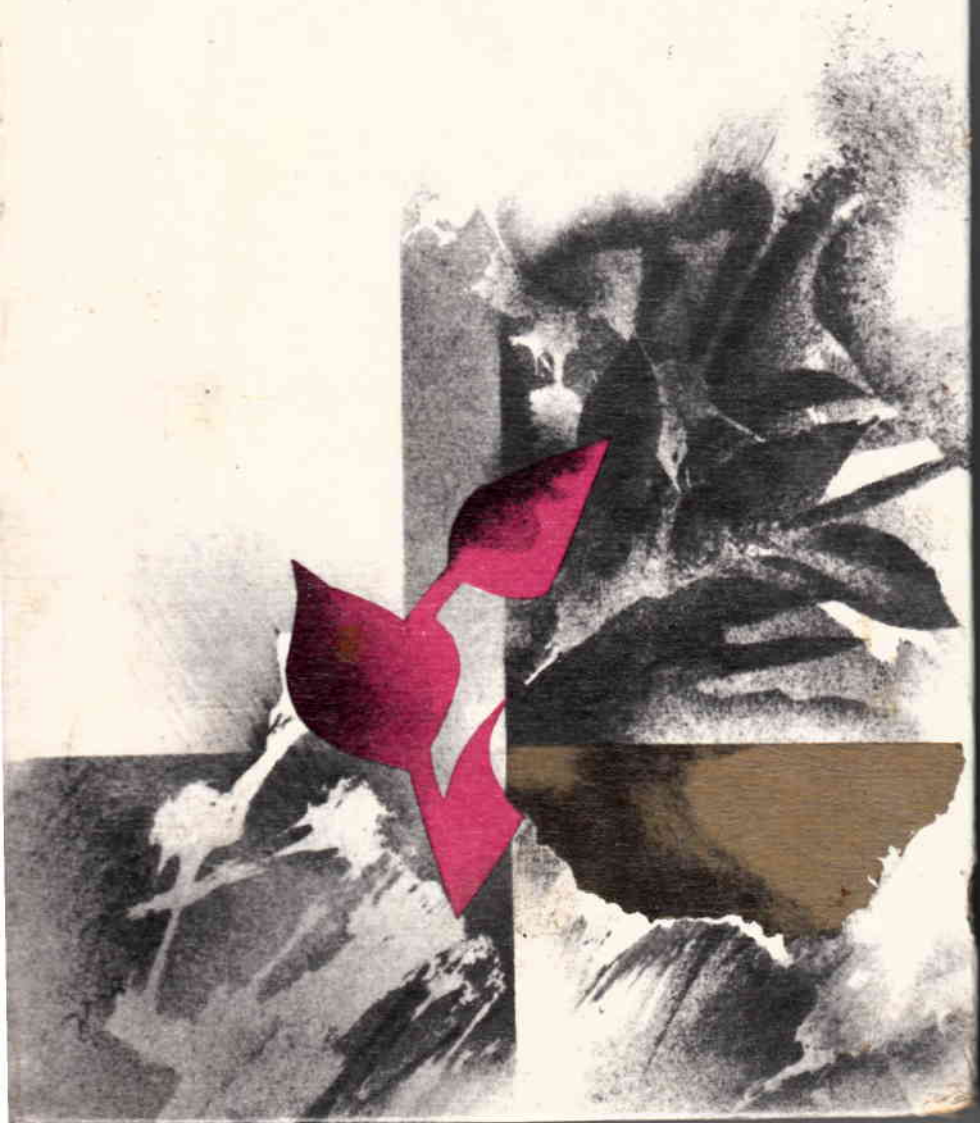

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

MINDAUGAS

◆
MAŽVYDAS

◆
KATEDRA

Just. Marcinkevičius

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

MINDAUGAS

◆
MAŽVYDAS

◆
KATEDRA

DRAMINĖ TRILOGIJA

KAUNAS „SVIESA“ 1988

84L7-6
Ma 422

Spausdinama pagal leidinį:
Justinas Marcinkevičius, Raštai, t. 3, V., Vaga, 1982

Dailininkė **Vilija Giedraitienė**

Marcinkevičius Just.

Ma 422 Mindaugas. Mažvydas. Katedra: Draminė
trilogija. — K.: Sviesa, 1988. — 304 p.

Knygoje spausdinama Lietuvos TSR liaudies rašytojo dra-
minė trilogija „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Katedra“.

BBK 84L7-6
L2

M $\frac{4702360000-075}{M853(10)-88}$ 95-88

ISBN 5-430-00216-X

© Leidykla „Vaga“, 1982

MINDAUGAS

DVIEJŲ DALIŲ DRAMA-POEMA

PIRMA DALIS

MEILĖ IR SMURTAS

Baltas metraštinkinukas

Juodas metraštinkinukas

JUODAS METRAŠTININKAS

Tai vis rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

Žinai, kad aš rašau
Net ir tada, kai nerašau. . .

JUODAS METRAŠTININKAS

Vadinas,
Tu ir miegodamas rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

O kaipgi —
Istoriją sapuoju visą laiką:
Kariai, gaisrai, laiškai, pasiuntiniai. . .
Klasta, apgaulė, melas, išdavystė. . .
Aš negaliu miegot. Baisi atsakomybė,
Kai visa šita aprašyti reikia!

JUODAS METRAŠTININKAS

Atsikvošėk, žmogau! Ką tu rašai:
Ar metrašlį, ar sapnininką?

BALTAS METRAŠTININKAS

Taigi

Kad aš ir pats dabar jau nežinau,
Kur čia tikrovė, kur tik mano sapnas.
O kas gi ta tikrovė? Trumpas sapnas,
Kurį kiekvienas vis kitaip sapnuojam,
Kol atsibundam ir užmirštam viską.
Akimirksnis, kurs štai dabar praėjo,
Jau nepriklauso mums, o tas, kursai
Dar tik ateis, — mums taipgi nepriklauso.
Tik dabarties akimirksnis. Štai tas
Kalėjimas, kur esam uždaryti.
Pro vieną jo plyšelį mus pasiekia
Mažytis spindulėlis ateities.
Pro kitą jo plyšelį prasiskverbia
Dulkelė praeities. Bet mes nežinom,
Kur linkui juda dabartis. Vadinas,
Mes net nežinom, taip, mes net nežinom,
Kur praeitis, kur ateitis.

JUODAS METRAŠTININKAS

Matau,
Jog tu tikrai sapnuoji.

BALTAS METRAŠTININKAS

O brolau,
Prakeiktas amatas — tikrovę liudyt!

JUODAS METRAŠTININKAS

O kas čia tokio? Sėdi ir rašai:
Įvyko tai ir tai tenai, tada.
Tas gimė, o tas mirė. Šitas vedė.
Tas mūsų pralaimėjo, šitas — ne.
Tas pasiuntinius atsiuntė. Šitas — laišką.
Ir taip toliau, ir taip toliau. Geriausia,
Kada iš viso nieko neįvyksta.
Tada net ir rašyt nereikia.

BALTAS METRAŠTININKAS

Faktai!

Tau rūpi faktai. O žmogus? O žmonės?
Kas dedasi juose? Kas juos kanšina?
Kodėl jie džiaugiasi? Kodėl jie liūdi?
Kodėl juose taip viskas susipynę
Į neišnarpliojamą kamuolį? O faktai —
Kaip akmenėliai Nemuno pakrantėj,
Nugludinti istorijos hangų,
Vaikams tetinka mėtyti į upę.
Mums reikia visumą aprėpti. Žmogų!
Jo priežastį ir tikslą jo išaiškint.

JUODAS METRAŠTININKAS

Žmogus be faktų — ne žmogus.

BALTAS METRAŠTININKAS

Teisybė.

Bet faktas be žmogaus — taip pat ne faktas.
Gerai. Tu duok faktus, aš duosiu žmogų.

JUODAS METRAŠTININKAS

Kokius faktus?

BALTAS METRAŠTININKAS

Kaip tai — kokius? Visus.

JUODAS METRAŠTININKAS

Juokingas tu žmogus. Ar užmiršai,
Kieno tu duoną valgai, kam tarnauji?

BALTAS METRAŠTININKAS

Istorijai tarnauju. Mokslui, tiesai
Ir būsimoms kartoms — tegu sužino
Jos tiesą apie mus.

JUODAS METRAŠTININKAS

O gal jos nenorės

Tiesos žinoti, o bevelys melą.
Iš kur mes žinom, ko norės mūsų ainiai.
Gal mūsų melas jiems tiesa atrodys.
Jie elgsis taip, kaip jiems naudinga bus.
Mes irgi taip, tik taip tegalim elgtis.
Tu dar per jaunas, tau sunku suprasti,
Kad aš tikiu tik šios dienos tiesa,
Tiesa, kad mudu esam ir kad mudviem
Pradėti laikas.

BALTAS METRAŠTININKAS

Taip, verčiau pradėkim.

Tu duok faktus, aš pabandyčiau — žmones.

Abu sėdasi, rašo

JUODAS METRAŠTININKAS

„1219 metais buvo pasirašyta taikos sutartis su Voly-
nės kunigaikščiais Danila ir Vasilka. Sutartį pasirašė šie
lietuvių kunigaikščiai: Zivinbudas, Daumantas, Dausp-
rungas, jo brolis Mindaugas; žemaičių kunigaikščiai Erdi-
vilas ir Vykintas; Sūduvos kunigaikščiai Kintibutas, Vam-
butas, Butautas, Vyžeikis; Nalšios kunigaikštis Vismantas,
jo broliai Edivilas ir Sprudeika; Deltuvos kunigaikščiai
Judikis, Pūkeikis ir Ligeikis...“

BALTAS METRAŠTININKAS

„Grįžtant namo, Nalšios kunigaikštis Vismantas pa-
kvietė Mindaugą ir dar keletą kunigaikščių paviešėti jo
pilyje. Mindaugas mielai sutiko. Ką jis tada galvojo? Ar
jis žinojo, ko nori ir siekia, ar jo galvoje jau buvo subren-
dęs tas didelis, vienam žmogui nepakeliamas planas? O
gal į Vismanto pilį jį traukė slaptas ir nenugalimas noras
dar sykį pamatyti jauną Vismanto žmoną Mortą. Buvo
pavasaris...“

Pakyla uždanga

Vismanto pilyje

Vismantas, Mindaugas, Kintibutas, Daumantas, Dausprungas, Vykintas ir kiti

VYKINTAS

Trečia diena balne! Jūs kaip sau norit,
O aš tuojau kur nors į kampą krisiu.

MINDAUGAS

Na ką jūs, dėde! Jūs po dvi savaites
Balne praleidę esat! Mano tėvas
Sakydavo, kad jūs ant arklio gimėt
Ir mirsite ant arklio...

VYKINTAS

Tai tiesa:
Gėdinga būtų vyrui lovoj mirti.
Manau, jog vyrui tinka du kartus,
Tik du kartus nušokt nuo savo žirgo:
Kai reikia žmoną pakylėt į balną
Ir kai saviškį sužeistą iš mūšio
Išgelbėti, išnešti privalai.

DAUSPRUNGAS

Garbė narsiam Žemaičių kunigaikščiui
Ir mano svainiui!

MINDAUGAS

Betgi tu, man rodos,
Iš Vykinto nedaug tepasimokei:
Tiktai didžiausio reikalo prispaustas,
Lipi į balną.

DAUSPRUNGAS

Negaliu, brolau,
Pakelti kraujo kvapo. Mano rankos
Mieliau prie arklo limpa. Mano mintys
Daugiau vis krypsta į aną pasaulį,
Kurs teisingiau nei šitas surėdytas.
Didžiausia laimė tyloje mąstyti
Apie žmogaus, apie žolės ir medžio,
Apie kiekvieno gyvo daikto tikslą
Ir su dievais kalbėtis. Karo žygiai
Manęs netraukia. Ir doriausias kardas
Už nedoriausią arklą nedoresnis.
Stai pasirašėm sutartį — garbė dievams —
Gal bent metus kitus klestės ramybė.

MINDAUGAS

Jeigu ne sutartis — tu iš namų
Tikriausiai niekad būtum neišjojęs.
Juk sutartį pirmiausia rašo kardus,
O tik po to jau plunksna.

VISMANTAS

Kas gi būtų,
Jei mes visi galvotumėm kaip tu?

SPRUDEIKA

Nebūtų nei tavęs, nei tos ramybės.

DAUMANTAS

Zinia, tebūtų tik anas pasaulis,
Apie kurį čia pats gražiai kalbėjai...

VYKINTAS

Tu, Mindaugai, geriau pasverki žodį —
Vyresnį brolių tu įžeidinėjai!

DAUSPRUNGAS

Jis kalba tiesą — aš juk ne karys.

MINDAUGAS

Šeimoj vyresnis tas, kuris narsesnis.

VYKINTAS

A, štai kur tu suki! Pirmumo teisės
Tu reikalauji. Dausprungai, jei tu
Lengva ranka žadi ją atiduoti, —
Aš būsiu priverstas apginti tave
Ir savo seserį, kurią išleidau,
Deja, už žemdirbio, o ne už kario.

MINDAUGAS

Žemaičių kunigaikščiai ligi šiolei
Į Lietuvą dar neturėjo teisių.
Greičiau kad atvirkščiai.

VISMANTAS

Nurimkit, vyrai,
Draugai ir broliai! Mano namuose,
Pavargę iš kelionės, pailsėkit,
Ragaukit mano midų. Kai vedžiau,
Bitynuose koriai padvigubėjo.

VYZEIKIS

O kaip žmona — ar jau padvigubėjo?

MINDAUGAS

Nevykęs juokas. Dausprungai, pradėk!
Arčiau dievų, tu moki jiems įtikti.

DAUSPRUNGAS

Dievams įtikti lengviau negu žmonėms.
Dievai aukščiausi! Jūsų valioj esam.
Jūs matot mūsų darbus ir mintis,
Jūs mus globojat ir savępi kreipiat,
Jūs vedat mūsų dieną išmintingai
Į taiką, nuolankumą ir ramybę. . .

VYKINTAS

Dievus aš kiek kitaip įsivaizduoju. . .

DAUSPRUNGAS

Kiekvienas juos supranta tiktai tiek,
Kiek patys jie save suprast jam leidžia.

MINDAUGAS

Jis bus vyriausias mano krivis.

VISMANTAS

Aišku:
Jis pirmas nusilenks krikščionių dievui.

DAUSPRUNGAS

Dievai aukščiausi! Siandien mes įvykdėm
Dar vieną žygį jūs didesnei garbei:
Mes pasirašėm taiką, nes taikos
Labiausiai trokšta ir dievai, ir žmonės. . .

DAUMANTAS

Nesutinku. Aš ir dabar manau,
Kad mums reikėjo į Volynę eiti
Su kardu, o nė su plika ranka.
Jūs matėte, kokios ten geros žemės?
Kokie miškai? Yra ir kito lobio.
Tik leiskit man — aš pereisiu Volynę,
Kaip karštas kardas pereina per vašką.

MINDAUGAS

Mes, Daumantai, negalime kariauti
Į keturias puses. Ir vėjas pučia
Iš karto tik į vieną pusę. Mums
Į vakarus atėjo laikas pūsti.
Paskui galbūt mes pūstelsim į rytus.

DAUSPRUNGAS

Ar leisit man pabaigt?

DAUMANTAS

Gerai, gerai.

Tiktai trumpiau.

DAUSPRUNGAS

Dėkojame, dievai,
Kad mūsų širdys šiandien pilnos gėrio,
Kaip šitos taurės gėrimo saldaus.
Tad jūsų garbei nupilam po lašą
Midaus — iš taurių, gėrio — iš širdies.
Aš jau baigiau. Trumpiau, deja, nemoku.

DAUMANTAS

Ilga malda — kareiviui prapultis.

Įbėga Žygūnas

ZYGŪNAS

Ar kunigaikštis Kintibutas čia?
Man sakė, kad jis čia...

KINTIBUTAS

Kas atsitiko?

ZYGŪNAS

O kunigaikšti! Tavo aukštą pilį
Sudegino prieš tris dienas.

KINTIBUTAS

Dievai!

ZYGŪNAS

O tavo žmones, kur gyvi išliko
Ir nespėjo į miškus pabėgti,
Išsivedė...

KINTIBUTAS

Perkūne galingiausias!
Ne veltui mano žirgas klupinėjo...

ZYGŪNAS

Ir tavo žirgus, gyvulius, ir grūdus
Išsigabeno...

VISMANTAS

Kas tie užpuolikai?

ZYGŪNAS

Ant jų apsiaustų buvo juodi kryžiai.
Kalbėjo nesuprantama kalba.

MINDAUGAS

Ar aš jums nesakiau? Tik negalvojau,
Kad prasidės taip greitai. Aš maniau,
Kad mes dar turim laiko pasiruošti.
O, vargas mums, jei mes jau pavėlavom!

DAUMANTAS

Kalbėk aiškiau.

MINDAUGAS

Aiščiau! Ar nežinai,
Kad popiežius Honorijus III
Išleido pernai bulę, kurioje
Paskelbė kryžiaus karą mums ir prūsams?
Jau prūsai merdi. Greitai mūs eilė. . .

VISMANTAS

Pavyti ir išmušti kaip šunis!

MINDAUGAS

Ak, ne nuo to dabar pradėt reikėtų.
Pirmiausia reik susitvarkyt namie. . .
Ir kuo greičiau, nes laiko jau neliko.
Kol mes kiekvienas atskirai, mes — niekas.
Štai šiandien Kintibutą nuteriojo.
Rytoj galbūt mane. Poryt — jau kitą.
Mums reikia jungtis. Tai baisi jėga.
Mums reikia vienytis. O mes ką darom?

KINTIBUTAS

Aš noriu verkti, vyrai. Gal padėsit?

Visi dainuoja rečitatyvu kaip raudą:

Ko tujei, kunigėli, sudaičio,
Sudaičio, sudaičiuutėle,
Ilgai pamiegėli?
Miegą bemiegančiam
Iškirto karelius,
Išpylė pilelę.
Katro tau, kunigėli,
Daugiau pagailėjo?

KINTIBUTAS

Ne taip gaila man pilelės,
Kaip man gaila karelių:

Aš pilelę supilsiu
Dvejais trejais meteliais,
O karelių nebužauginsiu
Nė dešimtis metelių!

MINDAUGAS

Aš užjaučiu tave baisioj nelaimėj
Dėl to, kad ji išlikt kiekvieną gali.
Tu, Kintibutai, doras ir narsus:
Aš dovanuju Kōlainius tau — pilį
Su žemėm, su žmonėm ir gyvuliais.
Tu būsi pirmas kumštis, su kuriuo
Mes pasitiksime Dobrynės brolius.
Tikiu, jog tu mokėsi juos priimti.

KINTIBUTAS

O kunigaikšči, tavo tarnas būsiu. . .

MINDAUGAS

Tarnų nereikia, nes kareivių trūksta.

VYKINTAS

Gal Mindaugas paaiškint mums galėtų,
Iš kur jis ėmė teisę, kas jam leido
Dalyti Žemaitijoje pilis?

MINDAUGAS

Nejaugi Vykintas užmiršęs būtų,
Kad Kōlainių pilis — tai mūs domenas.
Ją tėvas mums paliko.

VYKINTAS

Kam? Ar tau,
Ar Dausprungui? Kuris iš jūs vyresnis?

MINDAUGAS

Kada bendra nelaimė — būtų kvaila
Metus skaičiuoti.

VYKINTAS

Dausprungai, o tu?
Ko tu tyli?

DAUSPRUNGAS

Taip, žinoma... Nelaimė...
Privalom viens kitam padėti...

VYKINTAS

Boba!

BALSAI

Teisingai, Mindaugai!

KITAS

Jisai supranta...

TREČIAS

Nūnai — mane, rytoj galbūt tave...

KETVIRTAS

Privalome laikytis vienas kito!

DAUMANTAS

Jisai turtingas — bepigu švaistytis.

VISMANTAS

Imk, Mindaugai, imk šitą kalaviją.
Tik vienas tu gali viena ranka
Pakelti jį. Laikyk tad jį iškėlęs

Mes irgi savo dešines pridėsim,
Bet pirmas būsi tu: kur tu pakreipsi,
Ten kalavijas kirs. Tuo mes visi
Pirmumą, valdžią tavo pripažįstam.

VYKINTAS

Matyt, nelemta po sunkios kelionės
Man, seniui, pailsėti šioj pily...

Pakyla, eina

VISMANTAS

O tu kur, Daumantai?

DAUMANTAS

Man irgi metas...
Man netoli. Be to, aš nepavargęs.

MINDAUGAS (*rėkia*)

Kalbėki, Dausprungai! Tegų jie girdi.
Kalbėk greičiau! Tu juk žinai, ką reikia
Kalbėti tokiais atvejais kaip šis!

DAUSPRUNGAS

Aš jau sakiau, kad aš kardų nemėgstu.

MINDAUGAS

Kalbėki su dievais, ne su kardais.
Kalbėki, kol dar tie du neišėjo!

DAUSPRUNGAS

Tegų šis kardas niekad nenukrinta
Ant silpnojo ir teisingo galvos.
Tegų jisai nuo užpuolikų gina
Tėvynę mūsų, kalbą ir tikybę,
Mūs papročius ir mūs dievus...

MINDAUGAS

Užteks.
Kalbėki apie tą, kurs kardą laiko.

DAUSPRUNGAS

Palaiminkit, dievai, šį narsų vyrą,
Kurį ir jūs, ir mes sau išsirinkom,
Kad jūsų valią vykdytų, kad mums
Jis būtų apgynėjas ir teisėjas.
O mes pasižadame jo klausyti,
Kiekvieną jo teisingą žingsnį remti
Darbais ir žodžiais...

MINDAUGAS (*nekantriai*)

Ir...

DAUSPRUNGAS

...kalaviju.

VISI

Pasižadam, pasižadam!

MINDAUGAS

Ir aš
Pasižadu šį sunkų kalaviją
Pakelti tik tada, kai to reikės,
Kai šito reikalaus tėvynės laimė,
Zmonių gerovė ir dievų garbė.

VYKINTAS

Jau baigėt? Kaip gerai, kad aš girdėjau!
Bus ką papasakot, namo sugrįžus:
Visa Žemaitija iš juoko plyš,
Išgirdus, kad jau išrinktas ka-ra-lius.

Manęs čionai nebuvo ir nėra.
Ak, vis dėlto sunku nepailsėjus
Vėl į kelionę kilt.

Išeina

DAUMANTAS

Aš nežinau,
Gal ir gerai... gal reikia taip... Bet viskas
Į sąmokslą be galo panašu.

Išeina

MINDAUGAS (*reikia*)

Jūs dar sugrįšite! Jūs prieš mane
Ant kelių šliaužiosit...

(*Susigriebia*)

Ne prieš mane:
Prieš mus, prieš Lietuvą — galingą, stiprią,
Kuri, ir jus nubaudusi...

(*Susigriebia*)

Ne tai...
Kuri, ir jums atleidusi, priglaus.

BALSAI

Priglaus... atleis... Tėvynė — ji teisinga.

DAUSPRUNGAS

Mes mėgstam didelius žodžius: tėvynė!
O kas gi ta tėvynė? Juk tai mes.
Taip, mes visi. Ir jeigu mes teisingi,
Tai ir tėvynė bus teisinga.

BALSAI

Taip.
Zinia, kad taip. Bet vis dėlto tėvynė

Tai daug daugiau negu kad aš ar tu.
Vadinasi, tėvynės teisingumas
Yra didesnis negu mano...

MINDAUGAS

.Puikiai.
Gražiai, trumpai ir aiškiai pasakyta.

VISMANTAS

Dabar pats laikas būtų ir išgerti.
Pašauksiu Mortą, kad midaus įpiltų.

Išeina. Įeina M o r t a

BALSAI

...Ir gražią žmoną išsirinko kuprius!
...Ar išsirinko? Prievarta ją ėmė...
...Iš meilės ar iš prievartos — vis tiek...
...A, jau žinai, gyvenimas be meilės
Lyg židinyks koks be ugnies, išblėsęs:
Tik suodžiai, pelenai, nuodėguliai...
...Su ja ir pelenus žarstyti sutikčiau...
...Ar neprailgo jaunai šeimininkei,
Išleidus vyrą tolimon kelionėn?

MORTA

Tokia jau mūsų, moterų, dalia:
Tik laukti ir laukti. Sulaukus — vėl išleisti.

*Mindaugas stovi nuošaliau. Įpylusi vi-
siems, Morta prie jo artėja*

MINDAUGAS

Ak Morta, Morta!..

MORTA

Mindaugai!..

MINDAUGAS

Tylėk.

Aš viską suprantu, nes mus abu
Vienoda ir sunki lemtis ištiko.
Mes paaukojome save. Kodėl,
Kodėl mes negalėjome būti laimingi?
A, mes galvojome apie tėvynę!
Ir ištekėdami, ir vesdami,
Mes vienijome, jungėm ją. O mūsų,
Kodėl, sakyk, ji mūsų nesujungė?
Kodėl jai reikalingos mūsų kančios,
Mūs ilgesys ir sielvartas, ir... melas?
Juk mes meluojam, Morta?

MORTA

Taip, meluojam,
Tačiau, matyt, dievai to reikalauja.

MINDAUGAS

Sakai, dievai? Nėra daugiau dievų.
Yra tik tai tėvynė. Vienas dievas.
Ziaurus, negailestingas ir... teisus.
Aš juos išmokysiu pažinti šį dievą
Ir keikti, ir garbinti jį, ir jam aukotis.

MORTA

Baisu man, Mindaugai, kai taip kalbi.

MINDAUGAS

Kad tu žinotum, kaip man baisu!
Ir vien tik tu gali mane suprasti,
Nes tau taip pat baisu, taip pat sunku.
Ar mes ieškojome sau naštos? Tai ji
Mus išsirinko. Mes — jos pirmos aukos.
Deja, ne paskutinės... O ir mes,
Ar mes neturim bent mažytės teisės

Tegu ir ne į laimę, tai jau bent
į laimės trupinėlį? Štai ir šiandien:
Atrodo, jau galėčiau būt laimingas —
Įvyko tai, ko siekiau, ko taip troškau.
Bet aš žinau, jog tai tiktai pradžia.
Menka pradžia. Tikra našta dar laukia.
Aš padarysiu Lietuvą. Sukursiu
Ją iš ugnies, iš molio ir vandens.
Bet ar ji duos mums laimės?.. Morta, Morta!..

(Kužda greitai)

Aš Vismantą paskirsiu patarėju,
Pirmuoju patarėju. Ir abu
Iš čia į savo pilį pasiimsiu.
Tu būsi netoli. Man bus lengviau.

MORTA

Ak Mindaugai, bet argi taip lengviau bus?
Tikra kančia...

MINDAUGAS

Tylėk ir nesipriešink,
Zinai, kad aukos priešintis negali.
Jos gali tik save apgaudinėti
Ir savo kančią laime pavadinti.
Dabar tu eik ir dosniai pilstyk midų.
Aš negaliu... Aš noriu būti vienas.

Morta nueina. Girdėti puotaujančių šūksniai: „Kur Mindaugas? Tegyvuoja Mindaugas — vyriausias kunigaikštis! Tegyvuoja...“

Ar aš prašiau juos garbinti mane?
Ar aš liepiau? Ar įsakiau? Ak žmonės!
Jūs norite mane matyti tokį,
Kokio aš pats savęs matyt nenoriu.
Vadinasi, aš privalau toks būti.

Kitaip aš ne vyriausias, aš ne tas,
Kurį jūs šiandien patys išsirinkot.
Išmoksiu tad ir šito...

O dievai,
Palengvinkite mano sunkią našta!
Priduokit man stiprybės ir jėgų!
Padėkit, leiskit man save užmiršti.

Uždanga nusileidžia

Baltas metraštinkinukas

Juodas metraštinkinukas

JUODAS METRAŠTININKAS

Ir kaip gudriai jis panaudojo žinią,
Kurią žygūnas atnešė į puotą!
Apstulbę, išsigandę kunigaikščiai
Iškėlė patys Mindaugą! O jis
Tik laukė šito, siekė ir norėjo.

BALTAS METRAŠTININKAS

Dabar tu pats matai — ką gali faktai
Papasakoti apie žmogų? Nieko.
Kokia tauri ir kenčianti širdis!

JUODAS METRAŠTININKAS

Argi valdovai turi širdį? Juokas...
Ar kito skausmą jie suprasti gali?
Galvoja tik apie save, tačiau
Apsimeta, kad apie mus galvoja.
Valdovai, mano mielas, tai karūnos,
Tai rietenos ir sąmokslai, tai sostai,
Tik pridengti idėjomis ir žodžiais,
Kad sau ir mums atrodytų gražiau.
Valdovai, mano mielas, tai vergai.
Jų galima tiktai pasigailėti,
Bet pavydėti jiems, man rodos, kvaila.

BALTAS METRAŠTININKAS

Ne pavydėti, o suprasti stengiuos.

JUODAS METRAŠTININKAS

A, būta ko čia taip jau nesuprasti!
Kiekvienas mūsų gimstame valdovu.
Garbė dievams, kad jais nepasidarom.

2

Mindaugo pilis

Mindaugas, Vismantas ir kiti

MINDAUGAS

Būk sveikas, Vismantai, laimingai grįžęs!
Aš dėl tavęs jau nerimaut pradėjau.
Kokių naujienų tu iš Zemaitijos
Man parnešei? Ką Vykintas atsakė?

VISMANTAS

Jis nesutinka, Mindaugai, išleisti
Vyriausią savo dukrą už tavęs.

MINDAUGAS

Kodėl? Ar jis paaiškino?

VISMANTAS

Kalbėjo,
Kad nesuprantamas jam tavo noras,
Kad keista jam, jog Lietuvos valdovas,
Vos pirmą žmoną spėjęs apraudoti,
Kitos ieškoti puola. O, be to,
Zemaičių kunigaikštis dar pridūrė
Pusiau juokais, pusiau rimtai: vertėtų,
Girdi, žmonos pasiieškot arčiau,
Pasigraibyt pašonėj. . .

MINDAUGAS (*krūptelėjęs*)

Ką tai reiškia?

VISMANTAS

Aš nežinau. O baigdamas pasakė,
Kad jo dukra, deja, pamilus kitą,
Kad jis negali jos per jėgą versti. . .

MINDAUGAS

Pamilus kitą? Tai gerai. . . Na ką gi,
Dabar tu, Vismantai, regi: norėjau,
Geidžiau palenkt Zemaičių kunigaikštį.
Aš net pasiūliau susigiminiuoti,
Kad tik išvengčiau brolių žudiško karo.
Bet Vykintas, laimėjęs Saulės mūšį,
Visai nesukalbamas pasidarė.
Nejaugi jis toks trumparegis būtų?

VISMANTAS

Jisai garbėtroška. Be to, jau senas.
Valstybei reikia jaunesnių galvų.

MINDAUGAS

Ir mudu senstam, Vismantai, ir mudu. . .
Tačiau šį tą suspėjome nuveikti.
Todėl, kad negalvojome apie save.
Tai gal pradėkim naują darbo dieną?
Nelengvą dieną, oi, labai nelengvą!
Geriau tokių dienų visai nebūtų.
Tiek to. . .

Pradėkim nuo pačių brangiausių:
Liepk, Vismantai, pašaukti mano dukrą.

Įeina Ramunė

MINDAUGAS

Dukrele mano, tu ir vėl verkei?

RAMUNĖ

Mamaitę šiįnakt sapnavau, tėveli!
Atrodo, ji šukuoja mano galvą
Ir tyli tyli. „Ko tyli?“ — paklausiau.
O ji tik sunkiai sunkiai atsiduso
Ir nieko nepasakė.

MINDAUGAS

A, sapnai...

RAMUNĖ

Kodėl ji nieko nepasakė, tėve?

MINDAUGAS

Iš kur aš žinau, vaikeli mano!
Zmogaus minčių atspėti nepajėgiam,
O čia — sapnai!
Aš pakviečiau tave
Ne tam, kad mes apie sapnus kalbėtum.
Aš apie tavo ateitį galvojau.

RAMUNĖ

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai?

MINDAUGAS

Tu jau užaugai. Tėvo pareiga
Tave ir tavo rytdieną aprūpinti,
Kad tu laiminga būtum, o svarbiausia,
Kad tu pasitarnautumei tėvynei,
Naudos atneštum Lietuvai.

RAMUNĖ

Naudos?
O kokią naudą gali duot mergaitė?

MINDAUGAS

Tau jau tekėti laikas, mano dukra!

RAMUNĖ

Tekėt? Kad man ir pas tave gerai.

MINDAUGAS

Žinau, kad neblogai. Matai, vaikeli,
Mes daug ko nesuspėjom padaryti.

RAMUNĖ

Tai padaryk — juk tu toksai galingas!

MINDAUGAS

Ką vienas gali padaryti — nieko.

RAMUNĖ

Aš pasiruošus tau padėt.

MINDAUGAS

Puiku.

Taip ir maniau, jog tu mane suprasi.
Ne veltui mano kraujas... Paklausk —
Aš išrinkau tau vyrą: jauną, gražų,
Turtinę, narsų. Tu laiminga būsi.

RAMUNĖ

O kas tasai jaunikis?

MINDAUGAS

Mūs kaimynas.
Tai Galičo jaunasis kunigaikštis
Svarnas Danilovičius!

RAMUNĖ

O dievai!
Į svečių šalį! Tėve, ne ir ne.
Mamaitė būt gyva — ji nepritartų.

MINDAUGAS

Ji nesipriešintų, vaikelį, man.

RAMUNĖ

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai.

MINDAUGAS

O kas mane mylėjo? Kas, kada?
Visur tik neapykanta, apgaulė,
Klasta ir melas. Aš, tik aš turiu
Visus mylėti ir visų gailėtis.

(Susitvardęs)

To reikalauja Lietuva ir aš.
Mums reikalinga, kad rytinė siena
Bent artimiausiam laikui būt rami.
Tau metas ruoštis. Po dviejų savaitių
Atvyks jaunikis.

RAMUNĖ

Tėve, negaliu,
Meldžiu, pasigailėk manęs! Aš mirsiu.

MINDAUGAS

Dar nė viena nenumirė.

(Sau)

Išskyrus
Gal tiktai tavo motiną. . . Išvesk ją!

RAMUNĖ (*šaukia*)

Tėveli, tu mamaitės nemylėjai!

VISMANTAS (*sugrižęs*)

Galėjai ir švelniau. Matai: dar vaikas.
Reikėjo nuramint, paguost, įtikint.

MINDAUGAS

O tu manai, kad man širdis neplyšta,
Kad aš ne tėvas? O, kokia našta!
Kokia baisi našta! Jėgų man trūksta.

VISMANTAS

Nereikia sielvartaut. Ji apsipras,
Nusiramins — žiūrėk, jau ir laiminga!

MINDAUGAS

O Vykintas, matai, varu neverčia
Sūnų ir dukterų. . .

(Atsidusęs)

Kas ten toliau?

VISMANTAS

Šašuolių kunigaikštis Vilikaila.

MINDAUGAS

Tai kviesk. Tikiuosi, ašarų nebus.

VISMANTAS

Bet kraujo gali būti. Pasisaugok.

Įeina Vilikaila

MINDAUGAS

Džiaugiuos, tave matydamas. Girdėjau,
Jog tu esi sudaręs ir apmokęs
Nemažą raitininkų būrį?

VILIKAILA

E,
Koks ten būrys! Bus gal pusantro šimto...
Kiti ir joti žmoniškai nemoka.

MINDAUGAS

Kam tau tokia kariuomenė?

VILIKAILA

Man rodos,
Kad šiais laikais kiekvienas vyras turi
Mokėti žirgą pabalnot...

MINDAUGAS

Gerai,
Labai gerai, brangusis Vilikaila!
Gerai, kad mokai vyrus karo meno.
Su kuo rengies kariauti, Vilikaila?

VILIKAILA

Kam iškvietai, didysis kunigaikšti?

MINDAUGAS

A, tu prie reikalo. Labai gerai.
Turbūt esi girdėjęs, Vilikaila,
Kad mūs pulkai šią žiemą užkariavo
Turtingą miestą Slonimą?

VILIKAILA

Girdėjau.

MINDAUGAS

Ar nežinai, kodėl tenai nebuvo
Nė vieno tavo raitininko?

VILIKAILA

Jie
Neparuošti dar buvo, kunigaikšti.

MINDAUGAS

Neparuošti, sakai, neparuošti...
Kaip jau minėjau, Slonimas turtingas,
Gražus ir aukštas miestas. Bet — nelaimė! —
Neturi kunigaikščio jis. Tenai
Lig šiol mūs vietininkas tebesėdi.
Kaip tu manai? Juk būtų negražu
Palikti tokį miestą be valdovo?

VILIKAILA

Taip, aišku, be valdžios...

MINDAUGAS

Labai gerai.
Aš, tiesą sakant, tik ir tenorėjau
Išgirsti tavo pritarimą. Ką gi,
Jei taip, aš tau dėkoju, Vilikaila!

VILIKAILA

Nesuprantu, už ką?

MINDAUGAS

Nesupranti?
O aš maniau, kad tu jau supratai...

(*Staigiai*)

Mūs vietininkas Slonime jau laukia
Ir nekantraudamas vis klausinėja,
Kada atvyksi ir paimsi valdžią.
Aš irgi klausiu: tai kada?

VILIKAILA

Aš? Valdžią?
Ką reiškia tavo kalbos? Ištrėmimą?

MINDAUGAS

Paaukštinimą, o ne ištrėmimą.
Manyčiau, kad reikėtų, Vilikaila,
Išvykti neatidėliojant.

VILIKAILA

A!
Tai ištreimi Sašuolių kunigaikštį!
Už tai, kad jis su Daumantu draugauja?
Bijaisi mūsų?

MINDAUGAS

Būkim atviri:
Už sąmokslą, kur prieš mane pakėlėt,
Tave pakart galėčiau, Vilikaila,
Kaip Višlj, Edivilą ir kitus.
Bet man juk irgi žmonės reikalingi.
Aš leidžiu tau išpirkti savo kaltę
Paklusnumu ir atsidavimu.

VILIKAILA

Aš niekur neisiu. Šičia mano žemė!

MINDAUGAS

Ak, žemė, Vilikaila, — ji visur
Tokia pati.

VILIKAILA

Aš priešinsiuos!

MINDAUGAS

Vėlu.
Sargyba, palydėkit kunigaikštį
Į Slonimą. Žiūrėkite, kad jį
Su pagarba, kaip pridera sutiktų.
Kai įsikursi ir susitvarkysi,
Atsiųsiu tavo šeimą. O kol kas
Jinai pas mus kaip įkaitas palieka.

VILIKAILA

Perkūne, ko tyli!

MINDAUGAS

Dabar žiema.
Prie progos perduok Daumantui, kad liautųs.
Gailiuosi jo, nes visgi esam svainiai.
Tikiuos, kad jūs draugystei nepakenks
Nei nuotolis, nei šis išsiskyrimas.
O tavo raitininkai man pravers,
Labai pravers. . . Dėkoju, Vilikaila!
Cha cha cha!
Kas dar ten liko?

VISMANTAS

Dausprungas.

MINDAUGAS

Tai kviesk.
Jis laukt nemėgsta, o, be to, dar brolis.

Įeina Dausprungas

DAUSPRUNGAS

Garbė dievams!

MINDAUGAS,

Garbė dievams, kad šiandien
Vėl pamačiau tave aš — gyvą, sveiką!
Kaip šiemet derlius? Kaip bitynai tavo —
Ar neiššalo?

DAUSPRUNGAS

Aš ne apie derlių
Pasišnekėti su tavim norėjau.

MINDAUGAS

Įsivaizduok — aš irgi ne.

DAUSPRUNGAS

Sakyk,
Ką reiškia visos šitos baisios kalbos,
Kurios apie tave po kraštą plinta:
Pakorė, nugalabijo, išvijo? . .

MINDAUGAS

Deja, teisybę, Dausprungai. . . teisybę.

DAUSPRUNGAS

Tai kaip tave šventa žemelė laiko?

MINDAUGAS

Aš irgi — ir stebiuosi, ir džiaugiuos.

DAUSPRUNGAS

Atsimenu tave — buvai švelnus ir doras,
Linkai daugiau prie motinos. Visi
Tave mylėjo. Niekas negalvojo,
Jog tavyje ūmai nubus. . . žvėris.
Pasklido šnekos, jog ir savo žmonai
Tu į kapus padėjai nukeliauti. . .

MINDAUGAS

Dėl mūsų meilės, Dausprungai, nutilk!
Arba. . . aš nežinau, ką padarysiu.

DAUSPRUNGAS

Mane nutildysi. . . O kaip priversi
Tylėti savo sąžinę?

MINDAUGAS

Tai mano
Kančia ir skausmas. Jūs neljškite —
Sudegsite! Aš pats pasirinkau.
Žinojau, kad sunku bus. . . bet kad šitaip. . .
Kad šitaip bus — net aš nesitikėjau.

DAUSPRUNGAS

O vargšas broli!

MINDAUGAS

Aš, broli, ne vargšas.
Jei vargšas būčiau — niekas nebijotų.

DAUSPRUNGAS

Tačiau mylėtų, Mindaugai, mylėtų!

MINDAUGAS

Valdžia ne meile laikosi, o baime.
Pamils vėliau, kada susiprotės,
Kad aš buvau teisus ir kad nebuvo
Nei kito kelio, nei kitokios meilės.
Ką aš gavau? Aš nieko negavau.
Aš Lietuvą lipidau po gabalėlį.

DAUSPRUNGAS

Krauju lipidai. . .

MINDAUGAS

Ką jau sulipdo kraujas,
To nei ugnis neperskirsi, nei vanduo.

Ak Dausprungai, buvau kvailys: tikėjau —
Sunešime visi po trupinėlį. . .
Kas atnešė? Kas prisidėjo? Niekas.
Ir vis dėlto aš padariau valstybę,
Kuri jau šiandien gali atlaikyt
Smūgius kryžiuočių. Dar bent dešimt metų —
Ir mes išgelbėsime save ir ainius.

DAUSPRUNGAS

Bet kokia kaina, kokia kaina, broli!
Kas ir kada galėjo pagalvoti,
Kad Lietuvoj lietuviams būtų ankšta.
Pradėję žudynes, ar mes neduosim
Negero pavyzdžio kitoms kartoms.

MINDAUGAS

Ne aš pasiūliau kainą, ak, ne aš. . .

DAUSPRUNGAS

Vis tiek. Juk tu sukūrei naują dievą,
Pavadinai jį Lietuva. Gerai.
Tikiu tavim. Tiksliau — tikėti noriu.
Bet Lietuvos vardu ir niekšas gali
Žudyti, deginti, plėšti. Kaip atskirti,
Kur tikras pranašas, o kur netikras?

MINDAUGAS

Aš nežinau. Aš nieko nežinau.
Tiktai maldauju, Dausprungai: nutilk!
Kam tu pili nuodų į mano širdį?
Abejones kam sėji? Kam žudai
Vienintelį ir šventą mano tikslą?
Aš privalau būt tvirtas. O esu
Tiktai žmogus. Geriau tad mes kaip žmonės
Pasikalbėkime apie ką nors.
Taip kaip seniau. . . atsimeni, prie tėvo?

DAUSPRUNGAS

Tai kam tada tu iškvietei mane,
Jeigu bijaisi atvirai kalbėtis?

MINDAUGAS

Norėčiau, Dausprungai, tave matyti
Arčiau savęs. Tu vienas man likai
Toks artimas, toks savas ir teisingas.
Man taip praverstų tavo patarimai,
Gera širdis, tiesus ir aiškus protas.
Gal tu padėtum man išvengt klaidų,
Aukščiau svajonę mano pakylėtum. . .
Žinai, vyriausias mano krivis mirė.
Galėtum, Dausprungai, užimt jo vietą.
Atnešt naudos tėvynei, man, žmonėms. . .

DAUSPRUNGAS

O kaip — dievams?

MINDAUGAS

Na, aišku: ir dievams!

DAUSPRUNGAS

Ar tu — rimtai?

MINDAUGAS

Labai rimtai.

DAUSPRUNGAS

Įsakymas ar prašymas? Tai kas čia —

MINDAUGAS

Tik prašymas. Kol kas

DAUSPRUNGAS

Jei būčiau nepamatęs,
Kaip tau sunku ir koks tu pasimetęs,—
Aš būčiau dar galvojęs. O dabar...
Gerai, aš sutinku.

MINDAUGAS (*puola prieš jį ant kelių*)

Atleisk man, broli!
O, ką aš padariau, ką padariau!
Kaip aš dabar tau į akis žiūrėsiu?
Nusipirk mane ir spjauk į veidą man...
Kaip aš galėjau? O, bailys ir niekšas!

DAUSPRUNGAS

Kas atsitiko, Mindaugai, brolau?

MINDAUGAS

Tave iškvietęs, pasiunčiau kariauną,
Kuri, paėmus tavo artimuosius,
Gabena juos čionai. Tu neturi
Namų, pilies ir savo tėvonijos!

DAUSPRUNGAS

Kodėl gi, Mindaugai! Juk aš ir pats
Geruoju... sutikau...

MINDAUGAS

Verčiau tu būtum
Jau nesutikęs! A... palauk, aš tuoj
Pasiųsiu žmones, kad atgal gražintų...
Tik tu atleisk...

DAUSPRUNGAS

Ne, ne, tu neskubėk:
Dabar vis tiek jau nieko nepakeisi.

Vis tiek į širdį jau nesugrąžinsi
To, kas iš jos iškrito. Tu valdovas,
Tu privalai ir savo neteisybėj
Teisus išlikti, aukštas ir baisus.
Tiktai kodėl tu taip... su savo broliu?

MINDAUGAS

A, man atrodė, kad ir tu su jais...
Nes per dažnai lankydavo tave
Ir Vykintas, ir Daumantas... Be to,
Tu neparemdavai manęs kareiviais:
Prašau karių, o tu siunti man grūdus.
Aš pagalvojau, kad ir tu su jais.
Tad nutariau tave jėga ištraukti
Iš sąmokslu... kad per vėlu nebūtų.
Apsirikau... O gal tu... iš tikrųjų?

DAUSPRUNGAS

Ne, Mindaugai, žinai, kad nemeluoju.
Bet aš tiktai dabar ėmiau suprasti
Tą nepasitikėjimą, kuriuo
Pripildei Lietuvą ir mūsų širdis.
Juk jeigu broliu netiki... jei broliu!
Tai kaip tada gali tikėti kitais?

MINDAUGAS

Visur tik sąmokslai, klasta ir melas.
Aš negaliu...

DAUSPRUNGAS

Ne tai, ne tai svarbu!
Ant nepasitikėjimo sukūrei
Valstybę savo. Pamatas ne tas.
Kaip aš dabar galiu tavim tikėti?
Paklust — galiu. Tačiau tikėti — ne.

MINDAUGAS

Atleisk, broleau. . .

DAUSPRUNGAS

O kas gi man daryti,
Jei ne atleisti? Tu stiprus, galingas —
Tau viskas bus atleista. Betgi mes?
Kas mes? Ir kam? Kur einame? Kas veda?
Baisus, broleau, tas tavo naujas dievas,
Kuriam, kaip tu sakaisi, pats tarnauji
Ir mus jėga verti tarnaut. . .

MINDAUGAS

Ne aš
Jį išgalvojau. Jis yra. Jis bus.
Jis mummyse. Tik jūs, akli, nematot,
Koksai pavojus viršum jo pakibo.
Prie tų pilių pilaičių prisirišę,
Nenorite toliau pasižiūrėti.
Aš jus priversiu.

DAUSPRUNGAS

Prievarta, broleau,
Tai ne įrodymas, jog tu teisus.
Tu nemanyk, ir mes pavojų matom.
Todėl iškėlėme tave. Kaip kumštį.
Bet, pasirodo, ant savų galvų.

Išaina

MINDAUGAS (*šaukia iš paskos*)

Aš negaliu valdyti, kai kiekvienas
Kas sau valdovas! Ką jūs iš manęs
Padarėte, draugai, bičiuliai, žmonės?
Ir kam aš jums toksai bereikalingas?

Sudraskėt į gabalėlius mane —
Ir kaip dabar aš pats save surinksiu?
Kaip aš surinksiu Lietuvą dabar,
Kuri kiekvieno širdyje kitokia?

Ilga tyla. Įeina Vismantas

MINDAUGAS

Ar tu čia, Vismantai?

VISMANTAS

Aš.

MINDAUGAS

Patylėkim.
Matai tą girią, Vismantai, už upės?

VISMANTAS

Matau. Tai didelė, plati girią.
Už Nemuno jinai lig prūsų siekia.

MINDAUGAS

O kas sudaro girią?

VISMANTAS

Girią? Medžiai.
Įvairūs medžiai.

MINDAUGAS

Tu sakai: įvairūs.
O kas juos jungia, vienija į girią?
Į didelę, galingą, plačią girią?

VISMANTAS

Aš nežinau. Tikriausiai žemė jungia.

MINDAUGAS

Tada sakyk, kodėl gi šita žemė,
Kuri medžius suvienija į girią,
Nejungia ir nevienija žmonių,
O skiria juos? Juk kas žmogus — tai medis.

VISMANTAS

Aš nežinau.

MINDAUGAS

Ne, ne. Tu pagalvok.
Turi žinoti. Privalai žinoti.

VISMANTAS

Galbūt todėl, kad medžiui žemės reikia
Tik tiek, kiek jam iš tikro reikia. Žmogui...
Taip, žmogui žemės niekad negana.
Todėl ji skiria žmones, kunigaikšti,
Padaro priešais juos.

MINDAUGAS

Gerai sakai.
O ar galėtų žemė, ar turėtų
Mus jungti, vienyti taip kaip medžius?
Tylėk. Aš atsakysiu: taip, turėtų.
Bet jai mieliau valdyt žmonių aistras
Ir pult į glėbį tam, kuris godesnis.
U, pasileidėlė! U, boba! Kekšė!

VISMANTAS

Kaip tu kalbi, valdove, apie žemę?
Jinai šventa. Žemyna, Žemynėlė...

MINDAUGAS

A jau — šventa... Kad nieko švento nėra.
Nel ir dievai — ir tie visų skirtingi.
Dievai — ir tie — ne jungia, skiria žmones.
Tik vienas aš visus sujungti noriu.

Jaučiu, kad mums reikės ir vieno dievo.
Norėčiau, kad jis būtų Lietuva.
Bet žmonės jo kol kas nepripažįsta,
Ir nežinia, ar pripažins kada.
Kaip šiems žmonėms, Vismantai? Pavalgę?
Mėsos ir duonos turi?

VISMANTAS

Ziema gili, ilga. Kaip kurie...

MINDAUGAS

Dar mano tėvas
Sakydavo, jog dieną reikia baigti
Geru, naudingu darbu. Geras darbas
Per naktį augs į gerą naują dieną.
Liepk, Vismantai, rytoj atidaryti
Didžiuosius mūsų sandėlius. Atpilk
Žmonėms po puskartę rugių. Kitiems,
Kurių gausesnės šeimos, — dar pridėki
Ir nuo savęs. Sakyk, kad Lietuva
Jiems duoną duoda. Ir kad kunigaikštis
Norėtų dar pridėt, bet jam neleidžia
Visokie smulkūs kunigai bei rikiai.

VISMANTAS

Bus padaryta, Mindaugai.

MINDAUGAS

Kaip žema
Už duonos kąsnį pirkti prielankumą!
Bet kad toksai žmogus ir toks pasaulis.
Gal bent per duoną Lietuvą pajus.
Pažins jos skonį ir pradės ilgėtis...
Kaip, Vismantai, gimdyvė? Kaip sūnus?

VISMANTAS

O kunigaikšti, aš toksai laimingas!
Žinai, kad už manęs Morta išėjo
Tik tėvo verčiama...

MINDAUGAS

Žinau, žinau.

VISMANTAS

Kai persikėlėme į tavo pilį,
Jinai išsyk linksmesnė pasidarė.
Apsidžiaugiau. Matau — priprasti ima.
Bet vis vaikų nebuvo. Jau galvojau,
Kad aš čia kaltas. . . Vis dėlto — kuprotas
Nuo pat gimimo. Ir staiga — sūnus!
Po tiekos metų. . . Aš toksai laimingas!

MINDAUGAS

Ar vardą jau išrinkote?

VISMANTAS

Ruklys.

Morta taip panorėjo.

MINDAUGAS

Geras vardas.

Tu, Vismantai, esi man daug padėjęs,
Ir aš norėčiau tau atsidėkoti.
Ar leisi man padovanoti Rukliui
Sudervės pilį? Ten graži vieta.
Ir pakol kas rami. . .

VISMANTAS

O kunigaikšti!

Aš toks laimingas. . .

MINDAUGAS

Nedėkok, nereikia.

Ar aš galėčiau Mortą aplankyti,
Pasveikint ją? . .

VISMANTAS

O taip! Ji apsidžiaugs.

Ji šiandien jau teiravosi, ar tu
Išvykęs kur, ar ką. . .

MINDAUGAS

Gerai, užėisiu.

Lik sveikas, Vismantai. Geros nakties!

Vismantas išeina

Tai ką, patenkintas? Tu atlikai
Du iš tiesų gerus ir dorus darbus:
Žmonėms po duonos riekę atkišai
Ir dovanojai pilį. . . savo sūnui!
O, niekšas ir melagis! Savanaudis!
O gal. . . O gal nėra gerų darbų?
Gal jų esmė — tai savanaudiškumas?
Tai gal nėra ir negerų darbų?
Gal tai, kad priverčiau tekėti dukrą,
Kad Vilikailą ištrėmiau, kad brolių
Piktai ir šlykščiai apgavau — gal šitai
Netrukus jiems patiems išeis į gerą?
Nėra gerų ir negerų darbų.
Nėra. O kas yra? Tik melas. Melas!

Eina. Uždanga nusileidžia.

Pamato Baltą metraštiniųką

A, vis rašai. Vadinas, ketini
Ir į istoriją mane įvesti,
Išsaugot mano šventą atminimą?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš pildau jūsų valią, kunigaikšti.

MINDAUGAS

O ką čia parašei? Sakysim, šiandien?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš parašiau, kad jums labai sunku,
Kad Vilikailą ištrėmėt, kad brolių
Apgavot negražiai. Kad savo dukrą
Jėga už vyro varote. Kad jūs
Valstybę savo grindžiate apgaule
Ir nepasitikėjimu. . .

MINDAUGAS

Gana!

Tu taip rašai?

BALTAS METRAŠTININKAS

Aš parašiau teisybę.

MINDAUGAS

Tu nežinai teisybės, o rašai.
Tai argi čia teisybė? Ar teisybė?
Išplėšk tuoj pat, ką parašei. Sudegink.
Sargyba, pasodinkit šitą vyrą
Kelioms dienoms ant duonos ir vandens!
Jam reikia pagalvot apie teisybę.

BALTAS METRAŠTININKAS

Tau, kunigaikšti, reikalingi žmonės,
Kurie galvoja viena, rašo — kita.

MINDAUGAS

Žinau, kokie man žmonės reikalingi.

Sargyba veda Baltą metraštininką

JUODAS METRAŠTININKAS

Matai, aš tau sakiau: svarbiausia faktai.

BALTAS METRAŠTININKAS

Tai kad čia faktai. Viskas tiktai faktai...
Nesuprantu...

JUODAS METRAŠTININKAS

Suprasi... Cha cha cha!

Mortos menė

Mindaugas ir Morta

MINDAUGAS

Aš noriu pamatyti šitą žmogų,
Kurs gimė ne iš prievartos — iš meilės.

MORTA

Dabar jis miega. Bet vis tiek matyt,
Kad į tave jis panašus be galo.
Man sakė Vismantas, kad šiandien tu
Sudervės pilį jam padovanojai?
Laimingas bus...

MINDAUGAS

Gerai žinai pati:
Ne pilys laimę neša, oi ne pilys.
Laimingas bus, jei Lietuvą matys
Vieningą, laisvą, stiprią ir galingą.
Laimingas bus, jei nusiims tą derlių,
Kurį per tokį skausmą mes pasėjom.
Laimingas bus, nes nežinos, kad tėvas
Ateina kaip vagis jo pažiūrėti.
Laimingas bus...

MORTA

Ak Mindaugai, nustok!

MINDAUGAS

O gal ir aš, šūnau, laimingas būsiu,
Kada, ant rankų paslapčia paėmęs,
Tave myluosiu... Gal ir man per skruostą
Bent sykjį džiaugsmo ašara nubėgs.

Aš saugau ją, kuriu ją kaip paminklą
Ant savo meilės ir svajonių kapo.
Juk net ir mano akyse turėtų
Būt vietos vienai ašarai... Bent vienai.
Daugiau man ir nereikia. Tik vienos!
Kad ja galėčiau palydėti šauksmą,
Džiaugsmingą šauksmą, paskutinį šauksmą,
Kaip padėką dievams, kad gyvenau.

MORTA

Maldauju, Mindaugai, prašau: nustok!
Aš negaliu žiūrėt į tavo kančią.
O ir pati... kiek sykių aš pati
Vogčiom stebėdavau tave pro langą,
Kaip tu eini per kiemą, kaip tarnai
Tau žirgą atveda, o tu jį glostai...
(Ak Mindaugai, juk tu net savo žirgą
Dažniau esi paglostęs nei mane...)
Štai tu į balną sėdi... štai sargyba
Tau atveria vartus, nuleidžia tiltą...
Aš puolu pro duris, užmiršus viską,
Norėdama į tavo balno kilpą
Įsikabinti ir nebepaleist...
Kad žirgas neštų taip per visą žemę,
Kad vilktų, tryptų, spardytų, daužytų...
Bet kad tik būčiau taip... šalia tavęs!
Susigriebiu — juk negaliu! Girdžiu, kaip tiltas
Dusliai subilda po žirgų kanopom.
O aš guliu ant slenkščio ir žinau,
Kad tai likimas mano širdį trypia.
Paskui ilgai kaip išmaldos aš laukiu
Glamonių tavo... ne, bent vieno žvilgsnio,
Bent vieno, nors ir blogo, tavo žodžio.

MINDAUGAS

Aš irgi laukiu, Morta! Irgi laukiu.
Kiek metų aš jau laukiu! Pražilau,
Apgaudinėdamas kaip vaikas savo širdį,

Maitindamas ją laimės trupinėliais,
Nedrišdamas pažvelgt į savo sielą
Ir į aplinkinių akis.

MORTA

Tu vyras.
Tu didelis. Galingas. Tu valdovas.
Tu privalai... turi ką nors daryti.
Toliau taip nebegalima... Užmušk jį!

MINDAUGAS

Dėl mūsų meilės, Morta, ką kalbi!

MORTA

A, tau gerai... tu ateini kaip svečias
Į mano patalą... ir išeini.
Tu net ir mano guolyje valdovas.
O aš dūstu nuo Vismanto glamonių,
Bejėgiškų, šaltų... nuo tos jo meilės,
Kurią užkorė man kaip savo kuprą.
Nuimk ją nuo manęs! Dėl mūsų sūnaus...
Dėl mūsų, Mindaugai...

MINDAUGAS

Aš apgalvojau:
Tu su sūnum išvyksi į tą pilį,
Kurią jam dovanojau... ir ilgai
Ilgai į mano pilį nesugrįši...

MORTA

Ir tu mane tenai lankysi, taip?

MINDAUGAS

Aš retkarčiais medžiodamas užsuksiu
Į sūnų pažiūrėti... į tave.
Toliau nuo vienas kito, gal užmiršim...
Gal užgesinsim tą prakeiktą ugnį...

MORTA

Tai tu užmiršti nori? Ne ir ne.
Aš niekur neisiu. Aš įsikabinsiu
Dantim į šitą slenkstį. . . į tave.

MINDAUGAS

Mieloji, nežinau. . . gal taip geriau bus. . .
Nes jau nėra jėgų.

MORTA

Nebus geriau, nebus!
Tu pagalvok. Juk tu toksai protingas!
Gal kokią kitą išeitį surasi.
Tik pagalvok. . .

MINDAUGAS

Gerai, aš pagalvosiu.
Nors nežinau. . . tikrai, nebežinau. . .
Labanakt, Morta! Aš tavęs ilgėsiuos.

MORTA

Tiktai lankyk mane! Tiktai lankyk. . .

Pirmoji uždanga nusileidžia

*Siapus uždangos M i n d a u g a s ir
V i s m a n t a s*

MINDAUGAS

Kur vaikštinėji, Vismantai? Vėlu jau.
Dabar, kaip jaunas tėvas, privalėtum
Daugiau namų laikytis. . .

VISMANTAS

O kunigaikšti! O! . . .
Kunigaikšti!

MINDAUGAS

Kas atsitiko?

VISMANTAS

Aš laukiau čia tavęs. . . paklaust norėjau. . .

MINDAUGAS

Tai klauski, Vismantai.

VISMANTAS

Aš negaliu.
Liežuvis nepakyla. O valdove. . .
Jaunystės drauge, broli, tėve mano!
Visais dievais užkeikiu: pasakyk. . .
Sakyk, ar tai tiesa? Ar tai tiesa?

MINDAUGAS

Nesuprantu tavęs. Kalbėk kaip vyras.

VISMANTAS

Galiu prisiekti, kad nešnipinėjau,
Kad nesekiau tavęs. . . Ėjau pro šalį.
Pro Mortos kambarį. O, jau geriau
Kieme aš būčiau koją nusilaužęs!
Ėjau pro šalį. . . Išgirdau — Morta
Pasakė, kad Ruklys. . . kad jis ne mano. . .
Kad jis ne mano vaikas. . . Aš ir laukiau
Tavęs. Žinau, tu pasakysi tiesą.
Ko tu tyli, valdove? Ko tyli?
Sakyk, kad netiesa! Kad pasigirdo. . .
Pasivaideno man. . . Sakyk, valdove!
Sakyk, kad netiesa. . .

MINDAUGAS

Deja, tiesa.

VISMANTAS

Tada tiesa, kad tu... kad tu...

MINDAUGAS

Tiesa.

VISMANTAS

Praleisk! Einu, ant durklo jį pasmeigsiu
Ir nešiu kaip įrodymą iškėlęs,
Tegu visi pamato, koks pasaulis,
Kad jau neliko nieko — nei draugystės,
Nei meilės, nei ištikimybės... Nieko.

MINDAUGAS

Atsikvošėki, Vismantai!

VISMANTAS

A, taip...
Aš užmiršau, kad negaliu kariauti!
Su valdovu arba su jo sūnum.
Esu prisiekęs jiems ištikimybę.
Tada jau nieko kito nebelieka...

(Krinta ant durklo)

Kaip viskas paprasta... kaip viskas lengva...

MINDAUGAS

Dievai, jūs matot, aš nenužudžiau jo!
Aš jo nenužudžiau! Nenužudžiau!

(Išbėga rėkdamas)

Nenužudžiau! Nenužudžiau!

Uždanga

ANTRA DALIS

ŠLOVĖ IR KANČIA

Baltas metraštinkininkas

Juodas metraštinkininkas

JUODAS METRAŠTININKAS

Daug visa ko įvyko nuo to laiko,
Kai paslaptینگom aplinkybėm žuvo
Pirmasis kunigaikščio patarėjas
Kuprelis Vismantas. Ir kunigaikščiui
Pagailo jo našlės ir jo našlaičio:
Jis vedė Mortą, nors velionio broliai —
Ir Sprudeika, ir Edivilas — baisiai
Tam priešinosi. Mindaugas tada
Juos pakvietė į didelę medžioklę.
Medžioklė buvo nelabai sėkminga,
Nes Vismanto abudu broliai žuvo.
Stebėjosi visi: tokie galiūnai,
Ne vieną mūšį su garbe praėję,
Staiga medžioklėj žuvo... Betgi visko,
Kaip sakoma, pasauly pasitaiko...
Morta, kunigaikštiene pasidarius,
Pagimdė Mindaugui dar vieną sūnų.
Sprudeikos, taipgi Edivilo žemę,
Jų atminimą gerbdamas, valdovas
Prie Lietuvos prijungė.

Atsitiko

Ir su žemaičiais daug nesutarimų.
Jų kunigaikštis Vykintas, pakvietęs
Kryžiuočių brolius, šitaip jiems kalbėjo:
„Eime kartu prieš Mindaugą jo krikštyt“.
Kryžiuočiams tai patiko. Jie, sudarę
Su Vykintu susitarimą, puolė

Ir Mindaugą apsupo. Ir tada
Pats Mindaugas pamatė — bus daug kraujo.
Pas popiežių tad pasiuntinius siuntė,
Pas Inokentijų IV. Liepė
Jam pasakyti šitaip: sutinku
Priimti krikštą ir jūs dievą garbinti.
Ir krikštijosi Mindaugas. Paskui
Jisai karaliūm buvo karūnuotas
Per Andrių Stirliandą, kurs iš Rygos
Jam atgabeno Lietuvos karūną.
O visa tai įvyko, dievui leidus,
Viens tūkstantis du šimtai penkiasdešimt
Pirmaisiais metais.

Reikia dar pridurt,
Jog tų visų nesutarimų metais,
Kai Mindaugas su Lietuvos pulkais
Apgulęs Vykintą prie Tverų laikė
Ir šaukė pasiduot, — polovcas Kočius,
Klastingai prisitaikęs, jį pašovė
Į kairę šlaunį. Mindaugas dėl to
Turėjo skausmo daug ir baisiai pyko.
O gydėsi jisai meškos taukais
Ir smarkiai gėrė žoleles visokias.

BALTAS METRAŠTININKAS

Kas apsakys tą skausmą, per kurį
Keliauja Lietuva! Lyg prakeikimas
Ją užgulė karai, nesutarimai,
Vaidai visokie, rietenos ir kliaudos.
Atrodo, lyg į šitą mažą kraštą
Dievai. . .

JUODAS METRAŠTININKAS

Dabar jau reik sakyti: dievas.

BALTAS METRAŠTININKAS

. . . Dievai visas nelaimes būtų siuntę.
Ir kalė Lietuva save kaip kardą.
Kankindamasi kūrė vieną ranką,
Kuri kaip kardą ją pakelt galėtų.

JUODAS METRAŠTININKAS

Gražiai kalbi, tačiau naudos mažai.
Esu jau sakęs tau: svarbiausia faktai.

BALTAS METRAŠTININKAS

. . . Taip atsirado Mindaugas — karalius
Ir Mindaugas — žmogus.

JUODAS METRAŠTININKAS

Oho! — net du!

BALTAS METRAŠTININKAS

. . . Aštrus, lyg šauksmas koks, kurį išgirdęs
Nesupranti: ar pergalę jis reiškia,
Ar pats pagalbos šaukiasi. Tačiau
Jau negali jam likti abejingas.
Keliesi ir eini vidur nakties,
Ir pats šauki, ir pats jau nežinai,
Iš sielvarto šauki tu ar iš džiaugsmo.
Štai tas žmogus: kaip didelė ugnis
Jis ir sušildo, jis ir sunaikina.
Ar jis laimingas? — Ar ugnis laiminga?
Ar jis teisus? — O ar ugnis teisinga?

1

Uždanga pakyla

*Didžioji menė Mindaugo pilyje. Ką tik
pasibaigė Mindaugo karūnavimo ir svei-
kinimo iškilnės. M i n d a u g a s i r
D a u s p r u n g a s*

MINDAUGAS (nusiima ir padeda karūną)

Na, štai ir baigės viskas. Pagaliau
Bent pailsėsime nuo žmonių ir triukšmo,
Nuo sveikinimų ir kalbų visokių.

(Apžiūrinėja karūną)

Pasižiūrėk — visai gražus žaisliukas.
Aš dar ir pats gerai jos nemačiau,
Tik ant galvos jaučiau nelengvą svorį.
Reikės ją nuo vaikų gerai paslėpt. . .
Žiūrėk, kaip spinduliuoja, a? Kaip žiba!
Tai brangakmeniai, Dausprungai!

DAUSPRUNGAS

O gal

Tai ašaros? Jos irgi spinduliuoja.
Jos irgi žiba. . . Betgi jos brangesnės
Už šituos akmenis. Kur kas brangesnės!

MINDAUGAS

Vis ašaros ir ašaros! Kieno?

DAUSPRUNGAS

Žmonių, kurių kančiom tu užmokėjai
Už šituos akmenis. . . kurių vargais
Grindei sau kelią į karūną. . .

MINDAUGAS

Broliai,

Aš gi ne sau! Ar man ji reikalinga?
Juk ne ant mano ją galvos uždėjo —
Ant Lietuvos galvos. Ant Lietuvos!

DAUSPRUNGAS

Tai ar aš nemačiau, kaip tavo akys
Džiaugsmu spindėjo, kaip virpėjo rankos,
Kada prisilietei prie tos karūnos,
Kaip tavo veidą iškreipė lyg randas
Didybės ir galybės šypsena. . .

MINDAUGAS

Taip, aš buvau laimingas — kaip žmogus,
Kurs pagaliau pasiekia savo tikslą.

Taip, aš esu laimingas — taip kaip tėvas,
Kurs džiaugiasi pamatęs, kad sūnus
Išaugo pagaliau į stiprų vyrą,
Kurį visi pažįsta, mato, giria
Ir sveikinas mandagiai, nes — gerbia.
Aš viską jam atidaviau. Savim
Išmaitinau, savim jį išpenėjau.
O ar atsimenai, kaip šitas vaikas
Žingsnius pirmuosius žengė, kaip visi
Jam pagalius tekaišiojo po kojom?
Kad tik pargriūtų. . . Šiandien pats matai:
Jį sveikino pasiuntiniai, legatai
Nuo Danijos karaliaus Voldemaro,
Nuo Vokietijos imperatoriaus, nuo Briansko.
Nuo Galičo, Volynės, nuo Maskvos,
Mozūrijos ir daugelio kitų
Kunigaikštysčių. Dovanas jam klojo.
Ir laimės jam linkėjo. Juk matei. . .

DAUSPRUNGAS

Tos dovanos, linkėjimai ir kalbos —
Tai melas ir klasta. O tie svečiai!
Jie tyčiojosi iš tavęs ir mūsų,
Iš mūsų kalbos, dievų ir papročių,
Iš mūsų drabužių ir apsiėjimo.
Tu Lietuvą išleidai į pasaulį,
Apvilkęs vargšę svetimu rūbu.
Tu į krūtinę jai įdėjai piklą,
Negerą dievą. Pirkdamas karūną,
Tu iš likrųjų Lietuvą parduodi.
Tu griauni tai, ką pats taip sunkiai kūrei.
Kol priešas veržėsi iš lauko — nieko
Pasiiekti negalėjo. O dabar
Jis iš vidaus pradės mus est ir graužti,
Nes tu jį įsileidai ir liepei
Visiems jį gerbti, garbinti, mylėti.
Atsisakyki, Mindaugai, karūnos
Ir nukabink nuo sienos šitą dievą!

Rodo į nukryžiuotąjį

MINDAUGAS

Man jis patinka, nes ant jo galvos
Taipogi karūna. Taip pat kančia.
Dabar aš suprantu: matyt, karūnos
Tik sielvartą, kančias ir skausmą reiškia!
Tai imkite mane ir nukryžiuokit!

(Užsideda karūną)

Štai aš jau vainikuotas! Karūna
Aštriais dygliais jau pervėrė man kaktą.
Štai laša mano kraujas. Pažiūrėkit!
Ak, jūs nematot. . . Bet kodėl jūs matot
Tą, kaip jūs sakot, šypsena, tą džiaugsmą,
Kursai kaip randas iškreipė man veidą?
Tai buvo skausmo šypsena — ir tu,
Tu, Dausprungai, turėjai ją suprasti.
Deja, nesupratai. Deja, nepamatei.
Sėdėjai mano dešinėj — turėjai
Suprasti ir pajusti, kad aš. . . buvau
Ne karūnuotas čia, o nukryžiuotas!
Jūs vieną ranką prikalėt, o kitą —
Kryžiuočių ordinas. Dabar aš nieko
Nėbegaliu daryti — rankų nėr.
Bet aš dar gyvas. Ir todėl jūs puolat
Į dvi dalis ir mano širdį plėšti.
O aš, kvailys, vis dar bandau ją gint. . .

(Rodo į nukryžiuotąjį)

Štai jam ir šonas pervertas. . . Žinau,
Kad atsiras toksai, kurs vieną dieną
Ir mano širdį pervers. Bet ir tąsyk
Jūs tematysit šypsena ir džiaugsmą
Ant mano lūpų. . . Nes ant jų plevens
Vienintelis ir teisingiausias žodis.
Ar mokate tą žodį — Lietuva?

Ilga tyla

DAUSPRUNGAS

Atleisk man, broli, jeigu užgavau.
Esu jau senas ir, matyt, jog daug ko
Nepajėgiu suprasti. O, be to,

Žinai, kaip aš prie visko prisirišęs,
Ką tu tėvynės labai paaukojai.
Jaučiu, jog tau sunku. Sunku ir man.
Tad pagalvojau: bus geriau, jei aš
Tave paliksiu vieną. Nekankinsim
Nei aš tavęs, nei tu manęs. Man reikia
Išeit į Lietuvą pasižiūrėti,
Kaip žmonės mąsto, kalba, kaip gyvena.
Gal aš tada suprasiu ir tą naują,
Taip sunkiai tavo kuriamą tėvynę.
Jei nesuprasiu, tai senojoj mirsiu.

MINDAUGAS

Kaip, Dausprungai? Tu palieki mane?
Tai kaip dabar aš vienas. . .

DAUSPRUNGAS

Tu viską supranti. Tu stiprus.

MINDAUGAS

O broli mano,
Kaip aš pavydžiu tau! Palikčiau viską
Ir eičiau eičiau per miškus ir pievas.
Per Lietuvą — skersai ir išilgai.
Vakaruose yra, girdėjau, jūra.
Aš niekad nemačiau jos, nors jinai
Valstybės mano vieną krantą plauna.

DAUSPRUNGAS

Matai, net nežinai, ką tu valdai. . .

MINDAUGAS

Ir tėvonijoje jau seniai bebuvęs.
Atsimeni tą ažuolą ant kalno?
Pasižiūrėk, ar jis dar tebestovi.
Zygiuok, kol akys veda, kojos neša.

Sugrįši ir papasakosi viską.
Kaip aš pavydžiu tau! Vai, eičiau eičiau...
Bet jau sakiau: kaip jis

(Rodo į kryžių)

Esu prikaltas.
Jei būsi tėvonijoje — užlipk
Ant tėvo pilkapiu ir pasakyk jam,
Kad jaunesnysis jo sūnus... kad jis
Labai garbingas ir galingas tapo,
Bet laimės taip ir nesurado...

Eik!

Tiktai gerai žiūrėk, gerai klausykis,
Ką veikia ir ką mąsto Lietuva.

*D a u s p r u n g a s išeina
Mindaugas nusiima karūną ir ilgai žiūri
į ją*

Dabar galiu tave į žemę trenkti
Ir kojomis sutrypt, galiu sulaužyt,
Tuos blizgučius išmėtyt — kam jie man?
Ar tu mane išaukština, iškelei,
Ar atnešei ramybę man ir laimę?
Ar gal nuo mano rankų tu nuplėvei
Tą kraują, kur praliečiau dėl tavęs?
O ne! Esi tik paprastas metalas,
Kurs mėgsta suteptas krauju rankas.
Tai džiaukis — tu į tokias ir papuolei.
Esi, matai, valdžios, galybės ženklas,
O ko verta valdžia, jei rankos švarios!
Žiūrį aš į tave ir negaliu suprasti,
Ar aš tave laikau, ar tu mane.
Tie brangakmeniai — kaip gyvatės akys —
Net kraują stingdo ir užgniauzia kvapą.
Aš jau nebegaliu judėti... Kirsk!
Tai ko dar lauki? Kirsk tiesiog į širdį.
Bet aš tavęs jau nepaleisiu. Ne!
Tu, mūsų papročiu, turėsi gulti
Su manimi į vieną kapą. Taip!
Po daugel metų, ardamas dirvoną,
Žmogus tave išars. Nusistebės —
Kokia keista kepurė! Ir nuspirs
Tave į vagą, vėl užvers velėna.

Tavęs nebus — idėja tavo liks.
Taip kaip ir mano.

O valdžios idėja!
Kokia saldi esi, kokia karti!
Kokiais keliais tu ateini į širdį
Ir kaip tu ją sunaikini visai!
O gal ne tu — žmogus tave suranda?
Tu jį tiktai vilioji, tik šauki,
Kaip klaidžiojanti pelkėse žaltvykslė.
Ir atsisakom dėl tavęs tėvų,
Namy, šeimos, draugų ir artimųjų,
Ištikimybės, meilės ir svajonių.
Tuščia širdim pasiekiame tave.
Ir kai toks tuščias, vienas ir apleistas
Laikai tave ant rankos — tai matai,
Jog tu esi tik Niekas. Niekas. Niekas!
Ir aš tik Niekas, kurs tave laikau.
Ir jei tu moki tik valdyt ir teisti,
Ir jei tarnaut nemoki ir atleisti
Tada prasmek! Pražūk! Nesivaidenk
Daugiau žmonėms. Ir nesirodyk man.

Įbėga išsigandusi Morta

Kas atsitiko, Morta? Gal ir tu
Norėjai iš arčiau pasižiūrėti
Į šitą susiraičiusią gyvatę,
Kurį man reiks nešioti ant galvos?
Tu man padėjai įsigyt ją, Morta!
Viena akis jos — tai kančia ir meilė.
Antra akis — tai prievarta ir smurtas.
Kuri iš jų bus tavo, kuri — mano?

MORTA

Ak Mindaugai, aš taip bijau! Dar niekad
Aš nebijojau taip kaip šiandien...

MINDAUGAS

Kas tau?
Ko tu bijai? Dabar tu — karalienė.

MORTA

Vienuolis Zyvertas mane išmokė
Naujų maldų — „Tikiu“ ir „Tėve mūsų“.
Ir pasakojo apie savo dievą,
Kurs viską mato, žino ir supranta.
Jis girdi net slapčiausias mūsų mintis
Ir baisiai baudžia nuodėmingą žmogų.
Jis turi pragarą, kur amžinoj ugnį
Liepsnoja nusidėjėliai... Ū, siaubas!

MINDAUGAS

Nusiramink, Morta! Nebijok —
Mes turim savo pragarą, šioj žemėj.
Anas nebus baisėnis.

MORTA

Pagalvojau:
Jei dievas viską mato, žino, girdi,
Tai jis tikriausiai žino jau, kad aš
Apgaudinėjau Vismantą... kad aš
Jį nužudžiau... kad aš geidžiau, norėjau...
Tavęs... o troškau jo mirties... o dievel!
Tu juk žinai! Taip, Mindaugai, jis žino.
Jis viską žino — taip, kaip aš žinau.

MINDAUGAS

Tu neklausyk, ką Zyvertas tau kalba.
O Vismantas... Juk tu žinai — jis pats...
Ar tu kalta, jei tu jo nemylėjai?

MORTA

Bet šitas dievas... Tu tiki ar ne,
Kad jis yra? Ir viską mato...

MINDAUGAS

Dievas!
Esu valdovas — negaliu per daug
Nei mūsų dievais, nei jų dievu tikėti.

MORTA

Bet juk turėtų būt kažkas... turėtų...
Kas viską mato. Jeigu nieko nėra,
Tai ko aš taip bijau? Kodėl bijau?

MINDAUGAS

Išvysiu aš tą Zyvertą...

MORTA

Ne, ne...

Jisai nekaltas. Jis maldų išmokė.
Jis sako, kad jo dievas žmogui leidžia
Išpirkti savo kaltę. Gal ir aš...
Aš melsiuosi... aš pasninkausiu... aš
Tik apie savo kaltę tegalvosiu.
Gal jis atleis... Gal jis atleis...

MINDAUGAS

Atleis.

Tik tu nusiramink! Nusiramink.

*Mindaugas apkabina Mortą. Dabar jie
scenos gilumoje — du maži žmonės.
Priekyje švyti karūna. Uždanga.*

Baltas metraštinkininkas

Juodas metraštinkininkas

BALTAS METRAŠTININKAS

Kodėl gi nerašai?

JUODAS METRAŠTININKAS

O ką rašyti?
Juk nieko neįvyko, Ačiū dievui,
Ramybė įsiviešpatavo. Faktas!
Kai nieko neįvyksta, aš galiu
Išgerti ir užvalgyti.

Valgo ir geria

BALTAS METRASTININKAS

Ramybė!
Tada, žmogau, tu nieko nematai.
Tu aklas. Kurčias. Tau geriau pritiktų
Būt sandėlininku pily. Seikėtum
Sau grūdus lyg faktus.

JUODAS METRASTININKAS

Tai būt puiku!
Ir man tai šis, tai tas — o nubyrėtų.
Dabar — ničnieko. Tik rašyk, rašyk.
Rašai ir nežinai: o kaip valdovui —
Patiks ar ne. Taip netoli, ko gero,
Ir ant sausos šakos pasisūpuoti. . .

BALTAS METRASTININKAS

Yra aukštesnis teismas už valdovo!

JUODAS METRASTININKAS

Siame pasauly? Tai kad nežinau. . .

BALTAS METRASTININKAS

Yra istorija. Jinai teisinga.

JUODAS METRASTININKAS

Istorija? Teisinga? Cha cha cha!
O kas ją rašo? Mudu su tavim.
O kas gi mudu esam? Tiktai žmonės.
Silpni, ydingi, bailūs, alkani.
Ir tas, kuris stipresnis, tas diktuoja
Ir savo valią, ir teisybę savo.
Man įkyrėjo mokyti tave.
Tu sau rašyk, o aš verčiau užkąsiu.

BALTAS METRASTININKAS (rašo)

Gili drama pradėjo graužt valdovą.
Dabar jis nesipriešino. Kentėjo,
Galvodamas apie tą didį tikslą,
Kuriam jis buvo pašauktas, kurį
Jis pats sau pasirinko kaip likimą.
Dabar jisai tiktai žiūrėjo gailiai,
Kaip vardan to kilnaus ir didžio tikslo
Gyvenimo ugnį jau baigė degti
Brangiausia jo paties dalis: žmogus.
Dabar jame beliko tik Valdovas,
Kurs blėstančios ugnies pelenuose
Ieškojo to, ko jau seniai nebuvo.

2

Keramikos dirbtuvė Mindaugo pily. Mindaugas ir Senis

MINDAUGAS (*įeina su karūna po pažastim*)

Aš jau seniai žadėjau tau parodyt
Tai, ko lig šiol dar Lietuvoj nebuvo.

SENIS (*apžiūrinėja karūną*)

Neblogas darbas. Taip, visai neblogas. . .
Reikėjo pasakyti man — aš būčiau
Nulipdęs tau iš molio ne blogesnę.

MINDAUGAS

Ė Seni, juk žinai, kad molis dūžta!

SENIS

Kad nieko amžino nėra, valdove!

MINDAUGAS

Vadink mane vardu — kaip ir seniau.

SENIS

Tai kur dabar ją dėt? Jei būt kepurė —
Ant sienos pakabinčiau. Jei puodyne —
Padėčiau ant lentynos.

MINDAUGAS

Gal geriau
Padėk ją ant lentynos.

SENIS

Tai ar nori
Pirštus pamiklint ir ką nors nužiesti?
Geras rankas turėjai — būtum buvęs
Garsiausias puodžius Lietuvoj. Dabar...

MINDAUGAS

Dabar — karalius. Lietuvos karalius!
Paduok tą lentą. Lietuvą paduok!

*Senis atneša lentą, ant kurios — keraminis
Lietuvos žemėlapis*

SENIS

Tai jau ir vėl ką nors nukariavai
Ir prilipdyti atėjai? Kiek sykių
Aš tau sakiau, kad gerą, tvirtą daiktą
Iš vieno molio gabalo lipdytum!
O tu gi kaip kregždė — po trupinėlių
Imi iš šen, iš ten... Nerimtas darbas.

MINDAUGAS

O kas gi, Seni, molis? Molis — žemė.
O žemė — ji visur tokia pati.
Stai gabalą imu, tarp rankų minkau.
Jaučiu, kad paklusni. Kad pasiduoda.
O jeigu pasiduoda — tai prijungiu,
Tai prilipdau prie Lietuvos. Ir viskas.
Ir Lietuva didesnė. Pažiūrėk:
Ji buvo tik tokia prieš daugel metų,
Kada pradėjau kurti ją. Sklypelis
Tarp Nemuno ir tarp Neries. Dabar,
Matai, kokia? Neblogas darbas, Seni!

SENIS

Gal ir neblogas. Tu geriau žinai.
Bet aš pažįstu žemę ir sakau tau,
Kad šitaip lipdoma ji nelaikys.
Bematant subyrės...

MINDAUGAS

Tu apie šitą
Ar apie tikrą Lietuvą kalbi?

SENIS

Ir apie tą, ir apie šitą.

MINDAUGAS

Seni,
Žinai, čia mano viso amžiaus triūsas.
Daugiau aš nieko ir nepadariau.

SENIS

O šitas puodas? Paklausk, kaip skamba!
O šitas? Šitas? Ką ir bešnekėti!
Aš jau sakiau: geras rankas turėjai...

MINDAUGAS

Jaunystėje lipdžiau — užtai ir skamba.
Dabar jau taip tikriausiai neskambėtų.

SENIS

Kai molis geras, kai lipdai su meile, —
Tai skamba viskas.

MINDAUGAS

Tu sakai: su meile.
O jau su kokia meile aš lipdžiau
Ir kūriau savo Lietuvą! Ak Seni!
Atidaviau jai viską: protą, širdį
Ir visą meilę, džiaugsmą, svajones,
Ir laimės ilgesį. . . Nėra žmogaus,
Kuris daugiau jai būtų atidavęs.
Dabar pasiklausyk: ar skamba?

Suduoda į savo „Lietuvą“

SENIS

Ne.
Jei puodas taip tylėtų — sudaužyčiau.

MINDAUGAS

Matai — ir neskamba. . . O, rodos, viską
Įdėjau ir atidaviau.

SENIS

Sakiau,
Kad neteisingai ją lipdyt pradėjai.

MINDAUGAS

Tu apie tikrą Lietuvą ar šitą?

SENIS

Ir apie tą, ir apie šitą.

MINDAUGAS

Niekis.

Dar suskambės. Matysi — suskambės!
Kada užbaigsiu ją, kada išdegsiu —
Oho, kaip suskambės! Visam pasauly
Išgirs tą skambesį!

Bet kaip užbaigti?

Lipdau lipdau, o galo vis nėra.
O gal Tėvynę reikia visą laiką
Lipdyt ir kurti, kurti ir lipdyt?
Nes jei sustoji tik — jinai ir miršta.
Taip, kurti visą laiką. Visą laiką!
Lipdyt ir kurti. . . Tai nejaugi man
Nelemta bus jos skambesį išgirsti?
O, prakeikimas! Man, kuris pradėjo,
Kuris iš nieko. . . Taip, kuris iš nieko
Padarė viską. . . nukalė karūną. . .
Kuris dabar galėtų būt laimingas. . .
Kaip tuščia, Seni! O, kaip baisiai tuščia. . .
Net baimės nejaučiu — ko man bijoti?
Dievų nei dievo nėra. Tai gal mirties?
Kodėl turėčiau jos bijoti, Seni?
Ji man ramybę, poilsį atneš
Ir išvaduos iš šito menko kūno,
Iš šito žemės grumsto, kuriame
Išdygo tiktai vienas geras daigas —
Išdygo Lietuva. Bet šitas grumstas
Jau nebeturi kuo maitinti daigą.
Jis tuščias, nelaimingas ir išdžiūvęs,
Kaip motinos krūtinė, į kurią
Išalkęs vaikas godžiai įsisiurbia
Ir nepaleidžia, nors negauna nieko.
Ar tu žinai, kaip motinai sunku,
Kada ji nieko vaikui duot negali!

SENIS

Aš visą amžių, Mindaugai, praleidau,
Bendraudamas tiktai su trim dievais:
Su vandeniu, ugnim ir su žeme.
Manau, kad aš jų paslaptį atspėjau
Ir supratau jų išmintį.

MINDAUGAS

Ir ką gi,
Ką sako jie?

SENIS

Jie sako man, kad viskas
Yra tiktai vanduo, ugnis ir žemė.
Kad visa, kas žmogaus galvoj užgimsta
Ar jo širdy suspurda — viskas viskas
Yra tik jų apsireiškimas.

MINDAUGAS

Seni,
Tai ne atsakymas. O kur prasmė,
Kur tikslas?

SENIS

Pagalvok. Tie trys dievai —
Jie priešingi, skirtingi. Bet jie siekia
Vienybės, nors kovoja tarp savęs.
Todėl jie visi trys sukūrė žmogų.
Bet žmoguje kova jų nesiliauja.
Tai vienas viršų paima, tai kitas.
Žmogus dėl to kankinasi ir miršta.
Tačiau ateis diena, kai pasiseks,
Pavyks dievams sukurti tokį žmogų,
Kurs savyje sujungs visus juos tris.
Ir bus tik vienas dievas. Nemirtingas.

MINDAUGAS

O mudu, Seni? Kas gi mudu esam?

SENIS

Mes esam kelias į tą naują dievą.
Mes esame ugnis, vanduo ir žemė.
Iš mūsų jis ir gims.

MINDAUGAS

Kaip šitas puodas?
Slovė tad molio puodui! Jis geriausiai
Sujungia žemę, vandenį ir ugnį.
Jis duoda pilvui maistą. Ko daugiau
Bereikia žmogui? Tik prikimšti pilvą.

(*Isiklauso*)

Čia pas tave kačių priviso, Seni!

SENIS

Kad, rodos, lyg nebuvo...

MINDAUGAS

Stai, žiūrėk!

*Paleidžia puodą. Iš už kulisų iššoka
vienuolis Zyvertas*

MINDAUGAS

A, čia vienuolis Zyvertas! Maniau,
Kad katės krebžda. Tai į kur pataikiau?

ZYVERTAS

Į galvą, kunigaikšti!

MINDAUGAS

Tai todėl,
Kad pasilenkęs tu klauseisi mūsų.
Kai kitąsyk norėsi paklausty,
Ką aš kalbu — atsuk verčiau sėdynę.

ZYVERTAS

Nesiklausiau, valdove! Aš norėjau
Tiktai pranešt, kad pas tave atvyko
Pasiuntiniai iš Zemaitijos.

MINDAUGAS

Ačiū.
Bus kam pranešt ir be tavęs, vienuoli.

ZYVERTAS

Jaučiu, kad jie sumanę bus tau klastą.
Skubėjau perspėti, kad būtum tvirtas,
Pasitikėtum viešpačiu dievu. . .

MINDAUGAS

Zinau jau, kuo galiu pasitikėti.
Kaip karalienė, Zyvertai? Žadėjai
Kalbėt prie jos kažkokią naują maldą
Ir, dievui padedant, išvyti velnią,
Kuris apsėdo ją?

ZYVERTAS

Deja, valdove!
Malda bejėgė. Dievas taip norėjo. . .
Jinai pamišo.

MINDAUGAS

Dievas taip norėjo?

ZYVERTAS

Ką dievas myli, tam nelaimeį siunčia.

MINDAUGAS

Keistai jis myli, šitas tavo dievas.

ZYVERTAS

Nežinomi mums viešpaties keliai.

MINDAUGAS

Tai eik ir sužinok! Ir būk prie Mortos.
Ramink ir guosk ją, kaip tiktai bemoki.
Einu, pasikalbėsiu su žemaičiais.
Aš, tiesą sakant, Zyvertai, jų laukiau.
Seniai jau laukiau. Nežinau, kaip tau,
Bet man, jaučiu, geras žinias jie neša.

Pirmoji uždanga

*Prieš uždangą išbėga pamišusi Morta.
Blaškosi, ieškodama išėjimo*

MORTA

Visi išėjo. . . ir duris uždarė.
Turbūt išėjo melstis. Už mane.
Už nusidėjėlę. Už karalienę.
Bet ar žmogus kada už kitą meldžias?
Kiekvienas meldžiasi tik už save.
Kiekvieną nuodėmės prie žemės lenkia.
O aš. . . aš pasimelsiu už kitus.
„Tikiu į dievą tėvą visagalį,
Į dangų ir į pragarą. . .“ O nei
Į pragarą aš netikiu. Nenoriu.
Dangus yra, o pragaro nėra.
Nėra, ir viskas.
„Mėnuo saulužę vedė

Pirmą pavasarėlį. . .“
Jau užmiršau. Atsimenu tiktai:
„Perkūns, didžiai supykęs,
Jį kardu perdalijo!“
Perkūne galingiausias! Dieve tėve!
Sakykit, į kurį iš jūsų melstis?
Kuris iš judviejų gailestingesnis?
Kuris geriau suprantat vargšą žmogų?
Išleiskite mane! Išleiskit, žmonės!
Man reikia melstis. Nuodėmių kupra
Ant mano nugaros vis auga auga. . .
Kuprotas Vismantas. . . Kupra ir meilė. . .
Kupra — tai meilė. Aš meldžiu: nuimkit
Tą kuprą nuo manęs. Palikit meilę.
Aha, kai nēr kupros — ir meilės nēr!
Visi kuproti esate, visi. . .
O aš viena už jus visus meldžiuosi.
Nes jūs nežinote ir nesuprantat,
Kas tai yra kupra. Kupra — tai meilė.
Už meilę melstis reikia. . .

(Isiklausiusi, lyg atsakydama kažkam)

..Ateinu! ..

Išbėga

Uždanga pakyla

3

*Didžioji Mindaugo menė. Mindaugas
ir Žemaičių pasiuntiniai*

MINDAUGAS

Ką pasakysite, garbingi vyrai,
Iš Žemaitijos savo žirgus varę
Į Lietuvą? Tikiuosi, žinios geros.

PIRMAS PASIUNTINYS

Slovė tau, Mindaugai!

76

ANTRAS PASIUNTINYS

Slovė karaliau!

MINDAUGAS

Už pagarbą dėkoju, bet žinau,
Jog ne todėl keliavot ilgą kelią,
Kad pagarbą pareikštumėt.

TREČIAS PASIUNTINYS

Valdove!

Dievai. . .

MINDAUGAS

Dabar jau reik sakyti: dievas.

TREČIAS PASIUNTINYS

..Dievai tesiunčia tau sveikatos, laimės.
Ir ilgą amžių tau tedovanoja.

KETVIRTAS PASIUNTINYS

Tebūna pilnos aukštos tavo klėtys,
Aruodai tavo. . .

PIRMAS PASIUNTINYS

O krūtinė tavo
Tebūna perpildyta gėrio, meilės
Ir teisingumo. . .

MINDAUGAS

Iš toli pradėjot,
Nors iš arti atvykote!

77

TREČIAS PASIUNTINYS

Valdove,
Mes sveikinam tave taip kaip karalių!

KETVIRTAS PASIUNTINYS

Tik taip ir pridera karalių sveikinti!

MINDAUGAS

Pasveikinti išmoko. O paklusti? ..
Dėkoju, narsūs vyrai. To paties
Linkiu aš jūs namams ir jūs širdims.
Pasveikinimus baigėme. Jau laikas
Pradėti rimtą šneką.

VIENAS PASIUNTINYS

O valdove!
Pagalbos tavo šaukiamės!

KITAS PASIUNTINYS

Pagalbos
Ir apgynimo.

VIENAS PASIUNTINYS

Mes jau nebegalim...
Jėgų nėra toliau tą jungą vilkti.

MINDAUGAS

Nuo ko tad aš turėčiau jus apginti?

VIENAS PASIUNTINYS

Nuo ordino...

KITAS PASIUNTINYS

Nuo riterių...

VIENAS PASIUNTINYS

Nuo dievo,
Kuris jėga į mūsų žemę eina,
Mus šventyklas ir aukurus mūs griauna.
Sventas girias naikina... Nebeliko
Žmogaus, kuris, kietai sugniaužęs kumščius,
Tam dievui negrūmotų...

MINDAUGAS

Jeigu kumščiai
Jau sugniaužti — tai kirskit, vyrai, kirskit!
Ko laukiate?

VIENAS PASIUNTINYS

Kad esam per silpni.
Atvykome pagalbos tavo šauktis.

MINDAUGAS

Aš negaliu. Juk žinot, kad esu
Priėmęs krikštą. Ir todėl prieš dievą
Ir ordiną aš negaliu kariauti.

KITAS PASIUNTINYS

Nejaugi tau meilesnis šitas dievas,
Kurs tik nelaimes mūsų kraštui neša?
Nejaugi tu, valdove, užmiršai
Senolių papročius, tėvų tikybę,
Kad visą kraštą amaru užleidai,
Kad dovanojai ordinui pilis,
Laukus, miškus ir pievas mūsų žemėj...

VIENAS PASIUNTINYS

Nejaugi tavo motina į širdį
Tau neįdėjo meilės mūs dievams?..

MINDAUGAS

Nelieskit motinos! Jos atminimo
Neleisiu niekam žeminti ir teršti.
Dabar aš pasakysiu jums. Priminsiu,
Jei atmintis jums, vyrai, susilpnėjo.
Prieš dešimt metų... Taip, prieš dešimt metų.
Su kuo tada jūs ėjot prieš mane?
Su ordinu. Ir ko jūs ėjot? Krikštyt!
Taip, taip, jūs krikštyt ėjote manęs.
Prieš Lietuvą, iškėlę kardą, ėjot!
Prieš savo brolius ėjote...

VIENAS PASIUNTINYS

Valdove,
Tai Vykintas... apgavo mus...

MINDAUGAS

Tylėkit!
Aš dar ne viską pasakiau... Ak vyrai,
Koks skausmas tąsyk draskė mano širdį!
Ne, jūs nežinote... jūs nesuprasit.
Aš negalėjau leisti šito karo...
To brolių karo, iš kurio
Tiktai kryžiuočiai būtų pasipelnę.
Aš maldavau, aš grasinau, prašiau,
Bet jūsų širdys buvo uždarytos.
O, tamsuma! O, trumparegiškumas,
Kada prieš brolių brolius kardą kelia!
Ką aš tada turėjau veikti? Ką?
Jūs ėjot krikštyti manęs — na ką gi,
Aš apsikrikštijau. Jūs, ant kardų
Iškėlę, nešėt naują dievą — prašom,
Aš pripažįstu jį. Aš jam lenkiuos.
Tik taip galėjau aš iš jūsų rankų
Išmušti kardą, virš manęs iškeltą,
Ir Lietuvą išgelbėti. Tik taip.
Dabar štai jūs apkaltinot mane,
Kad aš esą dievų išsižadėjęs...
O broliai mano! Pasakysiu jums,
Kad, jei meldžiuos, tai jiems tiktai meldžiuosi.

O taip, silpnumo valandą ant kelių
Tiktai prieš juos, tiktai prieš juos parpuolu,
Nors čia kiekvieną mano žingsnį seka,
Nors čia ir sienos, taip, ir tos ausylos.
Žinau, kad kenčiat. Bet ir aš kenčiu.
Jūs kenčiat dėl tamsumo, aš — dėl jūsų.

VIENAS PASIUNTINYS

Sunku kalbėt, kadangi tu teisus.
Tebūna paskutinis tas prakeiktas,
Tas brolių žudiškasis karas!

KITAS PASIUNTINYS

Ir tebūna
Jis pamoka ir mums, ir mūsų vaikams.

VIENAS PASIUNTINYS

Kad niekad brolis brolio nežudytų!

MINDAUGAS

O, kad taip būtų! Bet — deja, deja!
Nesyk dar plėšys mus nesutarimai,
Tarpusavio vaidai... O Lietuva
Bus lyg tas duonos kepalas, kurį
Raikys, dalysis, viens kitam iš rankų
Plėš ir draskys...

VIENAS PASIUNTINYS

Tačiau dabar, valdove,
Privalome visas rankas sujungti
Į vieną ranką.

MINDAUGAS

Tu gerai kalbi.
O, kaip seniai aš laukiau ir tikėjau,
Kad vis dėlto išgirsiu tuos žodžius!
Dėkoju jums, dievai, kad mano tikslo,
Gyvenimo, kovos ir idealo
Nepavertėte niekais!

Stai ranka —
Sena, pavargus — imkite ją, broliai,
Jei dar ji gali būti jums naudinga!

PASIUNTINIAI

Stai mūsų rankos, Mindaugai! Slovē
Karaliui Mindaugui!

Ibėga Morta

Iš paskos — vienuolis Zyvertas

ZYVERTAS

Laikykit ją!

MORTA

A, štai kur jūs visi! Mane uždarėt,
O patys meldžiatės. . . Aš irgi noriu
Už meilę pasimelsti. . .
„Tėve mūsų,
Kursai esi danguj kaip ir ant žemės. . .“

MINDAUGAS

Ziūrėkite, žemaičiai! Pažiūrėkit,
Kad atsimintumėt. . . Stai ką padarė
Krikščionių dievas!

(Rodo į Zyvertą)

Stai ką jis padarė,
Tas vilkas avinėlo kailiu. Stai!
Ak, Morta, kelkis, stok šalia manęs.

BALSAI

Mirtis krikščionių dievui! Ir kryžiuočiams!
Mirtis plėšikams!

ZYVERTAS

Kas gi čia, karaliau?
Tai tu su jais? Prieš ordiną? Prieš dievą?
Tu pasiaiškint privalai, karaliau!

MINDAUGAS

Aš niekam nesiaiškinu, vienuoli!
Dėl to, ką sumanau, tą ir įvykdau.
Aš laukiau šitų vyrų jau seniai.
Bet jie vis dėsė. Kentė dešimt metų!
Aš pats stebiuos — iš kur tiek daug kantrybės,
Tiek nuolankumo mumyse, lietuviai!

ZYVERTAS

Laikiau protingu, Mindaugai, tave
Politiku ir valdovu. Stebiuosi,
Kaip tu nesupranti, kad mes laimėsime.
Anksčiau arba vėliau. Kam lieti kraują,
Bažnyčias griauti ir žudyti žmones?

MINDAUGAS

Esu valdovas ir darysiu viską,
Kas mano dievui — Lietuvai — naudinga.
Kova su ordinu ir jo dievu
Suvienys Lietuvą, sujungs, sutelks ją.
O tai yra aukščiausias mano tikslas
Ir mano pareiga. Aš ją ir vykdau.
Matai, jau ir žemaičiai pagaliau
Suprato, jog vienybėje galybė.
Man gaila, Zyvertai, bet ką darysi —
Valdovas turi pavyzdį parodyti!
Todėl tave pakarsiu, kad visi
Zinotų, kaip su tavo broliais elgtis.

ZYVERTAS (*iškelia kryžių*)

Nedrįsk manęs paliesti!

MINDAUGAS

Jau sakiau:
Man gaila, Zyvertai, bet ką darysi,
Kad reikia duoti pavyzdį... Sargyba!

MORTA (*lyg pabudusi*)

Sustokit! Ką jūs darot? Ar pamišot?
Paleiskite vienuolį! Aš prašau...
Jis taip gražiai kalbėjo apie meilę!

(*Protas ją vėl apleidžia*)

Naujų maldų išmokė... ir žadėjo
Nuimti kuprą nuo manęs. Stai, matot,
Kokia kupra! Kaip Vismanto. O dieve!
Pašaukit Vismantą! Jis pasakys
Teisybę... pasakys... Cha cha cha!

MINDAUGAS

Vienuoli, eik iš čia! Ir kad nė kvapo
Čia tavo nebeliktų.

(*Nukabina kryžių*)

Pasiimk
Ir savo dievą. Padėkoki Mortai —
Si nelaiminga moteriškė tau
Išgelbėjo gyvybę. Eik, vienuoli,
Ir saugokis, kad, kol pasieksi Rygą,
Tu nepakliūtum į kitas rankas,
Kurios bus teisingesnės negu mano.

ZYVERTAS (*išeidamas*)

O dieve tėve, būk jiems gailestingas,
Nes jie nežino patys, ką jie daro!

*Uždangai leidžiantis, vienuolį palydi iš-
kelli kumščiai ir kardai*

MORTA (*šaukia*)

Kas gailestingas? Kur jis? Kas? Nėra.
Nėra nei gailestingų, nei teisingų...
Yra tiktai kuproti... Tik kuproti...
Tik kuproti... Tik kuproti...

Uždanga

4

*Keramikos dirbtuvė Mindaugo pily.
Mindaugas ir Senis*

SENIS

Toksai ankstyvas šiandien?

MINDAUGAS

Nesimiega.

Kasnakt vis nekantriau aš laukiu ryto,
Bijodamas — o gal jau neišauš?
Ir taip kamuojuos, kol rytinis langas
Šviesėti ima... Ir nubunda paukščiai.
Dangus parausta. Ir atgyja viltys,
Kad viskas dar galbūt pasikartos.
Zinau, kad ne, o vis dėlto tikiuosi.
Ne taip gyvenčiau, Seni, ak ne taip!
Aš nebuvau tėvams sūnus — paguoda.
Seimoj aš nebuvau laimingas vyras.
Aš nemokėjau net vaikų mylėti,
Pasinaudojau jais saviems tikslams.
Tai kam aš gyvenau, jei niekam laimės
Neatnešiau ir nesukūriau? Kam?

SENIS

Valdovų laimė — ji visai kitokia,
Negu prastų žmonių.

MINDAUGAS

Kitokia? Ne.

Tiktai jie atsisako savo laimės,
Jei šita laimė nenaudinga jiems.
O gal visi taip daro — atsisako,
Kai laimė nenaudinga? Bet ar gali
Būt nenaudinga ir naudinga laimė?
O ar žmogus galėtų pasakyti,
Kas jam naudinga, kas jam nenaudinga?
Kai taip guli, žiūrėdamas į tamsą,
Tai pradėdi galvoti, kad nieko nėra
Ir kad žmogus — tiktai menka dulkelė
Visuotinės tamsos okeane.
Ar žino jis, koks okeano tikslas
Ir kas yra tenai, už tos ribos,
Kur okeanas su dangum suseina?
Mačiau ne sykį aš, kaip krinta žvaigždės.
Prisižiūrėjau aš, kaip miršta žmonės.
Ir nieko neįvyksta! Okeanas
Toks pat didžiulis ir toks pat tamsus.
Tai mes ne taip jau dideli, kaip manom.
Ir ne tokie galingi, kaip galvojam.
Tai kuo tada žmogus laimingas? Kuo?
Ar tuo, ką turi, ima, liečia, mato,
Ką valgo, myli, girdi arba jaučia?
Tai laimė, žinoma. Ir nemaža.
Bet štai naktis ateina. Ir tu vienas.
Ir supranti, kad visa tai tik niekai.
Kad visa tai tavy yra kaip molis
Ir kad nėra kažko labai svarbaus,
Kad iš to molio nulipdytum laimę.
Prakeiktas žodis! Kas jį sugalvojo?
Kokioj širdies kertelėje jis gimė,
Išaugdamas į troškulį, kurio
Žmogus negali niekad numalšinti!

SENIS

O man atrodo — tu esi laimingas,
Kai sėdi taip, parėmęs rankom galvą,
Prie savo „Lietuvos“ ir kai galvoji
Kažką svarbaus... Tikriausiai apie ją.

MINDAUGAS

Laimingas? Taip, turbūt šiek tiek laimingas.
Bet aš toliau žiūriu — ir nematau,
Koksai likimas ateity jos laukia.
Aš nieko nematau. Akla tamsa.
Galbūt tenai neliks nė menko ženklų
Iš to, ką aš per didį vargą kūriau.
Tai kam tada tas vargas ir tos kančios?
Kam tąsyk aš esu arba buvau?
O, kad dar žmogui leista būt sugrįžti!
Bent vieną sykį... grįžt pasižiūrėti...
Į ką išaugo jo kančia... Bet ne.
Tai būtų visiškas žmogaus žlugimas.
Jo pralaimėjimas. Ir jo mirtis.
Negeros mintys, Seni, o, negeros!
Neskambios mintys, kaip nevykęs puodas,
Kurį, kaip tu sakai, reik sudaužyt.

SENIS

Prieš ką tu vakar pasiuntei kariauną?
Ar dar kažką rengiesi prilipdyti,
Prijungt prie savo Lietuvos? Ganėtų.
Ramybės nori žmonės jau, ramybės.

MINDAUGAS

Ilgai dar jos nebus. Galbūt ir niekad.
O kariauna, žinai, kaip kariauna —
Kariaut privalo... Koks ten triukšmas, Seni?

Su karių būriu įsiveržia Daumantas

A, Daumantas! Toksai ankstyvas, svaini?
Džiaugiuos, tavo matydamas... Bet kaipgi...
Tu čia atsiradai? Juk, rodos, vakar
Tu išvykai į karą su visais
Prieš Romaną, prieš Briansko kunigaikštį?

DAUMANTAS

Aš atvykau į karą prieš tave,
Prakeiktas puodžiau! Šiandien arba niekad...

*Užsimoja sunkiu kirviu. Mindaugas lyg
skydu prisidengia „Lietuva“. Nuo smū-
gio ji sudūžta, subyra. Mirtinai sužeis-
tas, krinta Mindaugas*

MINDAUGAS

O mano Lietuva!

(*Seniui*)

Bėk, Seni, bėk!
Vaikus... vaikus išgelbėk! Šauk sargybą!

DAUMANTAS (*saviškiams*)

Greičiau! Vaikų ieškokit! Ir iškirskit
Jo visą padermę... Pasiųskit žmogų!
Pasiųskite žygūną pas Treniotą!
Tegu pasako jam, kad sostas laisvas.

Išbėga

MINDAUGAS (*susižeria rankomis „Lietuvos“
šukes po savim*)

Ką jie padarė! Viso amžiaus triūsą
Sudaužė ir suskaldė... Kas dabar
Suvienys ją ir sulipdys? Tėvyne,
Brangioji mano!

(*Dėlioja gabalus ant žemės. Vieną prie kito*)

Cia dar vieno trūksta.

(*Ieško, neranda*)

Kur jis galėjo nusimesti? Niekur
Nėra jo... reik visus... visus surinkti

Į vieną vietą... Čia, po krūtine,
Kur kraujas laša. Reik visus surinkti...

(*Nusilpęs krinta ant savo „Lietuvos“. Pa-
kelia galvą*)

Kur metraštininkas?

JUODAS METRAŠTININKAS (*prišokęs*)

Aš čia, valdove!

MINDAUGAS

A, čia tas juodas... Baltą man pašauk!

(*Baltam metraštininkui*)

Tu tuos lapus, kuriuos liečiau išplėšti,
Iš naujo parašyk... ir dar pridėk,
Kad Vismantą aš nužudžiau... jo brolius
Medžioklėje nudėjau... Nužudžiau
Ligeikį, Višlį, Edivilą. Taip.
Rašyk, rašyk, kad per vėlu nebūtų.
Rašyk: Vyžeikį, Vilikailą, Bikšį
Aš ištrėmiau iš Lietuvos... Judikį
Aš palikau kovos lauke. Galėjau
Išgelbėti jį, išnešti. Palikau.
Rašyk, kad gimines ir artimuosius
Aš priverčiau jėga paklusti man.
Rašyk, kad aš... kad nemylėjau nieko...
Tačiau pridėk, kad visa tai dariau
Tiktai dėl Lietuvos... tik dėl Tėvynės...
Ir būtinai pridėk, kad jai ir man
Turbūt nebuvo kito... kito kelio...
Kad aš buvau jos įrankis... kad aš
Tik ją mylėjau... Lietuvą... Ją vieną...
Galbūt mane supras... galbūt atleis...

(*Apsikabina „Lietuvos“ skeveldras. Miršta*)

JUODAS METRAŠTININKAS

Ne, taip nebus. Tai melas, išdavystė,
Kad visa tai, ką aš rašiau, prapultų,

Kad mano žodis ir teisybė žūtų!
Istorija viena privalo būti. . .
Viena teisybė. . . Vienas žodis. Mano!

*(Nuduria Baltą metraštininką. Ištraukęs
iš jo rankų Baltą knygą, drasko ją, plėšo.
Paskui į savo Juodą knygą įrašo)*

O visa tai įvyko, dievui leidus,
Viens tūkstantis du šimtai šešiasdešimt
Trečiaisiais metais.

*Scena pamažu temsta. Jos gilumoj išryškėja
suskaldytos Mindaugo „Lietuvos“ kon-
tūrai*

*Dar labiau sutemsta. Šviečia tiktai ant
didelės juodos knygos karūna*

Uždangos nėra

Druskininkai, 1968

MAŽVYDAS

TRIJŲ DALIŲ GIESMĖ

PIRMA DALIS

...SED LIBERA NOS A MALO*...

PIRMAS PROLOGAS

Špitolninkų Choras

Vargonininkas Milkus

MILKUS

Jau netoli ir šventojo Martyno —
Ar pagalvojot Mažvydą pagarbint?
Maitinatės iš jo širdies ir delno,
Jo gerumu prisidengėt nuogybę,
Ant jo dosnumo gultą pasiklojot,
O liaupsę atiduot anam užmiršot.

NIKODEMAS

Bet Mažvydas mums sako, kad už viską
Privalome dėkoti dangui...

MILKUS

Taip,
Zinia, kad dangui. Betgi kas, aš klausiu,
Parodė dangų tau? Kieno ranka
Tikėjimą į širdį pasodino,
Išrovus velnio piktžoles iš jos?

Tyla

* ...bet gelbėk mus nuo pikto... (lot.).

Ir dievas, ir klebonas myli giesmę.
Koks būtų donis Mažvydai, jei mes
Jį sveikintumėm giesme per Martyną!

NIKODEMAS

Kaip įsakysit...

MAČYS

Jau geriau giedot
Nei tvartą mėžt.

NIKODEMAS

Arba kapoti malkas.

MILKUS

Vardadieniui tamtyč sudėjau giesmę.
Vadinasi jinai: „Nauja giesmė
Apie Martyną Mažvydą, arba
Varguolių Tėvas.“ Kiek naktų be miego
Prie žvakės prarymojau! Kiek širdies
Į ją sudėjau...

(Teatrališkai ištraukia popierius)

Imkit ir giedokit!

NIKODEMAS

Kad mes vis tiek čia nieko nesuprantam.

MILKUS *(užsidegdamas)*

Pritarkit! Pradedu. Pirma dalis.

Kad į Ragainę atėjo,
Tuoju visus mokyt pradėjo.
Iš grieko traukė,
Dievopi šaukė
Ir dangų žadėjo.

Paskendęs buvo purvuose
Ir mano kūnas, ir dvasia.
Graudžiai verkdamas
Ir kentėdamas,
Voliojaus griekuose.

Atėjo, ranką tiesdamas
Ir atsikelti kviesdamas.
Tiesiai į dangų,
Į dievą brangų
Kelią pašviesdamas.

O dieve, pilnas meilumo,
Taipogi gailestingumo.
Trauk nuo šėtono
Prie savo šono,
Prie dangaus linksmumo.

Aptekę buvome votim,
Visokiom kūno bjaurastim.
Kaip ir ant vėjo
Pavietrėsėjo
Iš vieno su mirtim.

Iš visokiausių žolelių,
Ziedų, o taipgi šaknelių
Vaistus virdamas,
Mums dalydamas,
Gydė nuo sopulių.

Spitolę pastatydamas,
Varguoliūs suvadydamas:
Sičia nuo šiolei
Gyvenkit, broliai, —
Meiliai sakydamas.

Taip mumis mokė Mažvydas,
Nuo dvasios nuomario gydas,
O ir ant kūno,
Kur velnias tūno,
Patepdamas žaizdas.

1562 metai. Ragainės bažnyčios šventorius. Gilumoje — didžiosios durys. Dešinėje — trys stulpai su geležiniais antkakliais nusidėjėliams. Keli kapai. Vidurnaktis. Spitolninkai, Mažvydas

BALSAI UŽ SCENOS

Pakelk aukščiau! Paimk iš kito šono!
Na, dar kartelį — viens ir du... Sakny!
Sakau, šakny žiūrėkit!.. Nenulaužkit!
Kur tu tempį, žioply! E, silpnaklynis...
Tyliau, visa parapija sukils.
Jau netoli... dar truputėlį... Imam!
Šventorius jau čia pat. Užeik iš priekio!
Kapų nemindžiokit, galvijai! Viskas.
Dabar guldykim. Prie duobės arčiau!

Spitolninkai, sukibę iš visų pusių, įtempia į sceną jau sumitusį qžuolioką ir guldo jį šaknimis prie duobės. Kurį laiką ilsisi sukrite

MAČYS

Egi sunkus, žaltys!

ZIOBA

O ką manai —
Tiek mirkęs vandeny! Galvok, nuo Kauno
Jį Nemunas atplukdė.

TIRVA

Pasakei —
Lyg kad arčiau nebūtų qžuolačių.

ZIOBA

Čia, prie Ragainės, nér.

TIRVA

Užtat anapus,
Už Nemuno, Lietuvoje, vadinasi, —
Jų kiek tik nori. Stai paklausk Berankio.
Jis buvo neseniai.

BERANKIS

Buvau. Gviešiausi
Arklių porelę sau parsiplukdyti —
Maniau: paroduoti Tilžėj ir užiu.
Sugavo, rupečkos! Čia pat, ant kelmo,
Nukirto ranką. Net nepamačiau,
Ar ažuolo, ar kito kokio medžio
Tas kelmas buvo.

MAČYS

Griebia jie kaip reikia!
Lyg ne lietuviai būtų.

BERANKIS

Prūsai, sako,
Tupėkit sau už Nemuno. Ko lendat?
Per ilgos rankos...

NIKODEMAS

Jų pačių per ilgos.
O kas nuplukdė klebonijos bėrį
Aną pavasarį? Vidur dienos.

SLIUMPA

Betgi klebonas ir dabar galvoja
Kad tu jo bėrį perleidai per gerklę...

NIKODEMAS

Į snukį gausi! Taigi pats girdėjai,
Kaip aš jį keikiau... Taigi pats žinai,
Kad plaukt nemoku... Taigi pats matei,

Kaip jis ant kranto, kelnes išsigrėžęs,
Parodė užpakalį — pabučiuokit,
Girdi, ir man, ir arkliui. Eik, paimk!

ZIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.
Per šienapjūtę Galbrasčiuos buvau:
Ir šiapus — pievos, ir anapus — pievos.
Tai kad pradėjo kernotis ir plūstis
Ir moterys, ir vyrai, ir vaikai!
Prieš kaimą — kaimas. Ko neišgirdau,
Ir ko nepamačiau!

MAČYS

Kur du lietuviai —
Ten peilis prie gerklės.

TIRVA

Ir taip, ir šitaip.
Esu girdėjęs, kaip tą pačią dainą
Dainuoja žmonės: vieną posmą — ten,
O kilą — šičia.

BERANKIS

Rupūžės, ir viskas.
Nukirto ranką! Dar gerai, kad kairę.

ZIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.

TIRVA

Kaip pažiūrėsi. Būna, kad ir meilės.
Pažįstu vieną berną iš Kruopių.
Tai tas prieš porą metų parsiplukdė
Iš Lietuvos sau mergą. Ir gyvena.

BERANKIS

Merga tai ne arklys — nepakinkysi.

MACYS

Drūtai šneki.

(Apžiūrinėdamas ąžuolioką)

Kažin, ar prisiims?

NIKODEMAS

Turėtų prisiimt. Klebonas sako,
Kad šaknys gyvos...

MACYS

Aš nesuprantu —

Ko jis į šitą medį įsikirto?
Ir pats nemiega, ir kitus kamuoja.

NIKODEMAS

Ė, mano mielas, taigi jis iš ten,
Iš kur ir pats klebonas — iš anapus.

MACYS

Išeitų lyg ir brolis.

NIKODEMAS

Ką manai —

Jis vienas čia kaip pirštas.

SLIUMPA

Tai galėjo

Gyventi sau Lietuvoje...

MACYS

Tikyba

Tenai kita.

TIRVA

Aš pasakysiu taip:
Ir ačiū dievui, kad kleboną turim,
Kad Nemunas atplukdė jį čionai,
Kaip šitą ąžuolatį.

ZIOBA

Kad ne jis —

Jau būčiau nusibaigęs kur pakrūmėj:
Nei stogo ant galvos, nei duonos kąsnio.
Gerai, kad į špitolę įsileido.

NIKODEMAS

Tai argi dovanai? Tai ar nedirbi?

ZIOBA

To mano darbo — viešpatie, atleisk —
Kaip tavo proto...

NIKODEMAS

Gausi į dantis!

ZIOBA

Kad tai jie būtų!

SLIUMPA

Vyrai, ša! Klebonas.

*Žibintu ir krepšiu nešinas, įeina Maž-
vydas. Padeda krepšį ir pasišviesdamas
apžiūrinėja ąžuolioką*

MAŽVYDAS

Šaknų ar nenudraskėt?

MAČYS

Jau dabojom. . .

MAŽVYDAS

Svarbiausia šaknys. Jei neprisiims,
Prie stulpo prirakinsiu! Kryžium žemę
Bažnyčioj paguldysiu! Tris dienas
Neduosiu est. . .

NIKODEMAS

Turėtų prisiimti.

MAŽVYDAS

Išvysiu iš špitolės, oi, išvysiu,
Jei nužudysit ažuolą!

(Žegnojasi)

Beranki,

Kur tavo žiurkė?

BERANKIS

Taigi čia, klebone,
Ant pono Zelės kapo.

MAŽVYDAS

Kiek laikei?

BERANKIS

Kaip ir sakiau.

MAŽVYDAS

Pašvinko jau?

BERANKIS

Pašvinko.

MAŽVYDAS

Tai tempk ją čia!

(Žegnojasi)

Oi, degsi pragare
Per savo burtus! Oi Beranki, degsi. . .

(Kol Berankis ieško žiurkės)

Kokie gi jūs krikščionys! Stabmeldžiai.
Kiekvieną žygį pradodate burtais
Ir burtais baigiat. Poterių nemokat.
Žegnojatės, mačiau, kaire ranka
Ir tris kartus per kairį petį spjaunat.
Zemėpačiais, laukosargiais, žalčiais
Aptekę jūsų sielos. Dievas mato,
Kaip aš dėl jų su pragaru grumiuosi.

(Išžiūri į vieną špitolininką)

Kas ten ant tavo kaklo, Nikodemai?
Atseki marškinius. Taip ir maniau:
Žalčių, gyvačių kaukolės! Į duobę,
Į duobę, Nikodemai!

NIKODEMAS

Mano tėvas
Nešiodavo nuo priemėčio visokio. . .

MAŽVYDAS *(nuplėšia tuos „karolius“. įmeta į duobę)*

Į duobę, Nikodemai, kol dangus
Neužsirūstino. Rytoj per dieną
Kaposi malkas, Nikodemai. Malkas!
Pietų nebus. Galvosi apie dievą
Ir melsies, kaip aš mokiau: „Tėve mūsų,
Kursai esi danguj. . .“ Ar atsiminsi?

NIKODEMAS

Kur čia neatsiminsi!

Grįžla Berankis su žiurke

MAŽVYDAS

Fu, koks dvokas!
Į duobę ją, Beranki, po šaknim.
Dabar įleiskit medį. Po perkūnais,
Šaknų žiūrėkit! Viešpatie, atleisk!
Ką tu čia bumbi, Tirva? Jeigu moki
Kokių nors burtų, tai sakyk juos garsiai.

TIRVA

Bijau, klebone, likti be pietų.

MAŽVYDAS

Velniai nematė, kad tiktai prigytų.

TIRVA

Jei taip, tai pasakykit tris kartus:
„Saknim — į pragarą, šakom — į dangų“.

MAŽVYDAS

Saknim — į pragarą, šakom — į dangų.
Klausyk, bet juk tai velniškai gražu!
Kokia prasmė! Ir medis, ir žmogus
Saknim — į pragarą, šakom — į dangų.

(Išima mažą pinigėlį)

Čia tau, kad šitaip pasakyti moki.
O kad per burtus tu eini prie velnio,
Turėsi šluot sekmadienį bažnyčią.

TIRVA

Ar nesakiau...

MAŽVYDAS

Bažnyčią šluot — garbė.
Kad būtų įdomiau, atsiųsiu Katrę.

SLIUMPA

Su Katrike tik velniui žvakę žibint.

SPITOLNINKAI *(pasodinę qžuolioką, šoka aplink jį kažkokį ritualinį šokį stūgaudami)*

Aržuolėlio trys šakelės,
Ohoho!
Ant kožnos šakelės
Trys žvaigždėlės,
Ohoho!

Sugriebę už rankų Mažvydą, įtraukia jį į savo šokį

MAŽVYDAS *(atsigodęs)*

Ar nenustosit ūbavę! Sventoriuj!
Gerklė užaks...

BERANKIS

Ganytojau, taip reikia.

TIRVA

Kad prisiimtų...

MAŽVYDAS

Liaukitės, dėl dievo!
Ką pasakysiu, kai manęs paklaus:
Kur, Mažvydai, jų sielos? Sėskit, sėskit!

(Išėmęs iš krepšio duoną, laužo ją, dalia, paskui iškelia didelį butelį)

Tai kunigaikščio dovana — dėkoja
Už tai, kad jus gerai ganau. Beranki,
Paliek pirmiausia medį, kad prigytų.
Dabar užpilkim, vyrai, ant širdžių,
Kad meilė ir džiaugsmu jos sulapotų.

Butelis eina per rankas

MACYS

Ganytojau, kad šitaip visą laiką!

MAŽVYDAS

Kaip — šitaip?

MACYS

 Kaip dabar. Aš pasakysiu:
Nemylite jūs mūsų. Duoną duodat,
Tačiau nemylit. Jūs širdis tenai,
Anapus Nemuno. Lyg mes nematom!

ZIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.

Tyla

MAŽVYDAS

Ko gero, tu teisy: mylėt nemokam.
Aš — jūsų. Jūs — manęs. Ak, žodžiai, žodžiai.
Sielų nuogumą dangstom jais kaip rūbais.

Tyla

Kas gydė tavo šunvotės, Mačy?
Kas išplėšė tave iš maro, Tirva?
Kas išliesė tau dešinę, Beranki,
Kai tu nusilpęs kabinais į krantą?
Kas, Nikodemai, priglaudė tave,
Niežų apsėstą, prausė, šveitė, tepė?

BERANKIS

Atsimenam, ganytojau.

MAŽVYDAS

 Ir aš
Neužmiršau. Ne dėkingumo laukiu.

Tyla

Aš nesakau, kad taip dariau iš meilės.
Iš pareigos dariau. Iš pa-rei-gos.
Taip žmogų suprantu. Ir taip jį myliu.
Sunkus tai, vyrai, darbas. Oi, sunkus!

(Nugeria iš butelio)

Nes meilė — tai kaip vynas. Leįgva. Gėra.
Į dangų kelia. Zemės kaip ir nēr.
Tai gal nėra ligų, nēr skurdo, bado,
Tamsos ir priespaudos? Nēr dvasios maro?
Dabar priviso pranašų, kurie
„Žmogus! Žmogus!“ kartoja užsimerkę,
O to žmogaus nemato. Kas tai? Meilė?
Ak, ne su tokia meile atėjau
Iš Lietuvos į Prūsus! Dievas regi.

(Patylėjęs)

Jau trylikti, kai gyvenu tarp jūsų,
O persikelt per Nemuną bijau.
Bijau, kad pasiliksiu. Nebegrįšiu.
Tik pareiga, sakau, tik pareiga. . .

NIKODEMAS *(svajingai)*

Dangaus aukštumas! Net galva apsvaigo.

MAŽVYDAS

Žmogaus širdies gilumas, Nikodemai,
Yra tenai kertelių, į kurias
Tik vienas dievas žiūri. Arba velnias.

NIKODEMAS

Vis tiek dangus aukštesnis.

TIRVA

Pasigėrei.

NIKODEMAS

Ne, tu tik pažiūrėk: atrodo, lekiam
Aukštyn... arba gilyn...

MAZVYDAS (*atsidūsta*)

Ak Nikodemai,
Šaknim — į pragarą, šakom — į dangų.

NIKODEMAS (*taip pat svajingai*)

Ganytojau, tą jūsų bėrį... aš
Pavasarij nusiplukdyti leidau...
Taip sakant, išmainiau į vieną kvortą
Linksmybės gėrimo... Va, pasakiau —
Ir palengvėjo.

MAZVYDAS

Rupūžės, žalčiai,
Gyvačių išnaros...

TIRVA

Tą jūsų knygą...
Kur kiaulės oda aptaisyta buvo,
Aš Tilžėj pardaviau... per šventą Roką...
Paimkit pinigų... Ramybės nēr.

(Išsitraukęs atriša mazgelį)

Cia ne visi. Išleidau. Atidirbsiu.

MAZVYDAS

Tai kiek gavai?

TIRVA

Pusantros markės.

MAZVYDAS

Cha!

Kvailys! Apgavo jie tave, apgavo!
Kaip glušą piemenį... Geriau jau būtum
Į Tilžę kokį aviną nulempęs
Nei mano Ciceroną. Gal žinai,
Kam pardavei?

TIRVA

Tokiam storam, barzdotam...

MAZVYDAS

Storų, barzdotų Tilžėj, mielas Tirva,
Ne vienas ir ne du. Ot, apgavikai!
Už Ciceroną — tik pusantros markės!
Ar jie nematė, kad iš kvailo perka,
Kad vogtą daiktą dera? Kur nematė!

TIRVA (*krisdamas prieš Mažvydą*)

Nubauskite, ganytojau, mane!
Ramybės neturėsiu... Galą gausiu...

MAZVYDAS (*pripuolęs kelia Tiroq*)

Ką tu čia, Tirva, sugalvojai? Kelkis!
Sakau tau, kelkis! Pamanyk, knyga!
Žmogus brangesnis nei knyga. O ypač
Kai jis iš purvo keliasi... kai žydi
Gražiausia jo šaka... Tą Ciceroną
Atmintinai jau moku. Ak dangau,
Kodėl taip sunkiai skleidžias mūsų sielos,
Kodėl jos tokios baikščios? Sėskis, Tirva,
Šalia manęs... Imk butelį, laužk duonos.

SLIUMPA (*Mačiui*)

O tu sakai: širdis tenai, anapus.
Ji ir tenai, ir čia — visur, kur žmonės.

MACYS

Išeitų lyg ir taip...

MAZVYDAS (*nenustygdamas vietoje*)

Ak žmonės, ak!
Net nesmagu, kad šiandien man taip gera.
Pirmiausia ažuolaitis — kur matyta,
Kad pats į krantą liptų, šaknimis
Kabintųsi... Paskui tu, Nikodemai,
Tu, Tirva... ir visi jūs — kaip tas medis —
Sirdim į šviesą pasisukot. Ačiū!
Jūs nemanykit, aš visus jus...

(*Pašokęs mojuoja žibintu. Prisidėjęs prie
burnos ranką, šaukia*)

Ei!

Jūs, ten, Lietuvoje! Po šimts paralių!
Ar dar yra kas gyvas?

(*Nutyla. Klausosi*)

BALSAS (*iš anapus Nemuno*)

È hê hêj!

MAZVYDAS (*šaukia*)

Tas medis prisiims!

BALSAS

Prūsokas — dvokas...

MAZVYDAS (*šaukia*)

Sakau, kad prisiims...

BALSAS

...po pietų durnas...

MAZVYDAS (*numojęs ranka*)

Pasišnekėjom... Jau kelintą sykį
Šaukiu į Lietuvą. Žinau, kad veltui,
Bet kai taip gera, tai imi galvoti:
O gal supras? O galgi atsišauks?

(*Sokinėdamas keistai aplink ažuolioką,
dainuoja*)

O!

Aržuolėlio trys šakelės,
Ohoho...
Ant kožnos šakelės
Trys žvaigždėlės,
Ohoho...

2

*Klebonija. Mažvydo kambarys. Ilgas sta-
las, suolai pašieniais. Pora knygų, žvakė
ant stalo*

*Mažvydas, Benigna, Milkus,
Spitolninkai*

*Benigna įveda Mažvydą, sodina
jį prie krosnies, užkloja kojas marška*

MAZVYDAS

Gerai, gerai! Tyliu. Neprieštarauju.
Sakiau, kad niekur neisiu, tai ir neisiu.
Sėdėsiu visą dieną prie ugnies
Ir kojas šildysiu...

BENIGNA

Dar neužtenka,
Kad peršalo, sodindamas tą medį,
Tai dar, matyk, susigalvojo laisty...

MAZVYDAS

Benigna, žmona!

BENIGNA

Gėdos neturi,
Per visą naktį stabmeldiškai stūgaut!
Ne veltui sakoma: koksai piemuo. . .

MAZVYDAS

. . . tokia ir kaimenė. Kokia žmona,
Toksai ir vyras. Eik, pašauk špitolę:
Reik pasiskirstyt darbus.

BENIGNA

Dieve, dieve!
Kas bus, kada burgrovas sužinos?
O ponas Zetė! Ant jo tėvo kapo
Nustipus žiurkė tris naktis gulėjo!
Baisu ir pagalvot. . .

MAZVYDAS (*tvardydamasis*)

Benigna, žmona!
Sakiau, pašauk šeimyną.

(*Likęs vienas*)

Cha! Ta žiurkė —
Berankio išmonė.

(*Po pauzės, patenkintas*)

Koks ažuoliukas!
Kad tik prigytų! Ne žmogus, o rūpi.

*Špitolninkai tuo tarpu sueina vienas po
kito, trypia ir stumdosi prie durų*

Beranki, kaip ten buvo su ta žiurke?
Gandai visokie sklinda. . .

BERANKIS

Taigi va:
Grėbiau lapus šventoriuj, kaip ir liepėt.
Jau, rodos, taip gražu, nors dievui melkskis.
Bet pūsteli vėjelis — nosį riečia.
Galvoju, taigi, kas čia gali būti —
Vieta, sakyti, šventa. . . Apsidairiau.
Ėgi matau: ant pono Zetės kapo
Pacukas. Žiurkė. Didelė, išputus. . .

BENIGNA

Beranki, liaukis!

MAZVYDAS

Pasakok, Beranki!

BERANKIS

Pirmiausia šovė nedora mintis,
Jog tai vėlė. . . velionio Zetės siela.
Bet kryžiaus ženklų nuvijau tą mintį.
Atsinešiau kastuvą ir tą maitą
Po ažuolu, kurį sodinom andai,
Ir pakasiau. Po šaknimis padėjau.
Sakau, trąša.

MAZVYDAS

Praneškit ponui Zetei,
Jog tėvo kapą reikia prižiūrėti:
Paliko šitiek turto, o sūnus
Po mėnesio užmiršo. . . Verkiant reikia
Pamokslą pasakyt apie kapus,
Jų priežiūrą. . . Prieik arčiau, Beranki!

(*Duoda jam mažą pinigėlių*)

Čia tau, kad šventą vietą sutvarkei.

(*Pašnibždomis*)

Kaip mūsų ažuolaitis?

BERANKIS

Rodos, nieko.

MAŽVYDAS

Ar srutom laistei?

BERANKIS

Srutom negerai:

Saknis nudegins. Reik vandens, kuriam
Būt nusimaudžius boba. . .

MAŽVYDAS

Kur jo gausi?

BERANKIS

Katrikė maudėsi. Pripylėm rėčką,
Pastatėm priemenėj. Bet va — reikėtų
Įbert tris saujas žemės iš po kryžiaus. . .

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Beranki, liaukis! Eik šalin, Beranki!
Už medį atsakai. Jei neprigis —
Abu su Katrike po juo pakarsiu!

(*Po pauzės*)

Kol gulinėjau peršalęs, man regis,
Visi darbai sustojo. Dykaduoniai!
Ar žirnius jau iškūlėt?

NIKODEMAS

Šalčių laukiam:

Geriau byrės.

MAŽVYDAS

Kad taip — tai, Nikodemai,
Paskersi meitėj. Jau, rods, įmitęs.
Nusvilinsi, išdarinėsi. Taigi
Pietums — skerstuvės ir juka.

BERANKIS

Bet rodos,
Kad šiandien pasninkas. . .

MAŽVYDAS

Ką tu čia paistai!
Aš pasninkus žinau.

NIKODEMAS (*pritardamas*)

Tikrai, klebonas —
Ir nežinos! Jisai gi mokslus ėjo. . .

MAŽVYDAS

Tai kaip sakiau. . . Skerstuvės. Tu gi, Tirva,
Į mišką pavažiوسي. Pasiimsi
Dar porą vyrų. Kirskit sausuolius.
Tik šiukštu nepalieskit dvaro miško!
Mačy, prie girnų! Šliumpa — prie galvijų!
Beranki, tu, kur nors pašalėje
Sukūręs ugnį, tepalo išvirsi
Nuo šunvočių ir nuo niežų. Kaip mokiau,
Supilk į tošines. Padėk kamaroj —
Tegu ataušta.

BENIGNA

Prismardins kamarą!
Ar nēr jau kur padėt?

MAŽVYDAS

Kaip ir sakiau:
Padėk kur nors ataušti. Per Martyną
Užeis Butkūno Jurgis iš Vilkiškių —
Paimk už tepalą penkis grašius
Spitolės naudai. Viskas. Galit eiti.
Ir atsiminkit: darbas — kaip malda.
Kuo nuoširdesnis, tuo brangesnis dangui.

(*Špitolninkams išėjus*)

Iš to jų darbo — tiek tos ir naudos.

BENIGNA

Kiek sykių tau sakiau. . .

MAŽVYDAS

Benigna, žmona!

BENIGNA

Kiek sykių tau sakiau: nueisim vėjais!
Atidarei špitolę — tai ir traukia
Visokie svieto perėjūnai, vagys.
Ant mūsų sprando karias...

MAZVYDAS

„Jei turi,
Žmogau, bent porą marškinių — tai vienus
Tuoj perleisk artimui.“ Savonarola.
Koksai tikėjimas! Kokia aistra!
Tai bent domininkonas.

BENIGNA

Ubagynas,
O ne klebonija!

MAZVYDAS

Badu nemirštam.

BENIGNA

Bet ir netunkam.

MAZVYDAS

Gėda būt vienam
Sočiam arba laimingam. Ak Benigna,
Užtenka juk ir mums. Nenusinešim...

BENIGNA

Užmiršom gimines...

MAZVYDAS

Tai ar užmiršom?
Ar neišleidau tavo seserų,
Dalių joms nedaviau? Gal tavo broliams
Nenupirkau — kam žemės, kam padargų,
O kam namų? Žinai pati, kaip skurdot
Ligi manęs... Stai sėdžiu ir stebiuosi:
Kaip aš pakėliau šitokią šeimyną —
Devyni žmonės! Viešpatie, atleisk:

Ką ir galvojo vargšas jūsų tėvas,
Garbusis Lauteršternas? Nežinau,
Gal tai erezija, bet man atrodo,
Kad ne tikėjimas svarbu, ne maldos,
O tai, kiek žmogui gero padarai.
Tikėti lengva. Daug sunkiau gyventi.

BENIGNA

Be vietos dar jauniausias mano brolis.

MAZVYDAS

Ar Kristupas?

BENIGNA

Zadėjai jį išmokslint...

MAZVYDAS

Guvus vaikiną, greitas, supratingas.
Tik jo dvasia tamsi.

BENIGNA

Kaip tikrą tėvą
Tave jis myli, Mažvydai!

MAZVYDAS

Matau.
Todėl ir rūpinuosi. Per Martyną
Iš Karaliaučiaus Vilentas atvyks,
Tai ir nutarsim. Ką dabar jis veikia?

BENIGNA

Ar Kristupas? Taigi žinai: špitolėj.
Skenduolį tą vis globsto, trina, šildo.

(Patylėjusi)

Sakai: dvasja tamsi. O ar nepuolė
Į Nemuną, vos tik išgirdo šaukiant?
Ar neištraukė to žmogaus? Kad pats
Tik nesusirgtų — lapkričio pradžia,
Vanduo jau šaltas... Gal pašaukt jį liepsi?

MAZVYDAS

Pirmiau pašau vargonininką Milkų.

BENIGNA (*sustojusi prie durų*)

Martynai Mažvydai! Aš tau sakau:
Sugrauš mus tie geri darbai. Skolingi
Jau esame krautuvininkui Grosui,
Širvintų ponui, Kraupiškio garboriui
Ir Tilžės gelumbininkui. Matytis,
Ir šiemet neišteksime su duona.
O vakar buvo brolis — tas, iš Kuršių.
Arklys jam krito. Prašo pinigų...

MAZVYDAS (*rečitatyvu*)

„Rytojum nesirūpinkit — rytojus
Pats pasirūpins savimi...“ Arba:
„Jisai pridengs savais sparnais tave,
Ir tavo prieglobstis po jo sparnais bus...“

BENIGNA (*klauso lyg nesuprasdama, paskui
ima kukčioti; tragiškai*)

Martynai Mažvydai!

Išbėga

MAZVYDAS (*gailiai ir kaltai*)

Benigna, žmona!

*(Pasiremia rankomis galvą, ima kosėti,
kosi ilgai ir sunkiai. Protarpiais tarp ko-
sulio priepuolių)*

Benigna, žmona! Ak, Benigna, žmona...
Išdžiūvę įščios... Ak, bevaisės įščios...

*(Praėjus kosuliui, atsilošia, užsimerkia,
ilsisi. Paskui, sekdamas šokinėjančią
mintį, linguodamas, tyliai, ritmiškai, be-
veik pašnibždomis mąsto ar kalba)*

geriau jau geriau jau geriau
bet kam visa tai aš sakau
kam klausiu tik Niekas
regėjimas kam girdėjimas
šitas jautimas kad skauda
alsuoja ramiai ir giliai
bet kam mintis arba žodis
ėjimas lytėjimas kam
regėjimas kam ak nereikia
tas alkis vanduo troškulys
o kaip kvepia tas šienas tenai
sugrįžti sugrįžti kvailys
ir kam visa tai kam
ta Didžioji Tiesa neįmanoma
suprast sulaikyti išaiškint
paskelbti ir kam ji
akimirkos vaisius beskonis
užgniauziantis kvapą
o gal apreiškimas tatai
ir šviesa širdyje ak nereikia
sustok jau Dangau
apkabink mano dvasią
O kas jei ne tu
ir atleisk man atleisk
gyvenimą visą bespalvį
bekvapį beskonį aha pareiga
tavo skydas slapstais ir gudrauji
bet kam tai
ranka nepakyla žegnonei
o viešpatie kaltas
tamsoj mano kelias
bet kvepia tas šienas
tenai prie Dubysos
o viešpatie kaltas aš
kaltas atleisk — — — — —

MILKUS (*įėjęs*)

Ar šaukėte, ganytojau?

MAŽVYDAS (*atsigossdamas*)

A, Milkus
Gerai, kad atėjai.

(*Kurį laiką tyli*)

Girdėjau, giedat
Kažkokią naują giesmę?

MILKUS (*sumišęs*)

Taip, klebone.

MAŽVYDAS

O kas tai per giesmė?

MILKUS

Tai... paslaptis!

MAŽVYDAS

O vis dėlto?

MILKUS

Vardadieniui mes norim
Padovanoti... giesmę jums!

MAŽVYDAS

O kokią?

MILKUS

Tai... aš sudėjau...

MAŽVYDAS

Milkau, ką girdžiu!
Labai gerai, kad prie giesmių kreipiesi.
Giesmė — tai mūsų šauksmas tamsoje.

Tai mūsų žvilgsnis į tenai, kur einam.
Tik šauksmas ir tik žvilgsnis. Dieve mano,
Tai kur aš v i s a s, kam aš ir kodėl?

MILKUS (*sutrikęs*)

Aš nežinau, ganytojau!

MAŽVYDAS

Ak Milkau,
Aš irgi nežinau. Todėl ieškokim
Giesmės, kuri mus kuo pilniau išreikštų.

(*Pastebėjęs Milkaus sutrikimą*)

A, suprantu! Paduok man šitą knygą!
Ne tą... Taip, taip — Vergilijų paduok!

(*Varto knygą, žiūrinėja, meiliai ją glosto*)

Tai kunigaikščio dovana. Tą dieną
Aš nunešiau jam savo Katekizmą,
Aptraukęs jį veršiuko oda. Sapnas!
Nukritęs medžio lapas. Vėjo gūsis —
Tiek to žmogaus yra! Imk, Milkau, knygą,
Susivyniok į skepetą ir trauk
Pas Reimaną į Tilžę. Ir derėkis.
Prašyk, kiek nori, bet be dešimt markių
Neatiduok. Koks įrišimas, a?
Koks ornamentas! Ak žmogau tu mano,
Vergilijau! Tarytum sielos pusę
Tam velnio bernui Reimanui paduodu.

(*Patylėjęs*)

Už porą markių Tilžėje paimk
Du stiklo arkušus. Po dešimt colių.
Seniai ruošiuosi, Milkau, įsistiklint
Bent vieną langą. Šitą, žiemrytinį.
Matysis Nemunas... ir kitas krantas,
Ir dar toliau... Toli, brolau, matysis!
Tai eik jau, Milkau! A, beje, paimk
Vaškinių žvakių tuziną. Laimingai!

*(Likęs vienas, prieina prie lango, užsi-
gula, žiūri ilgai)*

Pro šitą kiaulės pūslę — lyg pro miglą:
Nepamatysi nieko. Reikia stiklo.
Atsižiūrėti reikia. Atsidūsaut.

(Vėl žiūri)

Dabar ten kelia moterys linus.

3

Įbėga Kristupas, stabteli prie durų

MAŽVYDAS

A, Kristupas! Įeik. O kaip skenduolis?

KRISTUPAS

Pagirdžiau karštu viralu. apklosčiau —
Ir jis užmigo. Toks tenai ir miegas:
Pelytė sukrebžda — iš guolio šoka...

MAŽVYDAS

Tai nepalikit vieno.

KRISTUPAS

Benigna
Prie jo dabar prisėdo — tvarko, lopo
Sudriskusias jo drapanas. Gerai
Kad aš buvau kaip tik lauke, prie tvarto,
Kai jo pagalbos imta šauktis — būčiau
Ir neišgirdęs. Jeigu kiek — ir viskas:
Kai priplaukiau, jis jau į dugną ėjo...

MAŽVYDAS

Tu tikras vyras, Kristupai!

120

KRISTUPAS *(su malonumu prisimindamas
žygdarbį)*

Užtaigi!

Be sąmonės jau buvo, kai nutvėriau.
Bet kad jau įsikirto man į ranką —
Vos atplėšėm ant kranto: ligi kraujo!

MAŽVYDAS

O ar neperšalai? Spitolėje reikėjo
Į šiltą maršką susisukt...

KRISTUPAS

Saltoka.
Pakrantėmis ledukas užsitraukęs.
Bet aš stiprus esu, tu gi žinai!

MAŽVYDAS

Kad man kas tavo spēką!

KRISTUPAS

Kokio galo
Jo taip anksti į upę lįsta? Taigi
Dar neprašvitę buvo...

MAŽVYDAS

Kad žinotum,
Kur ir kada nelaimė lauks...

KRISTUPAS

Atrodo,
Jisai iš ten...

MAŽVYDAS

Iš kur?

121

KRISTUPAS

Iš Lietuvos.
Tai Benigna ir sako: neužtenka,
Kad vagys, ubagai ir dykaduoniai
Iš Prūsijos visos pas mus subėgo. . .
Dabar, girdi, iš Lietuvos ims plaukti.

MAŽVYDAS

A, Benigna. . . Pavargus moteriškė,
Bet jos gerumas didelis.

KRISTUPAS

Ji sako,
Kad šitie valkatos praris mane,
Kad mano ateitį špitolė valgo. . .

MAZVYDAS

Tai ko gi šjryt pats į upę šokai,
Kam puolei gelbėti dar vieną burną?

KRISTUPAS

Nepagalvojau. . .

MAZVYDAS

Kristupai, ir aš
Nepagalvoju, kai iš vargo upės
Bent vieną kitą mėginu ištraukti.
Jei kuo ir šviečiam — tai gerais darbais.
Tikėjimas — ir tas be gero darbo —
Kaip valtis be irklų.

KRISTUPAS

Bet, mano tėve,
Tikėjimas, kaip moko šventos knygos,
Jau pats savaime laimė, džiaugsmas, gėris.

MAŽVYDAS

È, mano mielas, tai tik žodžiai. Žodžiai!
Kad juos geriau suprastum — sėsk prie knygos.
Deja, ne prie šventos. Rašyk, sūnau!

(Diktuoja prisimindamas)

Per mėnesį spalinį padaryta:
Simaitį Petrą ir Vaitkaičių Markšę
Iš Vartuliškių sutuokiau. Dvi markės.
Pakrikštijau Sudeikio sūnų Miką.
Palaidojau Naujoką iš Ragainės.
Pakrikštijau Juknaičio Gendrės vaiką.
Nesakė tėvo. Neėmiau nė grašio.

(Nutyla, kurį laiką galvoja kažką, ūmai klausia)

Ką apie dievą tu žinai?

KRISTUPAS *(sutrikęs)*

Ar aš?

Zinau, kad jis yra. . .

MAZVYDAS

Tai jau šis tas!

KRISTUPAS

Kad jis yra pradžia ir pabaiga. . .
Kad viską regi. . . kad yra teisingas. . .
Kad myli žmones. . .

MAZVYDAS

Ar tikrai?

KRISTUPAS

Tikrai!

MAZVYDAS

Gerai. Rašyk: atlyginimo gauta
Septynios markės. Pirқта ir išleista:
Aliejaus dešimt stopų — bus dvi markės.
Dvi dešimtys dvi uolektys marškonio —
Pusančros markės. Už rugių malimą:
Penki šėpeliai — dvidešimt du grašiai.
Du tuzinai vaškinių žvakių — markė.
Aštuonios kvortos druskos — taipgi markė.
Pusančros rykštės cviliko — Benignai.
Trys uolektys satino — kelnėms. Man.
Dvi markės ir pusančros kapos grašių;
Už kailių išdirbimą: dešimt kailių —
Dvi kapos grašių. Per Visus šventus
Parduotas jautis. . .

(Nutyla, galvoja kažką, ūmai klausia)

Kristupai, sūnau,

Ką tu žinai, mielasai, apie žmogų?

KRISTUPAS *(sutrikęs)*

Ar apie žmogų?

MAZVYDAS

Taigi.

KRISTUPAS

Apie žmogų?

Žinau, kad jis. . . žinau, kad jis mirtingas!
Kad kūnas jo mirtingas. O dvasia. . .
Dvasia jo nemirtinga. . .

MAZVYDAS

Iš tikrųjų?

KRISTUPAS

Kaip dievą myliu!

MAZVYDAS

Tai gerai. Ką dar?

KRISTUPAS

Kad nuodėmingas jis yra. . .

MAZVYDAS

Ką dar?

KRISTUPAS

Kad silpnas, nuodėmingas. . . kad mirtingas. . .

MAZVYDAS

Ir viskas?

KRISTUPAS

Viskas.

MAZVYDAS

Taigi apie žmogų
Žinai mažiau nei apie dievą.

KRISTUPAS

Dievas
Yra šviesybė, meilė, džiaugsmas, laimė. . .

MAZVYDAS

Sakau, kad apie žmogų tu žinai
Mažiau nei apie dievą. . .

KRISTUPAS *(užsidegdamas)*

Dievas — viskas!
Jisai yra visur — danguj ir žemėj.
Jis stovi mano dešinėje, kad aš
Nesusvyruočiau. . .

MAZVYDAS

O tačiau svyruoji!

KRISTUPAS

Jis mato mano darbus ir mintis,
Jis — mano skydas ir likimas mano...

MAZVYDAS

Nustok!

KRISTUPAS

...jis mano kardas ir tvirtovė...

MAZVYDAS (*šaukia*)

Nustok, sakau! Aš klausiau apie žmogų.
Žmogau tu mano, apie žmogų klausiau!
Svarbiausio nežinai: kad nelaimingas.
Į galvą įsikalk: kad ne-lai-min-gas.
Todėl ir vertas meilės. Supranti?
Bijok laimingų, jeigu jų yra,
Nes jiems nereikia nei dangaus, nei meilės.

(*Tyla*)

Štai laukiu Vilento iš Karaliaučiaus.
Pasiviešės pas mus kelias dienas —
Galbūt suspėsime peržiūrėti giesmyną,
Galbūt jaunystę prisiminsim. Taigi
Tau metas ruoštis, Kristupai! Zygjuok
Drauge su Vilentu į Karaliaučių,
Kol dar tavęs špitolė neprarijo.

Kristupas puola bučiuoti Mažvydui ranką

KRISTUPAS

Kaip tikras tėvas duodi man...

MAZVYDAS

Nereikia!

Aš duodu tau, kad duotum: do u t d e s.
Kad žmogui duotum... nelaimingam žmogui.
Žinai ir pats — ne linksintis siunčiu.
Pakeist mane turėsi laikui bėgant...

(*Atsidusdamas*)

Jau nežinau, kas man padės tvarkyti
Knygas ir popierius... Reiks Milkų šauktis.
Bet raštas jo bjaurus... Gana! Rašyk!
Papjovėm meitėlį šventam Martynui.
Iš Nemuno ištraukėme skenduolį.
O kas jis toks? Iš kur? Nubėk, paklausk —
Juk ne miegoti atplaukė...

KRISTUPAS (*išbėgdamas*)

Aš greitai...

Aš jį kad pakratysiu — atsipeikės!

MAZVYDAS (*šaukia iš paskos*)

Atvesk jį čia! Galbūt iš Lietuvos
Ką nors papasakos...

(*Atsidusdamas*)

Iš Lietuvos...

(*Vėl užsigula ant lango*)

Dabar ten vyrai mina kanapes.

KRISTUPAS (*įbėgdamas*)

Jo vardas Kasparas! Jau atsibudo...
Ir greit ateis. Jis siunčia tau šį žiedą.

MAZVYDAS

Šį žiedą? Man? Tai gal iš Lietuvos
Koks senas draugas perduoti paprašė...

(Apžiūrinėdamas žiedą)

Pažįstu Vilniaus auksakalio darbą!
Ten, Kristupai, yra tokia gatvelė —
Nuo Rotušės į kairę — tai tenai
Prekiaujama visokiais brangumynais.
Kaip „Eneidoj“ sakoma: „Tas aukso
Prakeiktas troškulys!“ Trečia giesmė.

(Duodamas žiedą Kristupui)

Pasižiūrėk tu, Kristupai, — man regis,
Ten, iš vidaus, kažkas išgraviruota:

KRISTUPAS (apžiūrinėdamas)

Tikrai.

(Skaito)

„Dabar ir visados. Martynas.“
Ir metai: „Tūkstantis penki šimtai
Keturiasdešimt ketvirtį.“

MAZVYDAS (suklusdamas)

Kaip? Kaip?
„Dabar ir visados“? Duok šen tą žiedą!
„Dabar ir visados.“ Negali būti...
O viešpatie! Dabar ir visados.
Greičiau pašauk tą Kasparą! Ko stovi?

Kristupas išbėga

MAZVYDAS (krisdamas priešais kryžių ant sienos, sudejuoja)

Marija!.. Ak! Dabar ir visados...
Kiek metų aš krūtinėj šitą šauksmą
Laikiau suspaudęs! Pareiğa prislėgęs
Kaip akmeniū buvau jį... Dieve mano,
Dabar ir visados. Dabar, Marija!

*Sukniumba kniūpsčias, lyg norėdamas
sulaikyti iš krūtinės besiveržiantį šauksmą*

ANTRA DALIS

EGO SUM PANIS VIVUS*

ANTRAS PROLOGAS

Špitolninkų Choras

Vargonininkas Milkus

BERANKIS (*Milkui*)

Aš čia galvojau, šiaip ir taip svarsčiau —
Išeina taip: Giesmė apie kleboną,
Martyną Mažvydą, varguolių Tėvą.

MILKUS

Tikrai, Beranki, apie jį.

BERANKIS

Tai va:

Išeina negerai. Giesmėj nė žodžio
Nepasakyta apie tai, kaip jis
Mane išgelbėjo. Aš čia sudėjau...
Jūs paklausykit — gal, sakau, pritiks.

(Gieda)

Paplūdo Nemunas krauju,
O aš jau rankos neturiu.
Visas sustiręs,
Kaip ir numiręs,
Pakrantėje guliu...

* Aš esu gyvenimo duona (*lot.*).

ZIOBA (*nutraukdamas jį*)

Taigi ir aš norėčiau nuo savęs
Pridurti posmą apie tai, kaip žiemą
Per grabnyčias mane, sakyti, iš sniego
Negyvą traukė... Tiktai aš nemoku
Taip kaip Berankis suposmuot...

TIRVA

Ir aš
Prašyčiau apgiedoti, kaip iš maro
Mane išlupo Mažvydas. Brolyčiai,
Su aniuolais šnekėjau: Tirva, sako,
Tirvele, sako, einam jau, gana...

MILKUS

Į giesmę, vyrai, visko nesudėsi.
Mes čia atrinkom, kas visų svarbiausia,
Be ko negalim apsieit...

TIRVA

Vadinas,
Be mūsų — galima?

NIKODEMAS

Ne apie mus
Giesmė!

ZIOBA

Vis viena — apie mus.

MILKUS

Nurimkit!
Ką suposmuot suspėsime — tą įdėsime.

ZIOBA

Berankiui bepigu: jis pats posmuoja,
Anądien pagiedojo man — gražu!
Apsižliumbiau: pagailo tos jo rankos.

MILKUS

Tai aš jau pradėdau. Antra dalis.

O kad jis Vilniuj gyveno
Ir tikrą dievą pažino,
Skleisdamas šviesą,
Aiškino tiesą
Naujo tikėjimo.

Su Kulviškiu Abraomu,
Abu iš vieno eidamu,
Kalbėjo rodžiai,
Svietė jų žodžiai
Didžiu pamaidumu.

Čia Vilniaus vyskupas šoko,
Kad Mažvydas kitaip moko:
Mušė ir daužė,
Sąnarius laužė,
Temnyčion įbruko.

Kentėjo kūnu ir dvasia,
Kaip Kristus žydų rankose.
Mirė iš bado,
Kol atsirado
Liuosas žemaičiuose.

O kadgi buvo jaunystėj
Ir pačioj savo meilystėj,
Tai ir pažino
Tenai merginą
Visoj nekaltystėj.

Į Karaliučių eidamas,
Palikti ją turėdamas,
Kalbėjo meiliai,
Raudojo gailiai,
Drūčiai kentėdamas.

O tu, prakeiktas likime,
Prispaudei mus nuliūdime!
Meilę pamynei,
Sirdį sutrynei
Sunkiam padėjime.

Veizėk, žmogau, ant pareigos,
Nebodams meilės nei ligos.
Ant lietuvystės
Ir kunigystės
Stovėk lig pabaigos.

1

Vilnius, 1542 metai. Rotušės aikštė. Paaukštinimas — scena, užtraukta užuolaida. Mažvydas, „Academia Culvensis“ studentai, miestiečiai, vienuoliai, karaliaus gvardiečiai, valkatos

MAŽVYDAS (ant paaukštinimo)

Visi, kas turi laiko, kas neturi,
Kas bėga į tenai, kas iš tenai,
Kas eina į bažnyčią, kas į smuklę,
Kas pirkęs, kas pardavęs, kas pavogęs —
Ar šiaip sau per pažįstamus ką gavęs —
Visi čionai! Čionai visi, čionai!
Nesigailės, sustojęs valandėlei,
Nei kvailas, nei protingas — nes kiekvieno
Čia laukia Išminties ir Mokslo vaisiai,
Kuriuos dalijam šiandien dovanai!

(Sustabdydamas vieną praeivį)

Tik pažiūrėk, tiktai atkreipki ausį,
O ir išgirsi, ko dar negirdėjai,
Ir pamatysi, ko dar nematei.
Ei tu, sustok! Duok savo kvailą galvą:
Įkrėsim košės — bus lengviau gyvent.
Nenori — ir nereikia. Viešpats regi:
Tu pats atstūmei ištiestą tau ranką,

Į tamsą nuėjai. . . Bet, ačiū dievui,
Yra dar Vilniuj ir protingesnių.
Štai aš matau, kaip dega tavo akys
Žinių ir mokslo troškuliu. Priek,
Priek arčiau, žmogau, — ir atsigersi,
Ir tavo siela sužaliuos kaip pieva
Šalia Vilnelės. . .

PIRMAS MIESTIETIS

Ką tu čia vapi!
Anądien vienas irgi taip šnekėjo,
O ką parodė? Gi barzdotą bobą!

ANTRAS MIESTIETIS

Tau dar pasisekė. Ką besakytum,
O boba lieka boba. . .

TREČIAS MIESTIETIS

Aš anądien
Mačiau veršiuką dviem galvom.

PIRMAS MIESTIETIS

Ir kaip?

TREČIAS MIESTIETIS

Nei šis, nei tas. Tiktai daugiau suėda.

PIRMAS MIESTIETIS

Dabar dažnai visokį nieką rodo.
Tik tiek gerai, kad dovanai.

ANTRAS MIESTIETIS

Kad išlupa ir grašį. O būna,

TREČIAS MIESTIETIS

Iš kvailiesnio.
Jei pamatau, kad į kišenę siekia, —
Aš traukiuosi į šoną.

ANTRAS MIESTIETIS

Kitą sykį
Ir grašgalio negaila — kad tik būtų
Į ką žiūrėt.

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tai rodyk, meldžiamasis!
Ką burną aušinęs — pakelk tą maršką.

MAŽVYDAS

„Kulviškio akademija“ šį sykį
Parodyt nori jums, gerieji žmonės,
Kaip sunkiai jūs gyvenate ir kas
Dėl šito kaltas...

ANTRAS MIESTIETIS

Jau geriau neliestum:
Tema slidi!

MAŽVYDAS

Tačiau skaudi!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Teisybė.
Varyk, mielasis! Stenkis nemeluot.

*Vienas studentų suduoda tris kartus į
būgną, ir Mažvydas atitraukia uždangą.
Scenoje matome sėdintį „Valstietį“
su duonos kepalu rankose*

MAŽVYDAS

Jūs matot žmogų...

PIRMAS MIESTIETIS

Aišku, ne veršiuką
Su dviem galvomis!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tylos!

MAŽVYDAS

...Jūs matot žmogų.
Jis dirbo sunkiai ištisus metus.
Jį saulė kepino ir plakė lietūs.
Nuo prakaito šlapi jo marškiniai
Prie nugaros prikepę. Štai žiūrėkit:
Nusiėmė žmogelis menką derlių,
Atsiklaupė ir dievui padėkojo,
Kad davė duonos jam ir jo vaikams.
Bet pažiūrėkit, žmonės! Pažiūrėkit!

*Į sceną išdidžiai įeina T i j ū n a s, išsi-
traukia didelį peilį ir, paėmęs iš „Valstie-
čio“ duonos kepalą, atsiriekia didesnę
pusę*

MAŽVYDAS

Du trečdaliai didžiajam kunigaikščiui!
Žmogus galvoja: ką gi padarysi,
Teks pilvą susiveržti. Įmaišysiu
Į duoną kerpių, samanų, pelų —
Gal dievas duos, per žiemą ir pramisiu...
Bet pažiūrėkit, žmonės! Pažiūrėkit!

*Į sceną pamaldžiai sudėjęs rankas įeina
K l e b o n a s, paima iš „Valstiečio“ duo-
nų ir atsiriekia nemažą gabalą*

MAŽVYDAS

Bažnyčia renka dešimtinę sau.
Žmogus galvoja: ką gi padarysi,
Kas dievo — dievui. Reiks į dvarą belstis,
Maldauti darbo: ar tvoras taisyti,
Ar minti kanapes, ar mišką kirsti,
Ar per medžioklę žvėrelius vaikyt.
Gal bent kąsnelį menką prisidursiu...
Bet pažiūrėkit, žmonės, pažiūrėkit!

Į sceną vienas paskui kitą įbėga smulkesni duonos valgytojai — Urėdas, Vaitas, Dešimtininkas, Kareivis, Suolininkas, Raštininkas ir kiti. Kiekvienas atsiriekia ar atsilaužia didesnę ar mažesnę duonos kąsnį. Paskutiniams jau nieko nebelieka — jie nuplėšia nuo „Valstiečio“ sermėgą, marškinius, apkumščiuoja ir palieka pusplikį scenoje

MAŽVYDAS

Taip renka dėklą, mezliavą, pasėdį,
Malūno, žagrės, šieno, apynių,
Medžioklės, žūklės, avižų, deguto,
Linų, kanapių, grybų, gėralų,
Galvų, nagų, ragų ir uodegų
Ir druskos mokestį... Kas liko žmogui?

Žmogus scenoje teatrališkai krinta ant kelių, ištiesia dangun rankas. Paskui išsi-traukia virvagalį ir neriasi kilpą ant kaklo

MAŽVYDAS

Žmogus, prispaustas nevilties ir bado,
Jau nebežino, ką daryt — ir galvą
Į kilpą kiša.

Į sceną įbėga dar vienas pavėlavęs mezliavos Rinkėjas, apžiūri tuščias „Valstiečio“ rankas, išverčia jo kišenes ir, nerasdamas ką paimti, numauna nuo kaklo virvę, pamėgina — ar stipri, susivynioja ir išsineša

MAŽVYDAS

Belgi net ir virvę
Iš vargšo atima — mat gerą virvę
Parduoti galima. O ką daryti žmogui?
Aš klausiu jūsų, gerbiami piliečiai,
Ką gi daryti žmogui?

Žmogus užsikabina ant peties terbą, susiranda lazdą, nusileidžia nuo scenos, ir, ištiesęs ranką su kepure, vaikšto tarp žiūrovų, prašydamas išmaldos

MAŽVYDAS

Ima terbą
Ir eina elgetaudamas per svieta.
Pasigailėkit, žmonės! Neatstumkit
Jo rankos ištiestos, nes mūsų kelias
Į amžiną gyvenimą išklotas
Gerais darbais, maldom ir aukomis.
Ar maža matėm Vilniuj prie bažnyčių,
Prie vienuolynų, prie didžiųjų vartų
Pavargėlių su pustūstėm terbom?
Ak, nepraeikime tiktai pro šalį,
Manydami, jog tai neliečia mūsų!
Žmogaus kančia yra žmonių kančia.
Kai skauda pirštą — jaučia visas kūnas.
Kai kitas alkanas — ir aš nesotus.
O gal rytoj liga arba nelaimė
Mane tarp jų prilenkus pasodins?
Užtat, žmogau, duok šiandien, kad rytojus
Dosnus ir gailestingas būtų tau.

TREČIAS MIESTIETIS

Ar nesakiau: jau siekia į kišenę!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Ne į kišenę siekia, o į širdį.

*Įmeta pinigėlį į elgetaujančio kepurę.
Kiti paseka juo*

VIENUOLIS

Ziūrėkite, kam duodat! Ar nematot,
Kad kišat velniui tiesiai į nasrus,
Kad savo gerą pragarui aukojat?
Nuplauks tie jūsų grašgaliai į smuklę...

MAŽVYDAS

Jūs drebate dėl kiekvieno pinigėlio,
Jei tas nukrinta ne į jūsų kišenę.

VIENUOLIS

Eretikai! Bedieviai! Jėzų Kristų
Į Liuterį išmainė... antrą sykį
Jį pardavė!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tu, dievo avinėli,
Trukdai mums linksmintis.

VIENUOLIS

Per šeštines
Užpuolė šitie pragaro drigantai
Mūs vienuolyną: išvertė vartus,
Prioro langą išmalė, ant sienų
Prirašė visokiausių nešvankybių...

PIRMAS MOKSLEIVIS

Per šeštines moksleivį Mikailionį
Jūs gatvėję primušėt. Lig šiolei guli.
Akis už akį...

ANTRAS MOKSLEIVIS

Mūsų mokykla
Nuo švento Jurgio jau langų neturi.
Tai, gerbiamasis, jūsų darbas. Ačiū,
Po truputį gražinsime jums skolą.

TREČIAS MOKSLEIVIS

Praneškite priorui, kad greičiau
Sau langą įsistiklintų — pradėsime
Su vienuolynu taiklumu varžytis...

VIENUOLIS (*išeina grūmodamas*)

Su šaknimis išrausim velnio sėklą!
Išmesim ją už Vilniaus vartų... O!
Dangaus kantrybė trūko. Atskalūnai!
Po jūsų kojom žemė degs... Artėja
Baismė ir atpildas — drebėk, šėtone!

MAŽVYDAS

Jūs matėte gyvenimo vaizdelį.
Tikrovės gabalėlį. Gatvės sceną.
Manau, kad ją supratot. Mums belieka
Tik vieną kitą žodį bepridėt.

*Suduoda tris kartus į būgną ir atitraukia
uždangą. Scenoje matome iškilmingai sėdintį „D v a s i n i n k q“. Vienoje rankoje jis laiko vyno taurę, kitoje — pinigų kapšį*

MAŽVYDAS

Girtavimas, godumas, aplaidumas
Susuko lizdą dievo namuose,
Ir ant altoriaus kojas susikėlė
Paleistuvavimas: Užgeso žvakės.
Apleido dievas maldyklas ir sielas —
Ir dvasios votys, sąžinės raupai

Užgriuvo Lietuvą. Vagysčių maras
Į vieną duobę guldo mus visus.
O kaip iškelsi sudraudžiantį pirštą,
Jei tavo rankos užimtos? Ziūrėkit!

*Mažvydas bando įsprausti „Dvasininkui“
kryžių ir knygą — tas visokiais būdais
purtosi ženklais rodydamas, kad abi jo
rankos jau užimtos*

MAZVYDAS

Ar matėt? Kaipgi jis ganys ir mokys,
Jei vyno taurėj mirksta, jeigu pats
Ne tik kad varo spiritą — įsako
Pardavinėt jį per šventes kaimiečiams.
Štai Trakų bernardinų vienuolynui
Priklauso penkios spirito varyklos
Ir šešios smuklės. Vilniaus pranciškonams,
Dominikonams ir kitokiems ponams
Malda vynu pavirsta, vynas — auksu.
Pro gerklę viskas lenda — tad pragersim
Ir Lietuvą, ir motiną, ir tėvą,
Vaikus ir anūkus — pragersim viską,
Jei į rankas jėga mums taurę bruka.

*Pakilęs iš savo krėslo „Dvasininkas“ iš
tikrųjų apdalija žiūrovus taurėmis, pripi-
la jas gėrimo, paimdamas už tai po grašį
kitą*

BALSAI MINIOJE

...Turbūt čia mums pašventintą pili?
...Ganytojau, į sveikatėlę! .. Ačiū!
...Skystoką varvini — neužsilaiko.
...Ar negalėčiau pakartot? .. Valio
Ganytojui — pagirdytojui mūsų!

*„Dvasininkas“ mikliai prekiauja degtine,
jo pinigų kapšys vis auga*

MAZVYDAS

O jei prispaudė nuodėmės tave —
Nenusimink, nes auksas viską gali:

Jisai nupirks ir burmistro malonę,
Jis ir dangaus vartus atidarys.
Štai pažiūrėkit, žmonės, pažiūrėkit.

[sceną išeina keli „nusidėjėliai“

PIRMAS „NUSIDEJĖJIS“

Apsivogiau. . .

DVASININKAS

Ką pavogei?

PIRMAS „NUSIDEJĖJIS“

Paršiuką.

DVASININKAS

Menka vagyslė — ir bausmė menka:
Trys grašiai.

„Nusidėjėlis“ įmeta pinigus į kapšį

Eik, tau nuodėmės atleistos.

ANTRAS „NUSIDEJĖJIS“

Ištvirkavau. . .

DVASININKAS

Kiek sykių?

ANTRAS „NUSIDEJĖJIS“

Neskaičiau. . .

DVASININKAS

Kur?

„Nusidėjėlis“ tyli

Pasakyk!

ANTRAS „NUSIDĖJĖLIS“

Pirtelėj. . . prie Vilnelės.

DVASININKAS

Dvi kapos grašių. Nuodėmės atleistos.

„Nusidėjėlis“ išpila pinigus į kapšį ir švilpaudamas išeina

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Aš žmogų užmušiau. Iš pykčio. Girtas.

DVASININKAS

Ar prastą, ar kilmingą?

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Vidutinį.

DVASININKAS

Baisi kaltė — baisi ir atgaila:
Trys auksinai.

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Turiu tiktai pusanthro.

DVASININKAS

Ką su tavim darysi? Duok pusanthro.
Kai kitąsyk užmuši, — neužmiršk
Iškraustyti kišenės.

„Nusidėjėlis“ išpila pinigus į kapšį ir linksmas išbėga. Uždanga. Žiūrovų plolimai

MAZVYDAS

Ar matėt, žmonės?

O ką daryt? Toliau gyventi šitaip?

Sugyvulėt? Pavirsti žvėrimi

Ir gerklę savo sąžinei pragrauzti

(Kad būt ramiau), ir kūno malonumuos

Voliotis tartum kiaulei po purvyną?

Ar išsigelbėjimo nėra? Yra:

Tikėjimas, malda, geri darbai,

Šviesa, kurią į mūsų širdis siunčia

Martynas Liuteris, jo naujas mokslas. . .

*Pro žiūrovus prasibrauna karaliaus
gvardiečiai. Vyresnysis užli-
pa į sceną*

VYRESNYSIS

Baigt!

Kas čia vyriausias?

VIENUOLIS (*rodydamas į Mažvydą*)

Jis vyriausias!

MAZVYDAS

Aš:

VYRESNYSIS

Karalius, Vilniaus vyskupui paprašius,
Liu-te-ro-niz-mą uždraudė. Mokyklą,
Kulviškio vadovaujamą, uždaro.
O jos knygas eretiškas įsako
Paimt...

VIENUOLIS

Sudegint!

VYRESNYSIS

Neškit jas čionai!

*Kareiviai atneša į sceną porą glėbelių
knygų. Vienuolis pakiša po jomis deglą*

MAŽVYDAS (puldamas į sceną)

Atsikvošėkit! Ką jūs darot, žmonės!
Tai knygos, ar suprantat? Knygos! Knygos!

VYRESNYSIS

Išveskit jį!

VIENUOLIS (iškėlęs liepsnojantį deglą)

Sakiau: dangaus bausmė
Ir atpildas artėja... Atskalūnai!
Su šaknimis išrausim velnio sėklą,
Išmesim ją už Vilniaus vartų lauk,
Išdeginsim kaip šunvotę iš kūno...

PIRMAS MIESTIETIS

Tai kaip čia pagaliau suprast: ar čia
Vaidinimas koksai, ar tikras daiktas?

KETVIRTAS MIESTIETIS

Jei čia vaidinimas — tai pasakysiu,
Kad suvaidinta meistriškai.
Paplokim!

Aplodismentai

2

Vilnius. Dominikonų vienuolyno požemiai. Sunkūs, žemi skliautai. Keli karstai. Kairėje geležinės durys. Mažvydas, Vienuolis, Marija

MAŽVYDAS

Atsibundi — ir nežinai, ar tu
Dar gyvas, ar jau miręs! Po šiais skliautais
Sustoja laikas. Tik girdėt, kaip kabo
Viršum galvos dulkėta amžinybė.

(Įsiklauso)

Sirdis, atrodo, plaka — taigi gyvas.
Ar džiaugtis, ar liudėt dėl to? Žmogau,
Nepiktžodžiauk, — nes gyvasties siūlelis
Ne tau priklauso. Tu esi beturtis.
Tu nieko neturi.

(Bando keltis — sudejavęs sukniumba)

Išskyrus skausmą.
Tu nieko neturi, išskyrus skausmą.
Ir niekas iš tavęs jo neatims —
Nei priešai, nei draugai. Esi turtingas,
Jei dar kentėt gali ir jei pasaulį
Jauti kaip sopulį, kurio centre
Negėstančia žaizda žmogus liepsnoja.
Kaip dega nugara! Kaip rėkia skausmas,
Kaip mano kūnu jis galingai šaukia!
Gerai, gerai — girdžiu. Nutilk, nutilk!

Bijau tavęs ir traukiuos nuo tavęs,
Užleisdamas tau visą savo kūną —
Gali jį pasiimti, tik palik
Mane ramybėj. . .

*(Atsiremia patogiau į sieną, klausosi už-
simerkęs)*

Motina žinojo
Kažkokių žodžių skausmui numalšinti. . .

(Stengiasi prisiminti)

. . . Nubėk su upėm, nusileisk su saule,
Nurimk su vėju, su ugnim užgeski. . .

(Kasa rankomis žemę)

Štai — iškasu duobelę ir tave
Čia paguldau, vėl užpilu žeme. . .
Čia tau geriau, čia tu gulėk per amžius. . .

(Snibžda)

Ir man geriau. . . ir man geriau. . . geriau. . .
Regiu takelį, bėgantį per pievas,
Zolės minkštumą kojomis jaučiu.
Atplaukia varpo skambesys iš tolo,
Užlieja vakaro gaivi vėsa. . .
Ir man geriau. . . jau man geriau. . . geriau,
Dievuliau mano, man be galo gera!
Aš vienas savo kūne — niekas kitas
Jo nepažįsta ir nejaučia. Niekas.

*(Atrodo, užsnūsta. Krūpteli — požemiuos
nuaidi baisus riksmas)*

Deja, ne man — tėvams domininkonams
Priklauso nelaimingas mano kūnas.
Ką jie su juo darys? Įkiš į karstą
Ir požemyje prie kitų padės?
Per daug garbės. . . Užkas kaip kokį šunį
Kur nors patvoryje. Arba sudegins.
O pelenais tėvai domininkonai
Patręš gėlyną savo — ir išaugs
Piliarožės, jurginai ir bijūnai.
O jų žiedais tėvai domininkonai
Altorių apkaišys. Ir pats prioras

Prieš Mažvydą priklaups! Ne tik prieš jį,
Bet ir prieš jį. . . Žiūrėsiu ir kvatosiuos.
Taip, kaip dabar kvatojuos: cha cha cha. . .

(Mažvydo juoką vėl nutraukia riksmas)

Bet jie, atrodo, nejuokauja. . . Ką gi,
Vadinas, kūnas man jau nepriklauso.
Dabar dėl sielos: ji seniai ne mano,
O dievo nuosavybė. Jis, taip sakant,
Man tik paskolino ją kuriam laikui.
Ko gero, greit pareikalaus gražinti.
Vadinasi, aš nieko neturiu,
Nes tai, ką aš turiu, man nepriklauso.
Juokinga, ne tiesa? Žmogus pats sau
Nebepriklauso. Bet tiek to. Žiūrėkim,
Ar Mažvydai — ar man — kas nors dar liko.
Visų pirmiausia, man dar liko skausmas.
Tą aš gerai žinau, nes pats jaučiu.
Dar liko vargas, kurs, kaip toj dainelėj,
Sakoja ir lapoja mano vartuos.
Dar liko dievo žarija — svajonė
Atnešt žmonėms šviesos, teisybės, gero.
Dar liko nepasotintas troškimas
Zinių ir mokslo. . . O, kiek daug man liko,
Jau nekalbant apie tą didžią laimę
Mylėti. . . Taigi, Mažvydai: mylėti!
Tu nieko apie tai dar nežinai,
Bet tai turėtų būt be galo gėra.

(Kurį laiką tyli)

O jei dar pagalvoji: Lietuva. . .
Ne ta, karališka, o paprastesnė —
Ligų, tamsos ir skurdo iškankinta,
Karų, marų ir bado nukryžiuota. . .
Kai pagalvoji šitaip: Lietuva. . .
Tai mirti nesinori. Ne-si-no-ri!

*(Ūmai, lyg atsiminęs kažką, šliaužia ke-
liais prie durų, daužo jas)*

Ten knygos dega! Knygos dega. . . Knygos!
Vienintelė šviesa tokioj tamsoj,
Vienintelė paguoda. . . Dieve mano,

Kaip tai baisu! Tarytum žmonės dega.
Tarytum žmonės...

(Sukniumba)

Taigi: žmonės, žmonės...

*Raktų žvangesys prie durų. Įeina trys
vienuoliai*

PIRMAS VIENUOLIS

Martynai Mažvydai!

MAŽVYDAS

Girdžiu, girdžiu.

ANTRAS VIENUOLIS

Ant kelių klaupkis!

MAŽVYDAS

Klaupiوسي... Aš tiktai prieš dievą

TREČIAS VIENUOLIS *(prišokęs paklupdo
Mažvydą ir laiko jį taip)*

Tu, šėtono sėkla, klaupkis!

PIRMAS VIENUOLIS

Dominikonų ordino prioras
Įsakė man šią ištarmę paskelbti.

(Persižegnoja, skaito)

Sventoji dievo motina bažnyčia,
Išnagrinėjus nuodėmę ir kaltę
Eretiko, bedievio, atskalūno,

Paskendusio liuteronizmo baloj
Ir griaušančio tikėjimo vienybę,
Krikščionių susiklausymą bei meilę,
Atradusi jį kaltą...

(Bejėgiškai nuleidžia rankas)

Negaliu —
Nuo šitokios kalbos liežuvis lūžta...

(Itūžęs suglamžo popierių, šaukia)

Martynai Mažvydai! Kad ligi ryto
Nė kvapo tavo Vilniuje neliktų!
O jeigu vėl į mūs rankas pakliūsi,
Tai nė karalius neišgelbės...

VIENUOLIAI (choru)

Amen.

Išeina. Antras vienuolis kiek užtrunka

ANTRAS VIENUOLIS

Klausyk, ar ne iš Pagramančio būsi?

MAŽVYDAS

O ką?

VIENUOLIS

Turėtum prisiminti Mockų...

MAŽVYDAS

Ar Jokymą?

VIENUOLIS

Tą patį...

MAŽVYDAS

Kur susitinkam! Po perkūnų,

VIENUOLIS

Su tais bedieviais... Taigi susidėjai

MAŽVYDAS

Jokymai, nustotum!

VIENUOLIS

Nuo laužo taigi nuėmė tave
Pats kunigaikštis Radvila — tas pats,
Kurs Lietuvoj atskalūnus globoja.
Aš jau meldžiausi už tave...

MAŽVYDAS

O kur dabar man dėtis? Sudaužytas,
Iš Vilniaus išmestas... Klausyk,

VIENUOLIS

Prie durų laukia. Sakosi atėjus
Nuo to Kulviškio, kaip ir jūsų vado... Čia tokia mergšė

MAŽVYDAS

Gal Marija?

VIENUOLIS

Na, tai lik sveikas! Kad vardo nepaklausiau...

MAŽVYDAS

Apsikabinkim! Gal nesusitiksime... Jokymai, palauk —

VIENUOLIS (*išeidamas*)

Kad ir nereikia: tavo dievas kitas!

MAŽVYDAS (*beviltiškai*)

Kur du lietuviai — ten keli dievai.

*Matydamas, kad durys atviros, pasirem-
damas į sieną, eina prie jų*

*Tarpdurį pasirodo Marija, kurį laiką
žiūri į jį*

MARIJA (*su ašaromis*)

Pirmasis mūsų kankinys... O dieve!

(Puola prilaikyti klumpančio Mažvydo)

Tai šitaip jie tave... Kaip Jėzų Kristų
Sugavę nuplakė...

MAŽVYDAS

Marija, tu?

(Nutveria jos ranką)

Kaip aš džiaugiuos, kad atėjai, Marija!
Čia taip sunku... maniau, neišlaikysiu.
Ką tu dabar su manimi darysi?
Matai, koks aš...

MARIJA

Yra gauti arkliai:
Iš čia — į Butkiškę. O kai pasveiksi
Ir sutvirtėsi, — atsiras ir darbo.
Minėjo pusbrolis: kažkokią knygą
Sumanę esat...

MAZVYDAS

Knygą! Tu matei,
Ką jie su knygom daro? Ugnį kursto!

MARIJA

Nusiramink, mielas! Einam, einam!

*Apkabinusi ir prilaikydama Mažvydą, iš
lėto veda jį prie durų. Jis pradeda ko-
sėti. Kosi ilgai ir sunkiai*

MAZVYDAS

Tuojau praeis... Man jau geriau... geriau...

*(Atsiremia į sieną, alsuoja sunkiai, nepa-
leisdamas Marijos rankos)*

Marija, tu... labai gera... Marija!
Ir aš tave... dabar ir visados...

MARIJA *(pro ašaras)*

Pirmasis mūsų kankinys... Martynai!
Ir aš tave... dabar ir visados...

MAZVYDAS *(džiaugsmingai)*

Dabar ir visados, Marija!

3

*Klebonija. Mažvydas, sukniubęs prieš
kryžius — kaip palikome jį pirmos dalies
pabaigoje: aišku, kad vilniškės scenos —
jaunystės prisiminimai. Lyg pratęsdamas
juos, lyg svarstydamas savo gyvenimą,
Mažvydas mąsto, kalba ir meldžiasi kar-
tu. Iš gilumos kyla žodžiai — jo ir ne jo
balsas, trumpas širdies praregėjimas —
viso gyvenimo šauksmas*

MAZVYDAS

...ar gali sulaikyt
šitą paukščio čiulbėjimą
vėjo gūsį ir
dar ilgai po to virpantį
epušės lapą
Šitą keistai susivarčiusį
debesį šypseną šitą
tylą tą šauksmą išnykstantį
vakaro toliuos
Kodėl klausinėji kodėl
o diena jau ir gęsta
Viskas sakai negaliu
bet vis viena kalbi ar šauki
ir tai tiktai aidas gyvenimo
soduos kur vaikščioja
dievo dvasia

ir mūsų malda
kaip tie paukščiai tarp lapų
baikšti ir nerandanti lizdo
ir jos čiulbesys
tai pakyla tai krinta — o!
viltis kad mus girdi
kad mes ne vieni tamsoje
kad mus mato kad regi
kad ranka ištiesta
viršum mūsų
gera ir teisinga...

...tirštėja tamsa ir
gali jau matyti save
ir verkti dėl savo gyvenimo
taigi dėl šito vienintelio
vieno nepakartojamo — ak!
Ar aš jį rinkausi
ar tavo ranka
virš manęs ištiesta
mane vedė
Pareiga aš kartoju
tas menkas žibintas tamsoj
liepsnelė plevenanti vėjy
klajojanti sutemų soduos
Nereikia neverk

tik kartok
pareiga
pareiga
pareiga
nes tu nieko
daugiau nežinai
kai žiūri taip į tamsą
ir kai rankoj laikai
šitą menką švieselę
tik tiek
pareiga!

...aš turėjau
ateiti į čia privalėjau
prakalbinti jų sielas
suteikti amžinybėje balsą
tai žemei
tai Lietuvai
Aš jos liežuvis
kurs šaukia
istorijos tamsai ir vėjui:
aš čia aš čionai
Mano meilė
malda ir tikėjimas mano
žaizda vis negyjanti mano
gyvenimas mano ta žemė
po dievo dangum
Lietuva...

*Jam kalbant, įeina Kasparas ir kurį
laiką stovi prie durų*

KASPARAS

Aš atėjau.

MAZVYDAS (*nesąmoningai*)

Taip, taip... matau.

KASPARAS

Man sakė...

MAZVYDAS (*prisimindamas*)

A, taigi, taigi... Kasparas!

(*Pripuoles prie jo*)

Tą žiedą —
Iš kur gavai? Sakyk, iš kur gavai...
Tik nemeluok — į Nemuną įgrūsiu!
Iš kur gavai, aš klausiu, šitą žiedą?

KASPARAS

Iš savo motinos.

MAZVYDAS

O ji iš kur?

KASPARAS

Aš nežinau... turėjo... visą laiką.

MAZVYDAS (*vis labiau jaudindamasis*)

Kas tavo motina?

KASPARAS

Marė Kerzaitė.

MAZVYDAS (*krisdamas į kėdę*)

O viešpatie...

(*Po pauzės*)

Iš kur tu atėjai?
Iš kur atsiradai?

KASPARAS

Mane ištraukė
Iš Nemuno...

MAZVYDAS

Aš klausiu — ten, anapus,
Kur gyvenai? Gal Butkiškėje?

KASPARAS

Taip.

MAZVYDAS

O viešpatie. . .

Tyla

KASPARAS

Jeigu sunku — tai aš galiu išeiti.

MAZVYDAS

Ne, ne. . . Tu sėskis. . . pasakok. . . kalbėk,
Tik netylėk, nes aš einu iš proto.

KASPARAS

Kad nėr ką pasakot. . . Na, ji ne sykį
Minėjo man, kad Prūsuoše, Ragainėj,
Yra žmogus. . . Kad kreipčiausi į jį. . .
Nes čia, sakydavo, vaikel, prapulsi.
Tai aš ir atvykau. . .

MAZVYDAS

Kaip tu galėjai
Palikti vieną ją?

KASPARAS

Taip kaip ir tu.

MAZVYDAS

A, tu žinai? Gerai.

(Pašokęs)

Aš privalėjau!
Aš kunigaikščio pinigaisėjau,
Jo pašauktas, čia, Karaliaučiuje, mokslus.
Į Lietuvą man jau nebuvo kelio.
Aš privalėjau čia atvykti, čia,
Kad ščia ginčiau tūkstančius lietuvių
Nuo dvasiškos ir kūniškos mirties.
Aš čia buvau. . . aš čia esu kaip oras,
Kaip duona, kaip vanduo. . . Tu pamatysi:
Aš Prūsiją į Lietuvą parvesiu!
Aš Nemuno abu krantus suglausiu —
Tai mano misija. Ir pareiga.

KASPARAS

Ar aš gi ką sakau? Bet tu žadėjai
Čia, į Ragainę, motiną pašaukt. . .

MAZVYDAS *(niršdamas)*

Prikaišiot atėjai? Išmetinėti?
Priimdamas parapiją, turėjau
Priimt ir savo pirmtako šeimyną —
Devynis žmones! Supranti: tu-rė-jau!

KASPARAS *(tyčiojasi)*

Turėjai! Privalėjai! O tenai,
Anapus Nemuno — neprivalėjai?

MAZVYDAS *(pašokdamas ir vėl bejėgiškai
krisdamas ant suolo)*

Tu. . . tu. . . tu nemanyk, kad man neskauda!
Žmogau tu mano mielas! Ligi šiolei
Sapnuoju Butkiškę. Pusantrų metų,
Praleidau po jos stogu — dievas regi,
Buvau laimingas. Galima sakyti,
Ir katekizmą sustačiau tenai. . .

(Prisimindamas)

O tie saulėlydžiai Dubysos slėniuose —
Tik ašarą nubraukt ir atsidusti
Zmogus gali. . . Ir persmelkia mintis,
Kad aš turbūt negyvenau lig šiolei,
O tiktai vykdyčiau pareigą. Taip, taip.
Išdžiūvo siela, Kasparai, išdžiūvo. . .
Naklim be ašarų verkiu. Džiaugiuosi,
Kad užsimiršti rūpesčiuose galiu.
Be rūpesčių turbūt neišlaikytčiau.

(Niršdamas)

Kokių velnių tu atėjai — priminti,
Pažadinti, įskaudinti, pasmerkti?
Juk aš jau pasmerkias — suku kaip girkas
Gyvenimą bespalvį savo. . .

(Daužo sau į krūtinę)

Šičia

Jau nieko nėra — tik pelenų žiupsnelis,
Kurį turėsiu, Kasparai, padėt
Prie visagalio kojų. Nežarstyk jų —
Po jais jau nėra žarijų, iš kurių
Galėtumei įpūst jaunystės ugnį.

KASPARAS (jaudindamasis)

Aš atėjau, kad perduočiau šį žiedą
Ir jos paskutinius žodžius: „Mylėjau
Dabar ir visados“. Atrodo, viskas.
Įvykdyčiau savo pareigą. . .

MAŽVYDAS (netikėdamas)

Vaikeli,

Ką tu kalbi? Tai Marija. . .

KASPARAS (rėkia)

Taip, mirė.

(Nusigręžia, įsiremia kūkčiodamas į durų
staktą)

Prieš tris dienas. . . ūmai. . . Dabar aš eisiu
Atgal į Nemuną. . . arba į kilpą.
Kas reikia, aš įvykdyčiau.

*Mažvydas be žodžių apkabina Kasparą —
tas verkdamas įsikniaubia jam į krūtinę*

MAŽVYDAS

Dieve mano!

Dabar ir visados. . . Verk, verk, vaikeli!
Ir už mane paverk. . . Aš jau sakiau,
Kad ašarų nebeturiu. . .

(Glostydamas ir maldydamas Kasparą)

Ir niekur

Iš čia tu neisi. Niekur! Tu esi
Jos paskutinis žodis man — aš noriu
Įsiklausyt į jį. . . girdėt jį noriu
Kiekvieną dieną. . . kad ir man, kaip jai,
Akis užspaustų tavo pirštai. . .

KASPARAS (pakeldamas galvą)

Tėve!

MAŽVYDAS (apstulbęs)

Tu pasakei man „tėve“ Ką tai reiškia?

KASPARAS (sukniubęs ir apkabinęs Mažvydo
kojas)

Ji liepė taip sakyti: mano tėve!

MAŽVYDAS (lyg atstumdamas, lyg norėdamas
išsivaduoti)

Ką tu sakai? Negali būt! Ne, ne!

TREČIA DALIS
TRANSEAT A ME CALIX ISTE*

TREČIAS PROLOGAS

Spitolninkų Choras
Vargonininkas Milkus

KATRIKĖ

Labai jau prašome, brangusis Milkau,
Pagerbti mus su Berankiu — atvykti
Į mūsų vestuves. Susikalbejom
Kartu gyventi. . .

Spitolninkai sujudę

MACYS

. . .vienas kitą šildyt. . .

NIKODEMAS

. . .sumesti savo skarmalus į krūvą. . .

KATRIKĖ

Ir jūs, špitolninkėliai vargdienėliai,
Maloniai prašom nepasididžiuot:
Prie vieno stalo vieną plutą krintom
Ir vandenį iš vieno kaušo gėrėm. . .
Jei širdį kam ir uždavėm — atleiskit:
Ne iš piktumo. . .

* Teaplenkia mane ši taurė (lot.).

ZIOBA

Kaip manai, Beranki,
Ar apsieisi su viena ranka?

TIRVA

Tai gal Katrikę jau bėda prispyrė,
Kad šitaip skubat?

ZIOBA

Šluodami bažnyčią,
Ko gero, velniui žibinote žvakę. . .

KATRIKĖ

Ir jūsų patyčios — ne iš piktumo.
Žinojom — neišvengsim paskalų.
Tačiau, kur širdys glaudžias taip kaip mūsų,
Ten jokios apkalbos jau nebebaisios.
Tai per šventas Kalėdas. . .

SPITOLNINKAI

Ačiū, ačiū!
Ateisim su pilvais ir su ryklėm.

KATRIKĖ

Ir užsakus jau padavėm. Klebonas
Pirmuosius žada garsint per Martyną.
Tai ir norėjom paprašyti jūsų,
Išėjus užsakams, čia pat, bažnyčioj,
Du posmelius mums pagiedoti, a?
Čia mes abu su Berankiu sudėjom.

BERANKIS

Labai nuolankiai prašome. . . abudu.

MILKUS

Jokių posmelių! Laiko nebeliko.
Mes juk dar neišmokome giesmės
Apie Martyną Mažvydą!

NIKODEMAS

Čiagi toks įvykis!
Išmoksim.

BERANKIS

Kaip ir jūsiškės...
Gaida tokia pati,

MILKUS

Na, tai pagiedokit!

KATRIKĖ ir BERANKIS (*gieda*)

Nelaimėj ir nuliūdime,
Labai sunkiam padėjime, —
Širdis sudėję,
Pasižadėję
Gyventi meilume.

Ir nenustoti niekad
Lig savo smerčio valandos,
Kaip prisakyta,
Mylėt viens kitą
Dabar ir visados.

NIKODEMAS

Gražu, ir viskas.

MAČYS

Net kažkoks graudumas
Per širdį perėjo... Sudrėko akys.

KATRIKĖ (*kūkčiodama*)

O jūs nežinote, kaip man graudu...
Atsižadėt mergystės!

BERANKIS (*ramindamas*)

Liaukis verkus!
Prireiks dar ašarų.

MILKUS (*susiėmęs už galvos*)

Klausykit, žmonės:
Poryt Martyno. Dvi dieneles liko,
O mes ką darom? Stumdomės, ir viskas.
Gal norit apsijuokti ir užsitraukti
Klebono pyktį? Tad prašau kantrybės,
Ir imkimės giesmės. Trečia dalis.

Kad į Ragainę atėjo,
Širdy sunkumą turėjo.
Ašarom sruvo,
Kad į Lietuvą
Nuo kranto veizėjo.

O tu, sraunusai Nemune,
Kursai banguoji pro mane,
Išplauk bent vieną
Gerą naujieną
Čionai ties Ragaine.

Kaip tenai broliai gyvena,
Ar mane lig šiolei mena? —
Taip jis kalbėjo,
Kada veizėjo
Į upę Nemuną.

Stovėjo ant lietuvybės,
Skaistybės, taipgi blaivybės.
Visą Lietuvą
Saukė į krūvą
Prie meilės, vienybės.

O ir dėl mažų vaikelių
Išdrukavojo knygelį.
Kas jį pažino —
Visi vadino.
Varguolių tėveliu.

Ziūrėjo šnairai ant ponų,
Burgrovų, šulcų, raitmonų.
Teisiai rėdykit,
Meiliai valdykit,
Dabokit zokonų!

Duok jam, o dieve, sveikatos
Dėl mūsų dirbti ukvatos.
Mūs ganytojui,
Užtarytojui
Ilgiausios žyvatos!

1

*Klebonija. Viename ilgo stalo gale
Kristupas skaito, kitame Kaspa-
ras suka pančius*

KRISTUPAS

Tai kaip tenai pas jus, Lietuvoje?

KASPARAS

Tai taip.

KRISTUPAS

O kaip? Į dievą tikit?

KASPARAS

Tikim.

KRISTUPAS

Į kokį?

KASPARAS

Į tą patį.

KRISTUPAS (*nusivylęs*)

O man sakė,
Kad jūsų dievas kitas. Turtingesnis.

KASPARAS

Kur turtingesnis dievas — vargingesnis
Tenai žmogus...

KRISTUPAS

Oho! O aš girdėjau,
Kad Lietuvoj bažnyčios auksu tviska.
Ir šiaip visokių brangenybių pilnos...
O kunigai — kaip kunigaikščiai, sako —
Tiesa ar ne?

KASPARAS

Taip, kunigai turtingi.

KRISTUPAS

Vadinasi, jūs dievas turtingesnis.
O tu matai, kaip mes čionai gyvenam:
Ką turime? Kaip rengiamės? Ką valgom?

KASPARAS

Jūs vargšam atiduodat...

KRISTUPAS

Ir blogai!
Pats liksi plikas, kol visus aprengsi.

(Patikėdamas paslaptį)

Mane ketina siųst į Karaliaučių,
Kad pasimokęs grįžčiau atgalios
Ir po kiek laiko Mažvydą pakeisčiau...

(Pašnibždom)

O ko gi aš turėčiau grįžti? Ko?
Kad lopyčiau baudžiauninkų sėmėgas?
Kad šunvotės jų tepčiau? Kad vaikus
A-Bė-Cė mokyčiau?

(Po pauzės)

O gal man pasidavus
į Lietuvą — tai bent pakunigaučiau!

KASPARAS

Tokių kaip tu tenai užtenka. Liaukis!

(Susijaudinęs)

Aš negaliu klausytis... Lyg pirkliai:
Kad tik brangiau pardavus savo dievą!
Kad tik daugiau išlupus...

KRISTUPAS *(tyčiodamasis)*

Na, ir kas?
Jei kvailas duoda — tai protingas ima.

KASPARAS

O apie žmogų pagalvoji? Taigi
Užtat, kad negalvoji.

KRISTUPAS

Aš galvoju
Apie save, o jis — apie save.

KASPARAS

Tai tavo dievas ne širdy — kišenėj?

KRISTUPAS

Kur noriu, ten laikau.

KASPARAS *(pašokęs)*

Nutilk!

(Tvardydamasis)

Verčiau

Aš eisiu į špitolę. Dievas mato:
Neišlaikysiu...

KRISTUPAS

O kodėl — pabūkim,
Pasikalbėkim. Tu pasaulio matęs,
Lietuvoje gyvenęs... Kaip tenai
Merginos, a?

KASPARAS *(nenoriai)*

Kaip ir visur.

KRISTUPAS

Meilesnės?
Sukalbamesnės? Čia, pas mus, nelengva.
Yra čia toks krautuvininkas Grosas.
Tai Gerta — jo duktė — vieni drebučiai!
Bet man patinka. Ypač kada juokias...
Kai viskas kruta... Viešpatie tu mano!
Nors imk ir stauk... Bet leidžia tik paliesti
Va čia — pajudint...

(Rodo pasmakrę)

O pati kikenai!

(Kasparas tyli)

O Karaliaučiu, sako, daug lengviau.
Yra ten, sako, smuklių, kur merginos
Ant kelių pačios sėdasi, tik reikia
Maloniai apsieit. . . O ar pas jus,
Lietuvoje, yra tokių kempelių?

KASPARAS (pakildamas)

Gal vis dėlto aš eisiu į špitolę. . .

KRISTUPAS

Sėdėk, sėdėk! Rąstigalį, ne vyrą
Iš Nemuno ištraukiau.

(Tyla)

Kokio velnio
Į upę puolei? Ko čia atsibeldei?

KASPARAS

O tai jau mano reikalas.

KRISTUPAS

Girdėjau,
Paieškomas kažkoks galvažudys,
Iš Lietuvos į Prūsiją pabėgęs.

(Kasparas tyli)

Skaityti moki?

KASPARAS

Moku.

KRISTUPAS

Nesigirk!
Imk šitą knygą. Girtis dažnas mėgsta.

KASPARAS (skaito aiškiai, įsijausdamas)

„Bralei, seseris, imkiet mani ir skaitikiet
Ir tatai skaitidami permanikiet.
Maksla šito tevai iusu trakždava tureti,
Ale to negaleia ne vienu budu gauti.
Regiety to nareia sava akimis,
Taip yr išgirsti sava ausimis,
Jau nu, ka tevai nekada neregieia,
Nu šitai viss iusump ateia“.

KRISTUPAS (nustebęs)

Oho! Užteks.

KASPARAS

Aš iš šitos knygelės
Ir mokiausi skaityt. . .

KRISTUPAS

Rašyti moki?

KASPARAS

Žinia, kad moku.

KRISTUPAS

Tai rašyk. Diktuoju:
„Brangioji Gerta! Ryt pavakariais
Ateik prie Nemuno, prie Girniaus valtės.
Aš noriu tau parodyt. . .“

KASPARAS (atstumdamas popierius)

Savo laiškus
Pats ir rašyk!

KRISTUPAS (*žiūrinėdamas rankraštį*)

Rašysena graži,
Klaidų nėra. Kas ir išmokė šitaip?

KASPARAS

Gi motina. Jos lieptas, šitą knygą
Aš perrašiau kelis kartus.

KRISTUPAS

Oho!
Bet jau lotyniškai tai tu nemoki?

KASPARAS

Labai nedaug. . .

KRISTUPAS

O aš atmintinai
Iš „Eneidos“ du šimtus eilučių
Esu iškalęs. Tėvas verčia. Nori,
Pādeklamuosiu?

KASPARAS

O kodėl gi tėvu
Tu vadini jį?

KRISTUPAS

Kadgi įpratau.
Buvau dar mažas, kai jis čia atėjo
Ir vedė mano seserį, Benigną.
O mano tėvas miręs buvo. Taigi
Aš greit ir persiėmiau. . .

(*Prisiminęs*)

A, beje,
Nuo ko tu tėvui atnešei tą žiedą,
Kad jis taip susijaudino? Nuo ko?

KASPARAS (*sumišęs*)

Tai vienas toks. . . jaunystės draugas. . . prašė
Nunešt ir perduot. . . užmokėt žadėjo.

KRISTUPAS

Meluoji!

KASPARAS

Nemeluoju.

KRISTUPAS (*nutvėręs laužia jam ranką*)

Pasakyk:
Nuo ko tu tėvui atnešei tą žiedą?

KASPARAS

Sakiau. Paleisk. . . Sakau tau — pasitrauk!

*Pastumia Kristupą — tas griūdamas par-
verčia suolą. Į triukšmą atbėga Be-
n i g n a*

BENIGNA

Kas gi čia darosi dabar? Tai šitaip
Atlygini išgelbėtoją savo?
Marš į špitolę! Aš dar pakalbėsiu
Su Mažvydu: ar čia klebonija,
Ar kokia smuklė, valkatų landynė?
Atsiguli — ir nežinai, ar gyvas
Sulauksi ryto. Marš greičiau špitolėn!

K a s p a r a s išeina

BENIGNA (*Kristupui*)

Tai ar daugiau ką iškvotei?

KRISTUPAS

Tą patį tvirtina.
Ničnieko.

BENIGNA

Oi, bus blogai!
Širdim jaučiu, kad ant savos galvos
Iš Nemuno jį, Kristupai, ištraukei.
Ir Mažvydas kažką nuo mūsų slepia.
Bandžiau išklausti — sako: palūkėk.
Ryt per Martyną viską sužinosi.
Pats visas toks nesavas, nekalbus.
Prieš kryžių klaupiasi arba nuo kranto
Į Lietuvą vis žiūri. Prie to medžio,
To ažuolo, kur andai pasodino,
Kas rytas ir kas vakaras vis eina —
Vis tikrina. . . Atrodo, primanytų —
Savu krauju palietų jį. . . Žiūrėkim,
Kad tik kokia nelaimė neištiktų —
Širdim jaučiu! Sakau, širdim jaučiu. . .

2

*Sventorius. Didžiosios bažnyčios durys
atdaros, eglėšakių vainiku apjuostos. Prie
stulpų nusidėjėliams bausti — už kaklų
pritvirtinti du vyrai ir viena mo-
teris. Ankstyvas rytas. N i k o d e m a s
šluoja šventorių, M a č y s barsto smėliu*

MACYS

Tai ir sulaukėm šventojo Martyno.

NIKODEMAS

Diena graži — žmonelių prisirinks!

172

MACYS

Kur čia neprisirinks — iš viso svieto
Suplauks pavargėliai ir ubagai.
Kai kas iš jų ir apsiliks špitolėj —
Tad mums, ko gero, teks ir pasispaust.

NIKODEMAS

Ką ir galvoja Mažvydas — juk ankšta!

MACYS

Išsitarė anądien, kad ketina
Našlaičiams prieglaudą atidaryt. . .

NIKODEMAS

Vajėzau, ar pasiuto! Taigi mirsim,
Badu išdvėsime per burnų gausybę. . .
Tiek alkanų pilvų — ar beužkiš?

MACYS

Kai užpernai špitolėn pasibeldei,
Tai nepaklausei, nuo kieno burnos
Nutrauki kąsnį.

NIKODEMAS

Siekas turi būti.

MACYS

Geriems darbams nėr, Nikodemai, sieko.

NIKODEMAS

Mačiau, kad nėr, tačiau pasverti — reikia.

173

MAČYS

Iš kunigaikščio šaukia paspirties,
Per laiškus jį glaboja. Andai sakė,
Kad gavo žemės ūbę.

NIKODEMAS

 Kaip rokuoji,
Ar ir šiais metais Mažvydas išmes
Spitolninkams po pinigėlių?

MAČYS

 Aišku.

NIKODEMAS

Kur jį paleist galvoji?

MAČYS

 Kokią dieną
Į Tilžę pulsiau...

NIKODEMAS

 Rupūže, pragersi!

MAČYS

O tau kas rūpi?

NIKODEMAS

 Kam gi tad į Tilžę —
Iš Lietuvos galėčiau pargabenti.
Atsimeni tą berną, kurs nuplukdė
Klebono bėrį? Vyrai, sako, vyrai,
Kai jau įsinorėsit to linksmumo —
Tik duokit ženklą: atsiras to daikto.

MAČYS

Lietuvoje ko rasi, ko nerasi,
Bet jau degtinės — tai neatsiginsi.

 Kurį laiką dirba tylėdami

MAČYS

Kaip tu manai: jei šiandien ponas dievas
Užeis į mūs bažnyčią, tai ar smėly
Jo pėdsakai paliks, ar ne?

NIKODEMAS

 O kaip
Tu juos atskirsi, tarkime, nuo mano
Ar nuo Berankio pėdsakų?

MAČYS

 Iš batų:
Taigi ne vyžom ponas dievas avi!

NIKODEMAS (*nustebęs*)

Tikrai.

 (*Po pauzės*)

 Bet gali, tarkime, atvykti
Koks nors batuotas ir iš Karaliaučiaus?

MAČYS

Toks į bažnyčią neis. Bažnyčia — vargšams.
Vyžotiems. Man ir tau. Po pamaldų
Pasižiūrėk: šventorius vien tik vyžų
Ir klumpių nutryptas.

 (*Pagalvojęs*)

Nuo dievo batų
Turėtų smėly atsispaust kryželis,
O smėlis, sako, auksu virst turėtų.
Girdėjau šnekant: sykį Stalupėnuos
Užėjo dievo pėdsakus toks vargšas —
Tai prisisėmė aukso, kiek tik tilpo.

(Po pauzės)

Tu nemanyk, aš juk ne dėl to aukso!
Kai apie dievą tiek prisiklausai,
Tai bent jo pėdsakus aptikti noris.

NIKODEMAS

O jeigu taip bažnyčioj po slenksčiu
Jam kilpas pastatytum?

MACYS

Nikodemai,
Taigi jis viską mato! Irgi protas —
Kaip kokį zuikį. . . Kvailas tu, ir baigta!

*Pro bažnyčios duris išeina Mažvydas
ir Milkus*

MAZVYDAS

Tai kur tie nusidėjėliai, bedieviai?
Aha, matau — nepasislėpsit niekur.
Tegul pagarbintas bus Jėzus Kristus
Ir dievo motina bažnyčia!

NUSIDĖJĖLIAI *(choru)*

Amen.

MAZVYDAS

Tai net ir per Martyną neišlaikėt
Širdies man neuždavę? Susirinks

Zmonių iš viso svieto, pirštais rodys —
Kur dėsite akis?

(Priėjęs prie moters, priekaištingai)

Ai Gendre, Gendre!

(Pakeitęs toną, šiltai)

Tai kaip naujagimis? Su kuo paliko?

GENDRĖ

Su vyresniąja.

MAZVYDAS

Kiek jai?

GENDRĖ

Jau penkti.

MAZVYDAS

Toks tokį saugo. Užrikdys. Uždusins.
Už ką prie stulpo prikalė?

MILKUS

Sekmadienį nematėm. Bažnyčioj

MAZVYDAS *(Milkui)*

Vaikai vieni. . . Atkabink!

MILKUS

Reikėtų kokį grašį
Paimt špitolės naudai — kad bijotų.

MAŽVYDAS

Ką tu iš jos paimsi, jei teturi
Tą vieną vietą, kur visiems patinka. . .

(Gėdydamasis atkiša jai pinigėlių)

Paimk. Nupirksi drobės marškinėliams.
Ir bėk namo — išrėks vaikelis bambą.

(Eina prie kito stulpo)

O čia kas toks?

MILKUS

Gelčys.

MAŽVYDAS

Kad nepažįstu.

MILKUS

Miške gyvena. Į bažnyčią neina.
Ir burtais verčiasi. Va, čia jo monai.

*Prie Gelčio kojų sustatytos įvairios vaš-
kinės figūrėlės. Mažvydas paima vieną*

MAŽVYDAS

Geras rankas turi. Gražiai išeina.
Ar ima kas tuos monus?

GELČYS

Kad tik būtų!
Susirgo kiaulė, karvė ar avis,
Ar bobą surietė dieglis — ne vienas
Atbėgęs meldžia. Gyvenu iš to.
Kas miltų saują, kas grūdų siekelį.
Mintu iš savo burtų. Kaip ir tu.

MAŽVYDAS

Na, na!

GELČYS

Abudu savo monus turim.
Abu prasimaitinam. Ko mums pyktis?

MAŽVYDAS *(Milkui)*

Paimk tuos stabukus. Neblogas vaškas,
Kelias žvakes nuliesi.

GELČYS

Kaipgi šitaip —
Be duonos palieki?

MAŽVYDAS

Iš kur tas vaškas?

GELČYS

Bitelės neša. Aš tik kopinėju.
Miške mat gyvenu.

MAŽVYDAS

Zmogau tu velnio,
Ar nori tapti dievo žmogumi?

GELČYS

Aš nežinau. Man kad tiktai maitintis. . .

MAŽVYDAS

O ar mokėtum liet žvakes?

GELCYS

Ponuli,
Taigi čia vienas juokas!

MAZVYDAS

Vesk jį, Milkau,
Į kleboniją. Susitarsim.

(*Milkui*)

Reikia
Mums perimti jo vašką — kad neliktų
Iš ko stabus lipdyti.

(*Nori išeiti*)

GELBŪDA (*nuo stulpo, gailiai*)

Klebonėli,
O aš?

MAZVYDAS (*apsimesdamas nustebęs*)

Tu, Gelbūda? Nesitikėjau —
Kaip negražu... Toksai garbingas vyras!

MILKUS

Sekmadienį ne tik kad pats nebuvo
Bažnyčioj, bet neleido ir šeimynos.

MAZVYDAS

Tai kaip čia, Gelbūda? Prieš dievą stojies?

GELBŪDA

Vajėzau, ne! Linamynis prispyrė.

MAZVYDAS

Kad „sekmą dieną švęsk“ — nepagalvojai?

GELBŪDA

Tai kad susimaišiau! Pagal mane,
Seštadienis išėjo...

MAZVYDAS

Ai, galvočius!
Seštadienis... Prie stulpo jį, prie stulpo!

(*Milkui*)

Liepk Kristupui, tegu skaičiuot pamoko.
Bent iki septynių.

(*Nori išeiti*)

GELBŪDA

Ar negalėčiau
Špitolei kokį grašį paaukoti?

MAZVYDAS

Kodėl gi ne?

(*Milkui*)

Paimk penkis grašius.

GELBŪDA

Penkis grašius... Vaje! Ar beturėsiu...

MAZVYDAS

Turėsi, Gelbūda! Matau: turėsi.
Linus gi pardavei, varei į Tilžę.

GELBŪDA

Kad skaudžiai ir baudi. . .

MAZVYDAS

Ne aš baudžiu,
O dievas baudžia, Gelbūda!

(Milkui)

Paleisk jį!
O šiandien, Gelbūda, kokia diena?

GELBŪDA

Sekmadienis, sekmadienis, klebone!

3

*Klebonija. Stalas, nukrautas knygomis
ir rankraščiais. Vyno butelis, dvi taurės.
M a ž v y d a s, V i l e n t a s*

MAZVYDAS

Taip ir gyvenam, Vilentai, ir vystam
Lyg nušalnotos rudeninės žolės,
Kurios dar vis atsimena, kad saulė
Siltesnė būdavo anksčiau. Jau temsta,
Brangusis Vilentai, ant mūsų dirvų.
Jau vis dažniau dairausi į aruodus,
O jie, brolau tu mano, nepilni:
Neužauginata, išbarstyta. . .

VILENTAS

Liaukis!
Tai ką tada šnekėt kitiems?

182

MAZVYDAS

Ne šitaip
Gyvenimas matuojamas.

VILENTAS

O kaip?

MAZVYDAS

Aš irgi nežinau. Tačiau ne šitaip.

VILENTAS

Mielasis mano, tavo Katekizmas. . .
Arba Giesmynas — peržiūrėjau visą —
Titano darbas!

MAZVYDAS

Ė, greičiau Sizifo. . .

VILENTAS

Tu žodį iškirtlai — kaip akmenį!

MAZVYDAS

Taip, taip — dabar tą akmenį į kalną
Stumiu, ritu, keliu. . . o rankos silpsta.
Paleisi — nugarmės. Ir pagalvoji:
Kuriems velniams tos pastangos. . .

VILENTAS *(pasipiktinęs)*

Martynai!

183

MAŽVYDAS

Palauk, palauk — žiūrėsiu, ar ilgai
Lietuviškai sakysi Karaliaučiuj
Pamokslus savo. . .

VILENTAS

Kol klausys — sakysiu.

MAŽVYDAS

O aš taip negaliu.

(Patylėjęs)

Jei tas akmuo,
Kur, kaip sakai, iškirtom savo žodį,
Į prarają nukris — tai mūsų darbas
Ir mūs gyvenimas neturi tikslo.
Prasmės neturi.

(Nusijuokęs)

Argi ne kvailys!
Atsimeni, jaunystėje kartočiau:
„Geriau prarasti Lietuvą nei dievą“.
Nepažinau tada, mielas mano,
Nei Lietuvos, nei dievo. Šitiek metų
Tarytum karčią metėlių arbatą
Geriu aš pareigą. Tik pareiga
Mane čia atvedė ir čia paliko.
Bijau prisipažinti, kad ne dievui
Tai buvo pareiga, o žodžiui. Žodžiui,
Kurį reikėjo iš mirties vaduoti,
Kuriam pavidalą reikėjo rast,
Kad jis galėtų amžiuose paliudyt
Buvimą savo ir galbūt gyvybę.

(Prisimindamas)

Atsimeni, kaip savo Katekizmą
Tiesiog iš Jono Veinreicho spaustuvės
Mes kunigaikščiui nunešėm? Ar tu
Atsimeni, ką jis tada pasakė?
„Per dievą, — sako, — Lietuvą atvesiu

Į Prūsiją. Ko nepadarė kardas,
Tą padarys knyga ir dievo žodis.“
Ir taip pasakė ne bet kas, o buvęs
Kryžiuočių ordino magistras. O,
Tie žodžiai buvo peilis man į širdį!
Kokia ironija! Įsivaizduoji,
Pats savo rankom sau neriesi kilpą.

(Patylėjęs)

Buvau ketinęs likti Karaliaučiuj,
Tačiau po žodžių tų apsigalvojau.
Esu čionai, kad pats save atpirkčiau.
Kad ginčiau žodį. Žodis mano dievas.
Čia aš galiu naudingas būt lietuviams.
O ten — tik Prūsijos valdovui.

VILENTAS *(užsigavęs)*

Liaukis!

Mes irgi dirbam. . .

MAŽVYDAS

Dirbat? Ką jūs dirbat?
Vienintelės lietuviškos bažnyčios
Nebeišlaikot. . . Rašto nebemokot. . .
Vaikai, girdėjau, vokiškai šveplena.

VILENTAS

Kieno šveplena, o kieno ir ne.
Žmonių mums trūksta.

MAŽVYDAS

Tarp žmonių gyvenat.

VILENTAS

Giesmyno tavo laukiam, kad su juo
Galėtumėm bent per bažnyčią gintis.

MAZVYDAS

Aha, giesmyno! O galbūt jūs laukiat
Arkangelo, kuris iš dievo rankų
Atneš kaip Mozė akmeninę knygą
Su įsaku: mylėkit savo kalbą
Ir ja kalbėkit?

VILENTAS

Viskas, mano mielas,
Sudėtingiau. Kur kas sudėtingiau.
Pats supranti: Ragainės bažnytėlė —
Ne Karaliaučiaus katedra... Kas žino,
Ką mato kunigaikštis nuo jos bokšto...

MAZVYDAS (*piktai*)

O ką jis mato? Mūsų neveiklumą,
Apsileidimą, tingulį ir baimę?
O gal jis mato, kad trumpiausias kelias
Į žmogų — per jo pilvą? Juo ir eina,
Ir užkemša pirmiausia gerkles tiems,
Kurie lietuviškai dar keiktis moka.
O jūs pilnom gerklėm ir švebeldžiuojat:
„Mein lieber... O! Mein lieber... danke schön!“

(*Rodo į žvaigždę ant Vilento krūtinės*)

Blizgučiais apsiarstėt... Pagalvokit,
Už ką juos gaunat...

VILENTAS (*sumišęs*)

Bet ir tu, Martynai,
Iš kunigaikščio nuolatos prašai
Tai šio, tai to... Laiškais jį atakuoji!

MAZVYDAS

O aš ne sau. Matai, kaip gyvenu:
Nenutukau. Ne kažin ką ir gaunu.

Kai užpernai čia lankės kunigaikštis,
Tai mano darbo nepagyrė, ne.
Tik tiek pasakė: „Lojantis šuva
Už liūtą miegantį pavojingesnis“.
Ir liepė antrą pastorių atsiųsti
Man į pagalbą. Vokietj! O kam?
Kas čia supras jį, kas čia jo klausysis?
Tai va, ką mato jūsų kunigaikštis
Pro Karaliaučiaus katedros vitražą.
(Atleisk mums, dieve, mūsų nekaltumą,
Kaip jo kaltes mes jam, deja, atleidžiam!)
Bet aš kovosiu, Vilentai, kovosiu!
Aš grumsiuos dėl kiekvieno žodžio... Kelsiu,
Laikysiu, stumsiu, risiu jį į kalną,
Kaip tas Sizifas akmenį... O galgi
Tasai akmuo Sizifui — ne bausmė,
O laimė? Ne kančia — o džiaugsmas? Gal
Be to akmens gyvenimo nebūtų...

BENIGNA (*įeidama*)

Martynai Mažvydai! Brangusis svečias
Ne tau vienam priklauso, o visiems.
Kas naujo Karaliaučiuje? Kas girdėti
Prie kunigaikščio rūmų?

MAZVYDAS (*nepatenkintas, kad nutraukė po-
kalbį*)

Kai tylu,
Girdėt, kaip persiėdę orą teršia...

BENIGNA

Martynai Mažvydai! Kaip tau ne gėda?

(*Vilentui*)

Mes čia maži ir kuklūs. Ir tas daržas,
Kurį purename — taipogi mažas.
Tačiau apvaizda laimina ir jį.

MAŽVYDAS (*pabučiuoja į skruostą jai*)

Labai gražiai, Benigna, pasakei.
Tikrai, apvaizda laimina mūs daržą.
Ji mato mūsų silpstančias jėgas,
Atvėstantį tikėjimą ir meilę,
Begęstantį pasišventimą regi, —
Todėl ir siunčia Kasparą, kad jis
Pagelbėtų mums, senstantiems. . .

BENIGNA

Ką tu kalbi? Nesuprantu. . .
Martynai,

MAŽVYDAS

Tuojau suprasi. Sauk čionai visus —
Ir Kristupą, ir Kasparą, ir Milkų.
Man reikia liudininkų.
Benigna,

BENIGNA (*išeidama Vilentui*)

Jūs atleiskit,
Jis visą laiką toks — keistybių pilnas:
Ir pats kankinas, ir kitus kankina.
O viešpatie, kas bus dabar, kas bus. . .

VILENTAS

Esi Benignai per rūstus!

MAŽVYDAS

Visi mes
Per rūstūs viens kitam. Ta moteriškė
Man nedavė vaikų.

VILENTAS

Ji nekalta.

MAŽVYDAS

Ji netgi dievo motinai pavydi,
Kad ši gimdyt galėjo, o ji — ne.
Tad įsikibo į jauniausią brolių,
Į Kristupą — dingojasi vargšelei,
Jog tai jos vaikas. . .

VILENTAS

Bet juk tai gražu,
Kada sesuo taip savo brolių myli!

MAŽVYDAS

Nesveika tai. Ir Kristupą gadina.

(*Atsidusęs*)

O, kad galėtumėm, kad būtų leista
Gyvenime bent vieną savo žingsnį
Iš naujo žengt, jį pakartot. . .

VILENTAS

Deja!

Įeina Benigna, Kasparas, Milkus

MAŽVYDAS

Kur Kristupas?

BENIGNA

Jis nulėkė į pilį,
Kad svarbią žinią perduotų burgrovui.

MAŽVYDAS (*nepatenkintas*)

Kokia jau čia žinia. . . Išsigalvojat!
Ir dar svarbi. . . Tiek to, be jo pradėsime.

BENIGNA (*neramiai dairydamosi į duris*)

O viešpatie, kas bus dabar, kas bus!
Kad Kristupas tik spėtų. . .

MAZVYDAS (*iškilmingai*)

Gerbiamieji!
Saukiu paliudyt ir žmonėms, ir dangui,
Ką aš dabar ištarsiu, ką vėliau,
Į popierių surašę, iškilmingai
Patvirtinsime antspaudais pily.

(*Rodydamas į Kasparą*)

Aš ketinu jaunuolį šį įsūnyt!

(*Visi sumišę*)

Taip, taip, aš noriu jį įsūnyt — vaikas
Tėvų neturi. . . bus man parama.
Guvus prie knygų ir prie rašto. Taigi
Kviečiu jus liudyt. . .

BENIGNA (*puldama prie Mažvydo*)

Mažvydai, sustok!
Ką tu darai? Apsigalvok!

MAZVYDAS

Galvojau.

BENIGNA

Kur dėsies Kristupas?

MAZVYDAS

Surasiu vietas
Abiem — ir širdyje, ir namuose.

BENIGNA

Tai svieto perėjūnas! Dieve mano,
Nei tu pažįsti, nei žinai. . .

MAZVYDAS

Benigna,
Pažįstu jį kaip pats save.

BENIGNA

Trys dienos!
Trys dienos tepraėjo, kai pažįsti.

(*Isteriškai*)

Aš nesutiksiu! Aš neįsileisiu!
Išpjaus visus nakčia. . .

KASPARAS

Nusiraminkit!
Ir aš nesutinku.

MAZVYDAS

Ir tu? Kodėl?

KASPARAS (*jaudindamasis*)

Todėl, kad tu. . . esi bailys, melagis. . .
Todėl, kad antrąsyk mane išduodi.

MAZVYDAS

Ką tu kalbi?

KASPARAS

Jei užmiršai — priminsiu:
Prieš daugel metų Butkiškėje — pirmą,

Dabar gi — antrą... Tu bijai, nenori
Prisipažinti... pasakyti tiesą,
Tad sugalvojai visą šitą melą...
Įsūnijimą šitą... O manęs
Net nepaklausei!

MAŽVYDAS (*sumišęs*)

Kasparai, vaikeli...
Tu vienas... aš maniau, tau reikia tėvo...

KASPARAS

Man reikia tikro tėvo! Tikro. Tikro!
Kaip apsiriko motina...

*Įbėga uždusęs Kristupas, jam iš pas-
kos įeina burgrovas ir du ka-
reiviai*

KRISTUPAS (*rodydamas į Kasparą*)

Štai! Imkit!

*Kareiviai atsistoja iš abiejų Kasparo šo-
nų. Visi nesuprasdami dairosi viens į
kitą*

BURGROVAS (*atsikrenkštęs*)

Atleiskite, kad pokalbį nutraukėm...

MAŽVYDAS

Ką reiškia visa tai? Ir kas jums leido?

BURGROVAS

Aš, Mažvydai! Ne leidau — įsakiau.

MAŽVYDAS

Prašau paaiškinti!

BURGROVAS

Kad jūs man trukdot!

(*Atsikrenkštęs*)

Prieš tris dienas iš Lietuvos atbėgo
Pas jus, klebone, — taip, tiesiog pas jus
Atbėgo nusikaltėlis.

(*Rodydamas į kareivius*)

Tie vyrai
Jį vijosi lig Nemuno. Girdėjo,
Kaip jis pagalbos šaukėsi. Ir matė,
Kaip, leisgyvį ištraukę iš vandens,
Nusitempėt špitolėn jį...

KRISTUPAS

Tai aš
Ištraukiau jį. Tikrai. Bet aš nekaltas!
Aš nežinojau... aš...

MAŽVYDAS

Tu patylėk.

(*Burgrovui*)

Ką jis padarė? Kuo jis nusikalto?

PIRMAS KAREIVIS

Nužudė jis Ariogalos tijūną.

ANTRAS KAREIVIS

Nakčia peiliu per gerklę — čirkšt! Ir viskas.
Kol susigraibėm, kol pakilom vytis, —
Jis jau špitolėj.

MAZVYDAS

Kasparai... vaikeli...
Tai netiesa... tai melas!

KASPARAS

Tai... tiesa.

MAZVYDAS

Ne, ne... Tai netiesa! Tu negalėjai...

KASPARAS

O kaip jis mano motiną... galėjo!

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

*Kasparas kerta jam. Kareiviai sugriebia
jį už rankų*

KASPARAS

Kad būtum matęs,
Kaip ją kankino! Ant Dubysos skardžio —
Atsimeni, kur dvišakas šermukšnis...
Turėtum atsimint — mama kalbėjo,
Kad mėgdavot sėdėt po juo...

MAZVYDAS

Zinau.
O viešpatie, geriau jau nežinočiau.

KASPARAS

Įtaisė tokią svirtį... ir pririšo
Prie vieno galo motiną. Nuleidžia
Į vandenį... palaiko, kol ant kranto

Vienuolis sukalba „Sveika, Marija“.
Ištraukia... vėl nuleidžia...

(Šaukia Mažvydui)

Tu klausyk!
Įsidėmėk, kad naktimis sapnuotum...
Kad rėktum, šauktum — taip, kaip aš šaukiau,
Prie to šermukšnio pririštas...

MAZVYDAS

Už ką gi?

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

*Kasparas, negalėdamas ištrūkti ir smogti
jam, tik muistosi ir griežia dantimis*

KASPARAS

Klausyk, klausyk!
O kai devintą sykį ją ištraukė —
Jau buvo negyva. Jau ne-gy-va!

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

MAZVYDAS *(kerta jam)*

Atleisk man, dieve!

PIRMAS KAREIVIS *(nustebęs)*

Vienuolis taigi sakė: jeigu būtų
Išlaikius trylika tų panėrimų,
Tai būt ne rag...

(Susigriebęs užsidengia burną ranka)

ANTRAS KAREIVIS

Bet ką gi — neišlaikė.

MAŽVYDAS

Vadinas, ragana?

ANTRAS KAREIVIS (*atsargiai*)

O ką mes žinom?

Pasakė: jeigu tryliktąjį kartą
Ištrauksim gyvą — tai paleisim gyvą.

KASPARAS (*verkdamas*)

Ji buvo ragana — nes jos sūnus
Be tėvo buvo gimęs. Taip, iš velnio!
Ji buvo ragana — nes kitados
Tave, eretiką, globojo, slaugė,
Galbūt mylėjo. Ragana ji buvo,
Nes juokėsi iš melo ir tamsos...
Nes lavo knygą... katekizmą skaitė...
Nes mokė sūnų rašto... į bažnyčią
Nelakstė su visais. Be to, graži...
Tu pats žinai, kokia graži ji buvo.
Ji buvo ragana...

(*Įtūžęs, visiems*)

Jūs išgalvojat
Naujus tikėjimus — ir nešat, kišat,
Per jėgą brukat, verčiat, grasot, siūlot...
Ir vis ant mūs galvos, ant mūsų sprando!
Kodėl gi mums neleidžiat pasirinkti?
Kodėl manęs nė sykį nepaklausėt,
Kokio tikėjimo aš pats norėčiau?
Bet vis per prievartą, per kraują viskas.
Kodėl, aš klausiu, a? Kodėl? Kodėl?

MAŽVYDAS (*puldamas prie burgrovo*)

Tik neskubėkite! Į kunigaikštį
Aš kreipsiuosi, aš pats... Tik neskubėkit!

Jisai padės, išaiškins viską. Matot,
Čiagi tamsuolių darbas...

BURGROVAS (*nutraukdamas*)

Kunigaikščiui

Jau viskas pranešta — per tris dienas
Suspėjau susisiekti. Įsakyta
Grąžinti nusikaltėlių atgal.

MAŽVYDAS (*grasinamai*)

Tai mano vaikas, mano!

BURGROVAS

Na, ir kas?

Tai nusikaltėlis. Be to, klebone,
Turiu įspėti, kad, kiekvieną sykį
Priimdamas ką nors į tą... špitolę,
Pranešumėt į pilį. Mes privalom
Žinoti viską ir matyti.

(*Kareiviams*)

Veskit!

MAŽVYDAS

Vaikeli mano, Kasparai! Sūnau!

(*Puola prie jo*)

Atleisk man, dovanok! Žinau — nevertas,
Tačiau meldžiu — ištark bent sykį: tėve!

Kareiviai išveda tylintį Kasparą

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Ištark man: tėve! Pasakyk: atleidžiu!

(*Užsigula ant lango*)

Jisai kažką pasakė! Jūs girdėjot?
Jisai už durų man kažką pasakė.
Tikriausiai jis pasakė: mano tėve!

(Puldinėja prie visų klausinėdamas)

Ar negirdėjot, a? Ar negirdėjot?
Man rodos, jis pasakė: mano tėve. . .

(Sukniumba prieš kryžių)

Dabar ir aš kaip tu. . . Išleidau sūnų.
Atidaviau, kad jo krauju išpirkčiau
Save ir savo kalnę. . . Pareiga, —
Tu vėl man pasakysi? Bet jau viskas.
Aš nežinau, kur nešti šitą kryžių,
Nes stoviu vienas ant bedugnės krašto,
Žiūriu į savo sielą ir svaigstu —
Išdegusi, tuščia, bevaisė žemė.
Paimk mane už rankos, vesk, parodyk
Bent vieną mažą, silpną, gležną daigą
Ir pasakyk: „Štai laimė“. Vesk, parodyk,
Nes ką aš pasakysiu, kai manęs
Paklaus štai šitie žmonės? Kai aš pats
Savęs paklausiu? Ką aš pasakysiu?

(Vėl pripuola prie lango, žiūri užsigulęs)

Galbūt aš pasakysiu: Lietuva. . .
Ji neatleidžia man tos išdavystės,
Kad palikau ją kitados. . . kad dievą
Aukščiau už ją laikiau. . .

(Grūmoja kumščiu pro langą)

Ji neatleidžia.

Nedovanoja. . .

*(Atsisuka, tiesiasi sunkiai, bejėgiškai nu-
leidęs rankas)*

Dieve, ji teisi!

EPILOGAS

*Už ilgo Mažvydo stalo prie katekizmo
palinkę keletas galvų. Stalo gale —
M a ž v y d a s*

MAŽVYDAS

Kad jau raides išmokot pavadinti,
Pradėsim skiemenuot, sąbalsines
Pridėdami prie kiekvienos balsinės.
Žiūrėkite į knygą ir kartokit
Drauge su manimi.

VISI CHORU

„bė-a“ bus „ba“,
„bė-e“ bus „be“, bė-i“ bus „bi“, „bė-o“ bus „bo“,
„bė-u“ bus „bu“ . . .

MAŽVYDAS

Labai gerai. Dar sykj.

CHORAS

„bė-a“ tai „ba“, „bė-e“ tai „be“, „bė-i“ tai „bi“,
„bė-o“ tai „bo“, „bė-u“ tai „bu“ . . .

MAŽVYDAS

Dar sykj!

*Mažvydui pamažu keliantis, skiemena-
vimas tilsta. Dabar spindulys apšviečia
tikrai jį, kitų veidai boluoja prietemoje.
Iš ten girdėti duslus skiemonavimas, ne-
aiškus murmesys, kuris niekaip negali
išaugti į pirmą žodį*

MAŽVYDAS (iškilmingai)

Mėginsime sudėti pirmą žodį.
Klausykitės gerai. . . Sirdim klausykit!
Kai tarsit šitą žodį, tai ant lūpų
Pajusite medaus ir kraujo skonį,
Išgirsit volungę prieš lietų šaukiant,

Užuosit šieno ir liepynų kvapą,
Regėsit baugų debesio šešėlį
Per lauką bėgant... Taigi pamėginkim.

(Skiemenuoja vienas)

„El-ie“ bus „Lie“, „tė-u“ bus „tu“,
„vė-a“ bus „va“.
Kartokite! Kartokit ir klausykit.

(Tamsoje girdėti neaiškus murmesys)

Ar girdit jau?

*Skiemenavimas garsėja ir ryškėja. Pakilę
nuo stalo, visi priartėja prie Mažvydo*

CHORAS

„El-ie“ tai „Lie“, „tė-u“ tai „tu“,
„vė-a“ tai „va“...

MAZVYDAS *(šaukia)*

Ar girdit?

CHORAS *(sunkiai ir nedarniai sudeda iš skie-
menų)*

Lii-eeet-uvvv-aaa...

MAZVYDAS

Visi kartu! Dar sykj!

CHORAS *(darniau)*

Lie-tu-va!

*Kurį laiką visi klausosi, tarytum iš tik-
ryjų jausdami ant lūpų medaus ir kraujo
skoni, tarytum laukdami ir nesulaukdami
sugrįžtant ką tik išstarto žodžio aido. Ty-
loje leidžiasi uždanga*

1975—1976

KATEDRA

DEŠIMTIES GIESMIŲ DRAMA

Vilniaus miesto 650-osioms metinėms

VILNIUJE

1782—1794 metais

PIRMA DALIS

TALENTAS

PIRMA GIESME

Vakaras senosios Katedros aikštėje. Žibintininkas Motiejus, Laurynas

MOTIEJUS

„Tebus šviesa!“ — taip, rodos, dievas tarė
Ir taip atskyrė dieną nuo nakties,
Ir man, žibintininkui, darbo davė.
Kaip tėvas pasirūpino manim.
O iš žmogaus — ar tu sulauktum šito?
Jis taip sujauktų dieną su naktim
Ir žemę su dangum taip sumaišytų,
Kad viešpats dievas per šešias dienas
Nė velnio neišnarpliotų!

Žmogau,
Kodėl gi viskas, ką tu bedarytum,
Taip sujaukta, negryna, taip netikra?
Žiūriu aš į tave, o pats galvoju,
Jog tu tik tam esi pasaulin leistas,
Kad sunaikintum jį, kad vėl paverstum
Šį dievo tvėrinį pilka mase.
O ką žinai, gal toks aukščiausio tikslas,
Gal toks sumanymas? O ką žinai...
Žmogus gali kalbėt tik apie žmogų —
Ir tai tik tiek, kiek pats save pažįsti.

Štai mes ir susitikom prie žibinto.
Jūs žiūrit į mane, o aš į jus.
Geriau į praeivius pasižiūrėkim.
Štai šitas ponas — manote, kad jam
Šį vakarą šviesa bus reikalinga?

O ne! Jo draugas, matot, išvažiavo,
Ir jis dabar pas draugo žmoną skuba.
Tik niekam nesakykite. O šis,
Apikaklėj paslėpęs savo veidą,
Į aukštus rūmus bėga, kad tenai
Papasakotų visa, ką per dieną
Negero sužinojo apie jus.
Nelengvas amatas, bet reikalingas,
Taip kaip šviesa nereikalinga jam.
O štai porelė glaudžiasi į tamsą,
Ieškodama vietelės nuošalios,
Kad viens kitam galėtų degt ir šviesti,
Tarpusavy kuždėtis ir galbūt
Šią naktį paragaut užginto vaisiaus.
Tepadeda jiems dievas.

O, sveiki!

(Tai mėsininkas ponas Smitas bėga
Į savo mėsinę, kad tamsoje
Jums kokį kaulą be mėsos atsvertų —
Žinia, prekyba irgi tamsą mėgsta.)

Tegul pagarbintas bus Jėzus Kristus!
Kaip sveikatėlė, kunige klebone?
(Kai tamsoje jis nusivilks sutaną
Ir atsiguls į lovą — pasijus
Žmogum, kaip ir visi. Ir dievas žino,
Ko jis ilgėsis, apie ką galvos...
Gerai, gerai — tyliu.)

O ten, aukštai,
Palėpėje langelis mažas šviečia:
Išblyškęs jaunas veidas per naktis
Prie knygų ir prie popierių palinkęs.
Gal tai poetas, gal koks mokslo vyras,
Gal išradėjas koks — tik jam vienam
Visam mieste šviesa ir reikalinga.
Sakau jums: netikėkite šviesa,
Nes ji toli gražu ne visagalė.
Ar ji pasiekia mūsų vidų? Ne.
O kurgi, jei ne ten, ir vyksta viskas,
Jei apskritai šioj žemėj kas nors vyksta?
O visa kita — tai tiktai gražus
Sešelių ir šviesos žaidimas. Taigi.

(*Lenkiasi praeiviams*)

O, labas vakaras! Sveiki gyvi!
Saldžių sapnų jums, gerbiamasis poŃe!
(Tai magistrato iŃdininkas. Dieve,
Kiek pinigų per jo rankas praėjo
Ir kiek tarp jų užkliuvo! Pinigai
Tamsus dalykas ir šviesos nemėgsta.)
O kas ją mėgsta? Nors yra tokių,
Kurie, kaip tos naktinės peteliškės,
Į šviesą veržias ir dažniausiai žūva
Arba gerokai apdega sparnus. . .

Įeina Laurynas

LAURYNAS

Motiejau, sveikas! Ką, nebepažįsti?
Apsikabinkim, seni!

MOTIEJUS

 Taip tai taip,
Bet kas toks būsi? Eikš čionai, į šviesą.
Kažkur lyg ir matytas. . .

LAURYNAS

 Ak Motiejau,
Kaip tau ne gėda. Tai juk aš, Laurynas!

MOTIEJUS

Laurynas! Dieve mano, šitiek metų!
Maniau, kad jau nė gyvo nebėra.
Ir drapanos kažkokios ne mūsiškės.
Ir visas toks. . . lyg svetimas tapai.
O ar seniai čia atvykai į Vilnių
Ir pas mane pirmiausia pasibeldei?
Ką čia ir bekalbėt — juk kupiškėnai
Abudu esame.

LAURYNAS

 Tu man padėjai.
Aš neužmiršiu šito.

MOTIEJUS

 Taip tai taip,
Bet kaipgi čia, sakyk, brolau, įvyko,
Kad tu taip netikėtai iškilai?
Aš kuo buvau, tuo ir likau — degioju
Masalskio žibintus. O tu tuo tarpu
Jo numylėtiniu pasidarei,
Jo pinigais po užsienius trankaisi.
Sakysi, talentas? Ė, mielas mano. . .
Kas tai per daiktas? Jei gali — parodyk.
Matai, ir negali. Užtat, sakau,
Visų svarbiausia — nuolankiai tarnauti.
Klausyk, Laurynai! Tu dabar, kaip sako,
Prie vyskupo artėsi. . . tai gal užtartum,
Užmestum kokį žodį už mane?

LAURYNAS

Motiejau mielas, tau tik taip atrodo,
Kad aš arti prie vyskupo. Iš tikro
Toli esu, labai labai toli.
O kuo, Motiejau, tu norėtum būti?
Gal kokį slaptą talentą turi?

MOTIEJUS

Galėčiau būti raktininku.

LAURYNAS

 Ką gi,
Tai irgi talentas. Gerai, mielasis —
Aš užsiminsiu vyskupui. Deja,
Jis viską pats be patarėjų sprendžia.

MOTIEJUS

Jis paklausys tavęs, tu pamatysi!
Atleisk, kad aš iš karto užgriuvau
Su savo bėdomis. Skaudu, Laurynai,
Kada tavęs nepastebi, nemato.
Už kupiškėnus gėda. . . A, tiek to.
Verčiau papasakotum, kur basteisi.
Turbūt pasaulį visą apėjai,
Kad į namus galiausiai ryžais grįžti?

LAURYNAS

Kaipgi negrįši? Gyvulys — ir tas
Iš kažin kur namo suranda kelią.
Kiek sykių aš, Motiejau, sapnavau
Tą mūsų Vilnių, jo gatves, jo bokštus!
Ir kaip aš jo ilgėjaus! Iš toli
Jis man tarytum pasaka atrodė,
Kaip dievo žaislas tarp žalių kalvų,
Kurį dangus žmonėms padovanojo.

MOTIEJUS

Kad tai žmonėms! Padovanojo velniui,
Šėtonui jį atidavė, kad tas
Čia, žemėj, savo sostinę turėtų.
Ak dieve mano, kas per velniava
Šio miesto rūmuose apsigyveno!
Ar tu dar nejauti, kad čia net oras
Pasmirdęs pragaro siera? Pauostyk.
Girdėjau kalbant, jog pilies kalne
Yra toks urvas, pro kurį velniai
Iš pragaro į mūsų miestą lenda.
Aš vyskupui sakiau: pašventint reiktų
Tą baisų urvą, kryžių pastatyt. . .
O tas tik juokiasi: Motiejau, sako,
Jei kožną duobę šventinčiau, tai greitai
Mieste vandens pritrūktumėm. Gerai,
O kas tada, sakyk, jei ne šėtonas
Sugriovė Katedrą? Atsimenu tą naktį,
Tą baisią audrą, tą velnių cypimą,
Kai jie sukibę dievo namą vertė.

O jau kada didysis bokštas griuvo,
Visi girdėjome, kaip kalnuose
Kažkas šėtoniškai nusikvatojo.
Tik mūsų maldos, taip, tik mūsų maldos
Šį miestą ir išgelbėjo, Laurynai.

LAURYNAS

Daugiau šviesos, daugiau šviesos, Motiejau, —
Išnyks visi velniai.

MOTIEJUS

Daugiau šviesos!

Kiek dievas davė, tiek, brolau, ir šviečiam —
Iš kur daugiau paimsi? O velniai
Dabar jau nė dienos šviesos nebijo.
Žmonėms mieste greit vietos nebeliks.
Štai paklausk! Ir taip kiekvieną naktį.

Girdėti M o t e r s rauda

Sūneli mano, vienatūrėli,
Tai ar tau gera šičia gulėti?
Prie vieno šono karaliai guli,
O kunigaikščiai — prie kito šono.
Tai ar tu moki čia jiems įtikti,
Buina galvelę žemai nulenkti?
Ar prie karalių ir kunigaikščių
Viernai, sūneli, neši slūžbelę?

MOTIEJUS

Jau šitiek metų — ir mažne kas naktį
Ta moteris prie Katedros griuvėsių
Ateina savo vaiko apraudot.
Kai bokštas virto, jis bažnyčioj buvo
Ir žuvo po griuvėsiais. Ir lig šiol
Jis tartum skradžiai žemę būt prasmegęs —
Nė jokio pėdsako, nė jokio ženklų.

LAURYNAS

Tai Katedra dar vis neatstatyta?

MOTIEJUS

O kas ją atstatys? Nerūpi niekam.
Ir vyskupas Masalskis — net ir tas
Verkių dvaru daugiausia užsiėmęs:
Tiktai planuoja, rašo, veža, stato.
O jau kiti didikai — tuo labiau
Tik stengiasi pranokti vienas kitą,
Visaip besidarkydami. O mes
Jiems paskutinį kailį atiduodam.
Ak, ne iš gero žmonės juda, bruzda,
Ugnies ir dalgio griebias. Ne iš gero.
Pats pamatysi.

LAURYNAS

Jau mačiau, Motiejau:
Visoj Europoj vargšai kelia galvas,
Teisybės ir lygybės reikalauja.
Aš taip skubėjau, taip namo veržiausi,
Į Lietuvą, į Vilnių, čia, pas jus,
Tikėdamas, kad atsiras ką veikti.
Ir griauti, ir statyti. . .

MOTIEJUS

Tik negriauk!
Dėl dievo meilės, tik negriaukit nieko.
Nugriauti pastatą — juk tai tas pats,
Kaip nužudyti žmogų.

LAURYNAS

Ak Motiejau,
Ne apie pastatą aš tau kalbu —
Kalbu apie lygybę, laisvę, šviesą,
Apie harmoniją, teisybę, grožį.
Aš apie žmogų tau kalbu, Motiejau,
Apie tėvynę pasakoju tau.

MOTIEJUS

Tokie dalykai čia mažai kam rūpi.
Norėčiau, kad ir tau jie nerūpėtų.

Mes esam mirę, taip kaip šitas miestas.
Kur tas arkangelas, kurs jį prikels,
Pašaukdamas į paskutinį teismą?

LAURYNAS (rodydamas į save)

Tu jį matai, Motiejau: štai jisai!

*Tuo metu sceną valandėlei nušviečia
krintanti kometa. Motiejus žegnodamasis
puola ant kelių. Scenos gilumoje aki-
mirksniui švysteli dabartinės Katedros
fasadas su šešiomis kolonomis*

LAURYNAS (apstulbęs)

O dieve, kas tai? Tu matei, Motiejau?

MOTIEJUS (sukniubęs, rankomis užsidengęs veidą)

Tai buvo dievo ženklas. Įspėjimas.
Žinau, jūs tai vadinat kometa.
Tačiau vis tiek ji reiškia dievo pirštą,
Įspėjantį ir baudžiantį. Dangau,
Pasigailėk šio miesto ir nebausk jo
Ugnies lietum, siera, perkūnija. . .
O viešpatie, Sodoma ir Gomora
Jau buvo, buvo. . .

LAURYNAS

Aš, Motiejau, klausiu,
Ar tu matei tą Katedrą. . . tenai,
Už šimto žingsnių. . . su šešiom kolonom. . .
Ten, kur senoji Katedra stovėjo. . .
Iš kur ji atsirado? Kas ją statė?
Kodėl tu man, Motiejau, melavai,
Kad Katedra lig šiol neatstatyta?

MOTIEJUS

Tau pasirodė tik. . . pasivaideno. . .
Ten nieko nėra. . . tik apleisti griuvėsiai.

LAURYNAS

Bet aš mačiau... tikrai, aš juk mačiau...
O, koks tai buvo pastatas! Didingas,
Taurus ir paprastas... sunkus ir lengvas...
Toks žemiškas ir dangiškas drauge...
Kuklus ir iškilmingas... Dieve manol
Nejaugi jo tikrovėje nėra,
Ir tai, ką aš mačiau, tiktai mirażas?
Akių apgaulė? Tik vaizduotės žaismas?

(Pripuoles purto Motiejų)

Meluoji, seni! Tu matei, matei...
Kometai krintant, jis nušvito visas,
Lyg žaibui blykstelėjus... Negalėjai
Jo nematyti. Vesk mane prie jo!
Paimk žibintą savo... vesk, parodyk,
Kad aš galėčiau nusilenkti jam...
Paliest jį savo rankomis...

MOTIEJUS

Laurynai,
Aš jau sakiau: ten nieko nėra! Eime,
Nuvesiu aš tave į kambarėlį,
Kuriam kadaise gyvenai. Jis tuščias.
Tu iš kelionės... pavargai. Ko gero,
Galva karšta...

LAURYNAS

Aš pavargau, Motiejau!
Kad tu žinotum, kaip aš gyvenau
Tuos ketverius metus, kol važinėjau
Po užsienį... Kol ten studijavau...
Verčiausi pusbadžiu. Už duonos kąsnį
Ko tik nedirbau, kam netarnavau!
Masalskis, dosniai paramą žadėjęs,
Visai mane užmiršo. Taip, žinia,
O kas aš jam? Baudžiauninkas. Plebėjas.
Nei turto, nei kilmės. O, prakeikimas!
Motiejau, palydėk mane... man silpna...

Trečia diena nevalgęs. Cha, tėvynė!
Griuvėsiai ir tamsa. Tamsa ir baimė.
Nenoriu nieko. Leiskite užmigti.
Ir nesapnuoti tų šešių kolonų,
To balto mauzoliejaus, kuriame
Tarp kunigaikščių, vyskupų, karalių
Vaikelis mažas guli... balandėlis!
Tai visa, kas mums liko, — tas vaikelis.
Ar tu tiki, Motiejau, kad jisai
Ten, Katedroj, yra?

MOTIEJUS

O kur jis dėsīs?
Kai bokštas griuvo...

LAURYNAS

Tai gerai, gerai.
Yra vaikelis — bus ir mauzoliejus.

MOTIEJUS

Yra lavonas — bus ir duobkasys.

Išeinančius juos palydi Moters rauda:

Sūneli mano, vienatūrėli,
Ar tau krūtinės akmuo nespaudžia,
Ar kietas žvirgždas akių negrauzia,
Ar iš šviesiųjų tavo plaukelių
Virvės ant kaklo tau nenuvijo?..

ANTRA GIESMĖ

Vienuolynas. Masalskis, Ieva, Abatė

ABATĖ

Koks netikėtas, koks garbingas svečias!
Ak vyskupe Masalski! Vienuolynas
Dėkoja dievui, vėl sulaukęs jūsų,

Nes jūsų, vyskupe, asmenyje
Mes turim užtarėją ir globėją.
Šios žemės klystkeliuos jūs šviečiat mums
Kaip išganingoji žvaigždė Betliejaus.
Praėjusį sekmadienį klausiaus
Pamokslo jūsų — ir verkiau iš laimės:
Patsai dangus kalbėjo jūsų lūpom.
Koks dieviškas, koks šventas įkvėpimas,
Ir kas per laimė vėl matyti jus!
Dėkoju dievui.

MASALSKIS

Vilniaus vyskupystė
Aukoja vienuolyno reikalams
Daržus ir koplytėlę už Vilnelės
Ir tikisi, kad jūsų darbščios rankos
Tą žemės sklypą rojumi pavėrs.

ABATĖ

Bučiuoju šventą, dosnią jūsų ranką,
Kuria dangus malones mums dalija,
O savo maldose minėsiu jus,
Prašydama aukščiausiojo sveikatos,
Palaimos jūs darbams ir jūs mintims.

MASALSKIS

Aš atvykau pasiteiraut, abate,
Kaip mano arnotas ir kaip stula —
Ar dar negatavi?

ABATĖ

Sesuo Teresė,
Kuriai jūs prašėte pavest šį darbą,
Vos tik prisėda stulą siuvinėti,
Tuoį verkti ima. Net baisu žiūrėti.
Ak nelaimingoji! Jau ketinau
Tą šventą darbą atiduoti kitai.

MASALSKIS

Palikit jį Teresei, nes dangus
Palaimino jos ranką ir jos sielą,
Suteikdamas jai talentą. Norėčiau
Pasikalbėt su ja apie spalvas
Ir ornamentiką.

ABATĖ

Aš ją pakviesiu.
Nors, tiesą sakant, ir pati galėčiau,
Išklausius jūsų, pasakyti jai. . .

MASALSKIS

Tai subtilus dalykas, gerbiamoji!

ABATĖ

Suprantama, suprantama. . . Gal jūs
Sustiprinsite, vyskupe, jos dvasią,
Į šviesą ją nukreipsite. . .

MASALSKIS

Aš laukiu.

ABATĖ

Gerai, klausau. Einu, pati pašauksiu.

MASALSKIS (*vienas, atsiklaupęs prieš kryžiu*)

O dieve tėve! Tu matai mane
Ir mano širdyje skaitai kaip knygoj.
Už ką tu man pripylei šitą taurę,
Žinodamas, kad aš tiktai žmogus,
Kad savo kūno pats nenugalėsiu?
Žinai, kaip aš kovojau, ir žinai,

Kaip nusidėjau. Būk man gailestingas,
Nes mano nuodėmėj buvai ir tu.
Taip, taip — ir tu joje dalyvavai
Kaip mano kūniškų geismų valdovas.
Davei man protą nuodėmei suprasti,
Bet nedavei jėgų jai nugalėti,
Ne kūną duodamas, o gyvatyną,
Beknibždantį visokiais geiduliais.
Aš nubaustas esu jau, dieve mano,
Taip, nubaustas, nes negaliu pamiršti
Aistros saldumo, nuodėmės palaimos.
Atleisk, kad aš palaima vadinu
Tai, ką turėčiau pragaru vadinti.
Net pragaras iš tavo rankų, dieve,
Man tapo rojumi.

BALSAS

Sesuo Teresė!

*Teresės veidas už gročių, sunkiose
duryse. Masalskis eina prie jų, lyg prie
klausyklos*

MASALSKIS

Ievuže, Ieva!

TERESE

Aš dabar Teresė.
Jūs pats išrinkote man šitą vardą,
Kada uždarėte į vienuolyną,
Aną aš stengiuosi užmiršti.

MASALSKIS

Ieva!
Aš mintyse tik taip tave šaukiu.

TERESE

O dievas sako man: sesuo Terese!
Jo balsas galingesnis negu tavo.

MASALSKIS

Terese-Ieva! Tu matai: aš klūpau.

TERESE

Ne pirmąkart tu klūpai prieš mane.
T a d a tu irgi lygiai taip klūpėjai,
Kartojai ir prisiekinėjai man.
Kad jeigu nori tu — tai nori dievas.
Galingi žodžiai! Jais ne tik į mirtį —
Į gėdą žmogų nuvaryt gali.

MASALSKIS

Tai buvo nuodėmingi žodžiai, Ieva!

TERESE

Ne, ne! Tu neteisingai supranti.
T o iš tikrųjų pats dangus norėjo.
Pažemindamas tu mane iškelei,
Parodei tikrą dievą — ir už tai
Aš tau dėkoju, už tave meldžiuosi.
Tiktai kodėl, kai aš meldžiuos. . . kodėl,
Kai apie jį galvoju, tai matau vis
Tave. . . tiktai tave! Gal tu — tai jis?
Ir noriu, ir bijau tuo patikėti.

MASALSKIS

Ak, nelaimingoji! Ką tu kalbi!
Nepiktžodžiauk. Verčiau prakeik mane,
Vadink mane šetonu — man lengviau bus.
Dabar gi aš sau vietos nerandu.

Vienuolių choras gieda „Ave Maria“

MASALSKIS

Kas tu esi? Kame galybė tavo,
Kad aš, galingas, klūpau prieš tave

Ir nemaldauju atleidimo — noriu
Gėrėtis savo nusidėjimu
Ir garsiai šaukti: pažiūrėkit, žmonės,
Aš irgi toks kaip jūs! Aš nusidėjau.
Bet ne, ak dieve mano, — niekados!
Kąpū tylą ir vienuolyno sienos
Šią mūsų šventą paslaptį palaidos.
Tyliau. Tylėdamas daugiau kenčiu.
Tai mano atgaila, Terese-Ieva!
Atlyginimas ir baudmė.

TERESE

Aš noriu
Tavęs paklausti... nedrįstu tiktai...

MASALSKIS

Vaikeli mano, klausk — bus atsakyta.

TERESE

Kaip mano vaikas... kaip sūnelis mano?...
Aš nieko negirdėjau apie jį
Nuo tos dienos, kai pagimdžiau jį... Dieve,
Ar aš galiu tikėtis... ar galiu?

MASALSKIS (*nelaukęs tokio klausimo*)

Tikėki, Ieva... melskis ir tikėki.
Ateis diena, tikrai, ateis diena —
Tu pamatysi jį: baltais rūbeliais,
Su degančia žvake mažoj rankutėj
Jis Katedroj stovės... ir gros vargonai,
Ir užgiedos vaikų balsai: „Hosanna...“
Ir jis prieis prie didžiojo altoriaus,
Ir iškilmingoj tyloje aš pats
Įdėsiu, Ieva, šventą sakramentą
Į vaikiškas jo lūpas pirmą kartą.
Tu būsi netoli... tu jį matysi.
Tikėk ir melskis, Ieva!

TERESE

O dangau,
Kokia palaima! O ar aš galėsiu...
Ar bus man leista apkabinti jį?
Tik vieną sykį, vyskupe, tik vieną!
Aš nieko nesakysiu... aš laikysiuos.
Ištarsiu širdimi: vaikeli mano!
Tik vieną sykį... Ar galiu tikėtis?

MASALSKIS

Tikėki, Ieva, melskis ir tikėki.

(*Sukniubęs, sau*)

Atleisk, dangau, man šitą baisų melą!
Tu juk matai: aš negaliu kitaip.
Iliuzijom, iliuzijom gyvenam.
Zinojimas — tikra kančia.

TERESE

Kiek džiaugsmo,
Kiek laimės ir paguodos man davei!
Dabar žinau, jog privalau gyventi,
Kad tos dienos sulaukčiau... Duok man ranką!
Aš pabučiuosiu ją... iš dėkingumo.
Iš laimės ir iš džiaugsmo. Prižadėk,
Kad šiandien pat tu aplankysi sūnų
Ir šia ranka, kurią pabučiavau,
Paglostysi jo mažą, šviesią galvą.

MASALSKIS

Aš viską prižadu — tik tu nurimk.
Dangus atlygins tau už tavo kančią.
Už mano nuodėmę mane nubaus.
Tikėk ir melskis, Ieva!

TERESE

Melskis, melskis!
O kaip aš melsiuos, jeigu visą laiką

Matau tik jį? Dabar jisai jau vaikšto,
Jau bando tarti pirmą žodį: mama!

([Isikibusi į grotas, purto sunkias duris])

Tas žodis man priklauso. Man! Man! Man!
Išleiskite mane! Atidarykit!
Tik vienai valandėlei. . . aš nubėgsiu,
Išgirsiu šitą žodį ir sugrįšiu.
Tik vienai valandėlei! Įsakyk
Duris atidaryti. . . aš maldauju!
Tu juk mane mylėjai. . . tu galingas!
Tik įsakyk — ir man atidarys.
Atidarykite!

BALSAS

Sesuo Terese!

Matyti, kaip dvi vienuolės nuveda ją

MASALSKIS *(po ilgos tylos)*

Ko atėjau čionai? Ir ko norėjau?
Pasigerėti jos kančia? Paguost ją?
Melu paguosti! Sako, žmogžudys
Sugrįžta pažiūrėt į savo auką.
Aš irgi sugrįžau. . . Štai mauzoliejus,
Kur mano nuodėmė į dangų šaukia
Baismės ir teisingumo. O dangau,
Aš supratau: tu nubaudei mane,
Palikdamas nenubaustą. Tu leidai
Gyventi ir kankintis. Kaip visiems.

ABATĖ *(įėjusi)*

Tikiuosi, jog dabar sesuo Teresė,
Ilgai netrukus, siuvinėti baigs
Jums arnotą ir stulą. Tik ar viską
Pasakėt jai apie spalvas?

MASALSKIS

O taip,
Aš viską pasakiau, ir ji suprato.

ABATĖ

Taip, taip, ji talentinga, subtili.
Jūs, vyskupe, vėl talentą atradot,
Iškėlėte ir parėmėte jį.
O kas ji buvo? Jūsų kambarinė
Ir paprasta mergaitė. Ak, ne veltui
Jūs pagarsėjot visame krašte
Kaip talentų ieškotojas, globėjas.

MASALSKIS *(duoda jai pinigų)*

Paimkit vienuolyno reikalams
Ir pasimelskit už mane, vienuole!

Išeina

TREČIA GIESME

*Senoji Masalskio rezidencija Verkiuose.
Masalskis, Laurynas*

MASALSKIS

Na, pagaliau sulaukiau. Pagaliau!
Prieik arčiau, prieik arčiau, Laurynai,
Kad aš galėčiau apkabint tave.
Ak mielas mano! Tu sirgai, girdėjau?

LAURYNAS

Taip, jūsų ekscelencija, sirgau.

MASALSKIS

Galėtum ir be tituly. . . Tuštybė.
Tuštybė visa tai. Aš daug mažčiau
Apie gyvenimą ir mirtį.

LAURYNAS

Ką jūs, tėvel!

MASALSKIS

O apie tai kasdien mąstyti reikia.
Religija daug savo dogmų grindžia
Mirties faktu. Gražiai numirti — laimė.
Gražiai numirti — tai gražiai gyventi.
Tiktai mirtis, įprasmindama viską,
Nušviečia žmogų dangiška šviesa.
Aš pavargau, Laurynai.

LAURYNAS

Jums reikėtų
Išsiblaškyti, pailsėt.

MASALSKIS

Galbūt.
Bet nuo savęs žmogus nepailsėsi.
Tiek to, mielasis. Tai, sakai, sirgai?
Suprantama, suprantama, mielasis —
Ir aš vis apsergu, kada iš Romos
Į Lietuvą grįžtu. Prakeiktas kraštas!
Tamsos ir purvo čia — ligi ausų.
Galėtumėm aprūpinti juo Europą,
Jei purvas būtų prekė. Cha cha cha!
Italija! Kas per dangaus žydrumas!
Florencija, Neapolis, Roma...
Lyg po muziejų vaikščioji po miestą.
Jausmai krūtinėj netelpa. Taip gera,
Kad norisi, ant kelių atsiklaupus,
Dėkoti dievui už palaimą šią.

LAURYNAS

Tamsos ir purvo ten taip pat užtenka.

MASALSKIS

Aš nemačiau. Tačiau ne tai svarbu.
Svarbu, kaip sakoma, pati idėja:
Tas grožio dvasingumas, ta vienybė,

Kuri sujungia gėrį su grožiu,
Suteikia grožiui dieviškumo formą.
Senovės graikai, būdami pagonys,
Vadino tai kalokagatija.
Per meną priartėjama prie dievo.

LAURYNAS

Per laisvą meną, vyskupe!

MASALSKIS

O taip.
Bažnyčia tai ne visada suprato.

LAURYNAS

Per laisvą žmogų ir per laisvą meną.

MASALSKIS

Girdėti žodžiai. Tai Prancūzija
Su laisvės ir lygybės idealais.
Visi prieš dievą lygūs ir laisvi.

LAURYNAS

Tai irgi jau girdėta.

MASALSKIS

Piktžodžiauji!

LAURYNAS

Atleiskit, vyskupe, pajuokavau.
Dėkingas jums, kad pamačiau Europą
Su jos paminklais ir su jos idėjom.
Jūs buvote mielaširdingas man.

MASALSKIS

Dangus tave, sūnau, apdovanojo,
O aš tikrai jo įrankis esu.
Pasaulyje turtingų ir galingų
Kur kas daugiau yra nei talentingų.
Jūs — žemės gėlės, savo kvapnumu
Nuskaidrinančios mūsų vargingą buitį.
Jei tu jau pasveikai, tai imkis darbo.
Čia turi būti rūmai. Mano rūmai.
Italijoje, mielas, užtrukai,
Todėl dabar turėsi pasitempti,
Turėsi pasirodyt, ko išmokai.

LAURYNAS

Aš noriu dirbti, vyskupe. Tačiau
Tą vakarą, kai sugrįžau į Vilnių...
Kai švystelėjo kometa...

MASALSKIS

Girdėjau.
Tai geras ženklas — žmonės pasidarė
Pamaldesni. Aš pasakiau pamokslą.
Daugumas verkė; to seniai nebuvo.

LAURYNAS

Kai švystelėjo kometa... o dieve!
Aš Katedrą mačiau... aš ją regėjau,
Aš negaliu užmiršti jos lig šiol,
Ji mano akyse vis tebestovi,
Be galo iškilni ir paprasta.
Ak, tas regėjimas! Ryškus ir trumpas,
Jisai gyvena manyje, jis auga,
Užvaldo mano kūną, mano sielą
Kaip didelė aistra. Aš negaliu
Jai nepaklusti. Vyskupe Masalski!
Statykim Katedrą. Paveskit man
Projektą padaryt! Aš nemiegosiu,
Nevalgysiu... sėdėsiu dieną naktį...

Aš ją plėšte išplėšiu iš savęs,
Kaip savo širdį aikštėje padėsiu
Po visa reginčia dangaus akim —
Tegul gyvena ir žmogus, ir dievas.

MASALSKIS

Kapitula neturi pinigų.
 Ir Vilniaus magistrato išdas tuščias...

LAURYNAS

Bet, vyskupe, jūs statote sau rūmus!

MASALSKIS

Kas turi pinigų, tasai ir stato.

LAURYNAS

Atleiskite, dabar aš supratau.
Ak, vargšas dievas — jis gi bepinigis,
Kaip tas baudžiauninkas! Tad ir jo būstas —
Krūva griuvėsių, pro kuriuos baisu
Nakties metu praeiti. Žmonės kalba,
Kad jau apleidė dievas mūsų miestą,
Padovanodamas jį velniui... Taip,
Matyt, teisingai kalba.

MASALSKIS

Mano mielas,
T i k ė j i m a s apleido mūsų miestą
Ir tavo sielą. Viešpats su mumis!
Dėl Katedros aš tiek tepasakysiu:
Mes į karalių kreipėmės — ir šis
Pagalbą pažadėjo. Bus paskelbtas
Konkursas naujai Katedrai. Vis laukėm,
Kol tu į Vilnių grįši. Ar norėsi
Konkurse dalyvauti?

LAURYNAS

Ar norėsiu?
Ir tai teisybė, vyskupe, teisybė?
Norėčiau pult ant kelių ir dėkoti.

MASALSKIS

Tik darbu man atsidėkot gali.

LAURYNAS

O vyskupe, aš pastatysiu rūmus,
Kurių jums pats karalius pavydės!
O Tyzenhauzas ir Oginskis aikčios,
Svečiuodamies pas jus Verkių dvare.
Atsisakysime pigaus puošnumo —
Ieškosime prasmės Verkių ansamblui
Kilniam paprastume, jo masių svory,
Tų masių sąskamby. . . Tai bus akordas,
Kokio dar negirdėjo Lietuva.

MASALSKIS

Tave, sūnau, pagavo įkvėpimas.
Koks tu laimingas! Tavo akyse
Dangaus šviesa, ir aš dėkoju dievui,
Kad jis man leido pastebėti tave
Ir šventą ugnį tavyje įpūsti.

LAURYNAS

O vyskupe, telaimina jus dievas!
Jūs iš tikrųjų — talentų globėjas:
Sukūrėte orkestrą, davėt darbo
Tapytojams ir skulptoriams, išskėlėt
Mane ir tą baudžiauninkę audėją,
Į savo rūmus ją paimdami. . .

MASALSKIS

Deja, Laurynai, ji paliko mus.

LAURYNAS

Ieva? Paliko? Viešpatie! Ji mirė?
Kodėl jūs nepasakėte iš karto,
O leidot man gyvent kvailiu džiaugsmu
Ir pasimatymo viltim? Dangau,
Koks liūdnas sugrįžimas į tėvynę!
Aš ją mylėjau, vyskupe!

MASALSKIS

Ir aš.
Ieva, Laurynai, pasirinko dievą,
Įstodama į šventą vienuolyną.

LAURYNAS

Į vienuolyną? Dievą? Bet kodėl gi?
Juk ji žadėjo laukt manęs, o aš
Sugrįžęs ketinau prašyti jūsų
Sujungti ir palaimint mus. . .

MASALSKIS

Dangus
Ją pašaukė. Jinai išgirdo balsą
Ir negalėjo nepaklusti.

LAURYNAS

Balsą!
Ak vyskupe, kodėl gi ponui dievui
Taip prirėikė jos?

MASALSKIS

Dievas myli ją.

LAURYNAS

Ir aš, ir aš ją, vyskupe, myliu!

MASALSKIS

Nutilk, niekingas padare! Kaip drįsti
Su viešpačiu varžytis? Kaip gali
Pavyduliauti jam, išmetinėti?
Ant kelių klaupkis! Klaupk, sakau, ant kelių.
Kiek lavyje puikybės!

LAURYNAS (*ant kelių prieš Masalskį*)

Ir kiek skausmo!

MASALSKIS (*dabar jis tartum dievas*)

Sakau, puikybės. Kėsinies į tai,
Kas man priklauso ir kūnu, ir siela,
Kas garbina mane ir meldžias man.
Kentėdama jinai mane surado. . .

LAURYNAS

Kentėdamas ir aš jos netekau.

MASALSKIS

Kas daug kentėjo, tam bus daug atleista.

LAURYNAS

Bet mes galėjom būt laimingi, dievei!

MASALSKIS

Tu nežinai, kas laimė, žemės dulke!
Daviau tau protą, talentą, jausmus,
Kad man tarnautum, kad, mane pažinęs,
Išaukštintum mane. Esu Valdžia,
O ne Idėja, kaip kad tu galvoji.
Galiu išaukštinti ir galiu pažeminti.
Ir talentas, kuriuo tu taip didžiuojies,

Priklauso man vienam, tik mano rankos
Realizuot jį gali ir įprasminti.
Kas tavo talentas? Tai vergija,
Nelaisvė ir kančia. O kartais — maištas,
Bejėgiškas, juokingas. Ir juo tu
Talentingesnis — tuo nelaimingesnis.
Laiminga tik vidutinybė.

LAURYNAS

Dieve,

Už ką tu šitaip?

MASALSKIS

Kad pajustum valdžią
Ir kad žinotum, kam tarnaut, ką šlovinti.
Tu reikalingas man, nes talentingas.
Aš per tave įamžinu save
Ir tavo rankom sau kuriu paminklą.

Pokalbio su dievu iliuzija baigiasi

MASALSKIS

Laurynai, kelkis! Suprantu — kenti.
Ieškok prasmės kančioj.

LAURYNAS

Ak Ieva, Ieva!

Aš, būdamas toli, kasdien galvojau
Apie tave. Aš, kvailas, ketinau
Tau pastatyti rūmus. Dieve mano,
Tu neverta supuvusios lūšnelės.
Ištikimybė! O, koks tuščias žodis. . .

MASALSKIS

Ji tavo rūmus iškeitė į dangų,
Į mažą vienuolyno kambarėlį.
Dabar ji meldžias už tave.

LAURYNAS

Nereikia!
Nepriimu aš jos maldų! Nenoriu.
Aš išmetu ją iš širdies. Išraunu
Kaip geluonį. Stai matote: aš laisvas!
Aš laisvas, laisvas!

Išbėga

MASALSKIS

Laisvas! O dangau,
Kad aš galėčiau šitaip pasakyti!

KETVIRTA GIESMĖ

*Smuklėje. Laurynas, jo drau-
gai, Sinkorius, Smuklininkas,
Žmogus*

STEPONAS

Išgerkime, bičiuliai, už Lauryną.
Išpilk visiems, šinkoriau, tik žiūrėk,
Kad būtų kaip ugnis! Aš pastebėjau,
Kad per arti degtinę prie vandens
Laikai padėjęs...

SINKORIUS

Ką jūs, mano ponai!
Visuos namuos vandens nėra nė lašo.
Vaikai — ir tie degtinę laižo.

KAZIMIERAS

Bravo!
Vaikai bus sąžiningesni už tėvą.

SINKORIUS

Aš pasakysiu, ponai, jums, kad smuklė —
Sąžiningiausia žemėje vieta:
Žmogus užėina čia arba iš džiaugsmo,
Arba iš sielvarto. Aš jau matau:
Jei džiaugsmas didelis, jei skausmas tikras,
Pilu pačios tikriausios. Sąžiningai.
O jei matau, kad šiaip koks dykaduonis
Užėjo, neturėdamas ką veikt, —
Tai šitokiam (prašau atleisti, ponai!)
Aš surandu truputį skystesnės:
Ką pats atsineši, tą pats ir gausi.

KAZIMIERAS

Teisingai, seni!

STEPONAS

Pilk pačios tikriausios,
Nes mūsų džiaugsmas — tikras. Tu matai
Štai šitą vyrą?

(Rodo į Lauryną)

Nematai nė velnio,
Nes tu dar neatsiklaupei prieš jį.
Tai laimingiausias Lietuvoj žmogus.

SINKORIUS (*nueidamas*)

Nepanašu. Laimingi žmonės, ponai,
Ne taip atrodo.

POVILAS

Taigi už Lauryną!
Bičiuli mielas, sveikinam tave,
Laimėjusį konkursą. Mūsų džiaugsmas
Ir didelis, ir tikras.

KAZIMIERAS

Kaip degtinė.

POVILAS

Laurynai, tavo Katedros projektas —
Tai dievo apreiškimas. . .

STEPONAS

O gal velnio?
Nuo dievo iki velnio — netoli.

POVILAS

Jūs leisit man kalbėti ar neleisit?

STEPONAS

Ką čia kalbėt, kai viską patys žinom:
Jo Katedros projektas — tai šedevras,
Kur viskas taip tikslu, kilnu ir aišku!
Net kvapą užima. . .

KAZIMIERAS

Taip kaip degtinė.

POVILAS

Jūs atimate duoną iš manęs:
Studijavau retoriką — o kam,
Kada bičiuliai tokie auksaburniai?
Aš priverstas, Laurynai, paprašyti,
Kad tu padėtum man nutildyt juos:
Parodyk jiems „Merentibus“ medalį,
Kuriuo tave apdovanojo šiandien
Už Katedros projektą, — jį pamatę,
Jie žado nebeteks ir užsičiaups.

LAURYNAS

Nereikia, Povilai! Gryna tuštybė
Visi tie ordinai, medaliai. . .

POVILAS

Seni,
Kalbi lyg vyskupas Masalskis. Matot,
Jis panašus į savo mecenatą.

KAZIMIERAS

Su kuo sutapsi, tuo ir pats patapsi.
Parodyk tą medalį!

Medalis eina per rankas

STEPONAS

Čia tai bent!

STANISLOVAS

Iš kur karalius ėmė šitiek aukso?
Jis plikas kaip tilvikas.

POVILAS

Iš carienės.
Ji grynų auksu moka jam už meilę,
Už glamones ir bučinius. . .

KAZIMIERAS

Ech, vyrai,
Kad man tokia bobelė!

STEPONAS

Pabandyk,
Gal ir atmuši nuo karaliaus.

POVILAS

Taigi.

O kam tada karalius atiduos
Ir Lenkiją, ir Lietuvą, jei tu
Carienės patalus iš jo paverši?

STANISLOVAS

Karaliaus šventas tikslas — kuo greičiau
Kam nors mus atiduoti. Neatimkim
Iš jo tos galimybės. Gaila vyro.

KAZIMIERAS

Nežemiškas, karališkas dosnumas!
Tepadeda jam dievas. . .

POVILAS

Vyrai, vyrai!

Zinokite: ir smuklėj sienos girdi. . .
Aš klausiu jūsų: ko mes čia atėjom?
Išgerti už Lauryną, ar. . .

STEPONAS

Išgerti.

Už Katedrą, Lauryną ir medalį.

KAZIMIERAS

Laurynas ir Laurynas. . . Kas jis toks —
Tik vyskupo klapčiukas!

STEPONAS

Na, žinai,

Tu jau per daug!

POVILAS

Kazimierai, aš noriu,

Kad tu atsiprašytumei Lauryno.
Aš reikalauju šito!

LAURYNAS

Vyrai, baikit!

Kazimieras teisybę sako: aš
Tikrai esu tik vyskupo klapčiukas.
Be turto, be kilmės, be aukšto posto —
Ak dieve mano, tik dulkelė vėjyj,
Kuri nenori būti sutrypta,
Kuri aukoja žmogišką orumą,
Ambiciją, savigarbą, svajonę,
O kartais meilę (taip, dažnai ir meilę),
Aukoja vien tik tam, ką mes įpratom
Vadinti talentu. Prakeiktas žodis,
Kurs reikalauja visko arba nieko.
Kur mūsų išdidumas? Broliai mano,
Tai liuksusas, tačiau, deja, ne mums.
Štai man šiandieną įteikė medalį —
Taip iškilminga buvo, taip gražu!
Ir tokie ponai spaudė mano ranką,
Sypsojosi, linkėdami sėkmės,
Tautos pasididžiavimu vadino,
Man mano pareigas primindami:
Ką aš turiu, ką privalau statyti
Ir kaip statyti aš neprivalau.
Aš ten buvau, tą alų-midų gėriau,
Šypsojau ir linkčiojau, dėkojau
Ir pats tiems ponams kalbą pasakiau,
Kur buvo viskas: dievas ir karalius,
Kapitula ir vyskupas Masalskis,
Ir Vilniaus magistratas. . . tik nebuvo
Toj mano prakalboj manęs paties.
Tai buvo tik žaidimas. Tik spektaklis,
Kuriam ir aš kažką suvaidinau.

POVILAS

Tu perdedi, Laurynai: tavo rolė
Ten buvo pagrindinė.

LAURYNAS

Drauge mano,
Nejaugi tu nesupranti, kad j i e
Man maloningai leido j i e m s dėkoti
Už tai, ką aš sukūriau, ką sutvėriau:
Dėkoti jiems už savo įkvėpimą,
Už talentą, už darbą, už kančias. . .

KAZIMIERAS

Nesuprantu, kodėl tu viso šito
Nepasakei tenai?

LAURYNAS

Nesupranti?
Todėl, kad aš esu žmogus, kad noriu
Statyti ir toliau, kad aš esu,
Kaip tu sakei, tik vyskupo klapčiukas.
Labai gražu, jei dar ir talentingas —
Tada ir vyskupui daugiau garbės.
A, tu manai, jog talentas — tai laisvė,
Slovė, medaliai, šypsenos, plojimai
Ir teisė pasakyti, ką galvoji?
Vaikėjo naivumas!

KAZIMIERAS

Tu bailys,
Begėdiškas melagis ir dviveidis:
Viena ranka tu priimi medalį,
Kita už nugaros jiems rodai špygą.

LAURYNAS

Tu skaudžiai užgavai mane. Skaudžiau
Nė vyskupas Masalskis neužgautų.

KAZIMIERAS

Aha, Masalskis! Argi ne jisai
Apgynė tavo Katedros projektą,
Išrūpino medalį tau?

LAURYNAS

Ir tuo
Mane pririšo prie savęs. Prikaustė.
Stai kur tragedija. O tu kalbi
Kaip mano konkurentas. Dieve mano,
Tai ar aš kaltas, kad ne tu, o aš
Statysiu Katedrą? O tą medalį. . .
Galiu tau atiduoti. Pasiimk!

KAZIMIERAS

Pasilaikyk jį sau, kad po kaklu
Galėtum pasirišti, kai Masalskis
Laikys tavojoj Katedroj mišias,
O tu jam patarnausi. Ir, žinia,
Per pakylėjimą susuksi špygą!

POVILAS

Aš nepakęsiu šito!

STANISLOVAS

Reikalauju,
Kad jūs atsiprašytumėt viens kito!

KAZIMIERAS

Aš išeinu.

STEPONAS

Aš irgi.

LAURYNAS

Palūkėkit —
Aš noriu porą žodžių pasakyt,
Kad viskas būtų aišku ligi galo.
Visi klapčiukai esame. Visi!

Kazimieras Oginskiui patarnauja,
Statydamas jam arklides. Galėtų
Statyti rūmus, bet kad pats Oginskis
Jo talento nevertina, deja.

Tu, Steponai, kelinti metai groji
Oginskio orkestre. Nuo pono stalo
Riebus kąsnelis nukrenta ir tau.
Tu groji polonezą ir norėtum
Parodyti Oginskiui špygą. Bet...
Abidvi rankos užimtos — tu nori
Kartu ir grot, ir riebę kaulą graužt.
O tu, Stanislovai, glaudies prie Paco,
Tapydamas jį patį ir jo šeimą
Taip, kad patiktų jam ir jo svečiams.
(Užtat paletė tavo riebaluota.)

Tu, Povilai, eilėraščius rašai.
Myliu tave, nes tau užvis sunkiausia:
Tu pono neturi. O jo reikės,
Vos tik eiles išleisti panorėsi.
Todėl aš patariu tau: parašyk
Masalskiui odę, dedikuok jam knygą,
Ir viskas bus gerai. Turėsi poną.
Neblogą poną! Tai, bročiau, ne Pacas.
Jis moka talentą pažint ir vertint.
Mane štai vėl jisai ketina siųsti
Į užsienį pasidairyt... Cha cha!
Matau, jūs man pavydit. Ką darysi,
Vidutinybių vyskupas nemėgsta,
Net ir klapčiuko — talentingo ieško.
Suprantama, nes jeigu prie mišių
Jam patarnaus, atleiskit, grafomanas,
Tai tokios mišios nepasieks dangaus,
Nebus nei išgirstos, nei išklausytos.

Visi klapčiukai esame. Visi!
Mus renkasi Valdžia, Jėga ir Turtas.
O mes, deja, negalim pasirinkt.
Jie turi viską: ir turtus, ir valdžią.
Tačiau dangus jiems nedavė, deja,
Tos dievo dovanos, tos kibirkštėlės,
Kurią vadina talentu. Na, ką gi —
Jie ją nusiperka. Poetai rašo
Jiems himnus, ditirambus ir odes;
Tapytojai ir skulptoriai tuo tarpu

Juos piešia, lipdo; muzikai jiems groja;
O aš statau jiems rūmus... Dieve mano,
Tai kam tu duodi talentą, jei žemėj
Jisai parduodamas? Ar tai nėra
Didžiausia šventvagystė ir apgaulė?
O gal tokia jau talento idėja,
Kad jį realizuojam tik tada,
Kada Netaalentą sutinkam. Prašom,
Mes puolame į galingųjų glėbį.
Tiktai kodėl, kodėl jūs dar vaizduojat,
Kad į tą glėbį puolate iš meilės?
Arba jūs nesuprantate, arba
Jūs — paskutinės rūšies... kurtizanės!

POVILAS

Tu įžeidei dabar visus, Laurynai!
O aš tikėjau, jog ir tu... drauge...
Kartu kovosi...

KAZIMIERAS

Povilai, tylėk!

LAURYNAS

Yra viena kova: spalvom ir žodžiais,
Garsais ir linijom. Kova už grožį.
Kova grožiu. Kova menu. Tačiau
Tam reikia talento. Ir įkvėpimo.

POVILAS

Yra kita kova...

KAZIMIERAS

Sakiau: nutilk!

POVILAS

Mes taip tavim tikėjome, Laurynai!
Tu mūsų džiaugsmą pavertei skausmu.

LAURYNAS

Tai kad nebuvo džiaugsmo. Taip, nebuvo!
Tai ar jūs džiaugėtės? Ar aš džiaugiaus?
Tas aukso gabalėlis... dievė mano,
Juk tai akmuo po skėstančio kaklu.
O, kaip saldu iš lėto grimzt į dugną
Ir dar girdėt ovacijas, kuriom
Visuomenė palydi tavo mirtį!
Jūs norite nuskęsti užsimerkę,
Tikėdami, kad kylate į dangų,
Apvainikuoti laurų vainiku?
Akli kačiukai!

STEPONAS

Eik tu po velnių!

KAZIMIERAS

Laižyk Masalskio užpakalį! Cha!
Jisai nukabinės tave medaliais.

LAURYNAS (*šaukia išeinantiems*)

Pavydit man! Netalentingos žiurkės,
Nesugebat net pono pasirinkt.
Aš vienas savo pergalę atšvėsiu.
Aš vienas, vienas!

(*Išgėręs*)

Taip, tikrai: aš vienas!
Kodėl žmogus privalo būti vienas
Ir vienišumo žymę kaktoje
Lyg prakeikimą amžinai nešioti?
Kodėl jo pastangos „nebūt vienam“ —
Bejėgiškos ir graudžios? Dieve mano,
Tu irgi vienas — taip kaip ir žmogus.
Už savo vienišumą tu baudi mus
Taip pat vienišumu. Labai teisingai —
Kodėl gi tavo tvėrinys turėtų
Būt laimingesnis už tave? Aha:
Žmogus todėl ir panašus į dievą,
Kad jis toks vienišas, toks baisiai vienas!

(*Pamatęs kertėje Aklą smuikininką*)

Tu, seni, vienas?

SMUIKININKAS

Taip.

LAURYNAS

Tai tu jau dievas.
Tik dideli ir pakelia vienatvę,
Nes jie verti jos. O maži, silpni,
Neužaugos, bejėgiai visokie
Į būrį glaudžias, govėdom gyvena.
Juokingi sutvėrimai! Cha cha cha!
Galvoja, kad nuo to jie padidėja.
Jei menininkas didelis, jis — vienas.
Jis vienas nuo pradžios lig pabaigos,
Kaip šis pasaulis. Niekas jo neklausia,
Ar jis laimingas. Būtų baisiai keista,
Jei kas paklaustų šito. Taigi, seni,
Neklausk manęs, kaip aš tavęs neklausiu.
Verčiau išgerkim, kad, neduok tu dieve,
Pro lūpas aimana neišsiveržtų.

(*Išgėręs*)

Pagrok man, seni!

SMUIKININKAS

Ką pagrot jums, pone?
Gal „Grūšią“?

LAURYNAS

„Grūšią“? O kitų nemoki?

SMUIKININKAS

„Grūšia“ man lyg ir iš širdies išeina... .

LAURYNAS

A, tai gerai! Svarbiausia — iš širdies.
„Grūšia“ — viena. Ir Katedra — viena.
Tu — irgi vienas. Aš, deja, taip pat.

*(Geria. Smuikininkui grojant „Grūšią“,
užsikniaubia ant stalo, ir matyt, kaip
krūpčioja jo pečiat)*

SMUIKININKAS *(groja ir dainuoja)*

Oi tu, grūšia,
Oi tu, grūšia,
Ko nežalia, graži?

— Kaip man būti,
Kaip man būti
Žaliai, gražiai?

Mano šakos,
Mano šakos,
Sobliom apkapotos.

Mano liemuo,
Mano liemuo,
Peiliais subadytas.

Mano šaknys,
Mano šaknys,
Ugniu išdegintos...

LAURYNAS *(pašoka, išplėšia seniui iš rankų
smuiką, trenkia jį į žemę šaukdamas)*

Nustok, sakau! Nustok! Aš negaliu...
Imk, ką tik nori, — viską atiduosiu,
Tiktai daugiau tos „Grūšios“ nebegrok,
Negrok jos niekam. Niekados. Gerai?
Ji man priklauso. Aš perku ją, seni!
Aš irgi noriu bent šį tą turėti...

SMUIKININKAS

Kad aš be „Grūšios“ negaliu... gyventi.

LAURYNAS

Tu ją pardavinėji? Gabalais?
Už duonos kąsnį? Už smulkutį grašį?
Tu irgi parsiduodi — kaip visi?

SMUIKININKAS

Už „Grūšią“, ponas, neimu aš nieko.
Už polkas ar už šiaip sau dainuškas
Imu, kiek kas negaili. Bet už „Grūšią“...
Už „Grūšią“ — ne. Ji man vienam priklauso.

LAURYNAS

Aš būsiu tavo mecenatas. Nori?
Aš pinigų turiu. Užteks abiem.
Tik retkarčiais tu man sugrosi „Grūšią“,
Kai aš norėsiu verkti...

SMUIKININKAS

Negaliu.
Jūs, gerbiamasis pone, tik juokaujat,
O aš kalbu rimtai.

LAURYNAS *(išsitraukia kapšį su pinigais)*

Štai pinigai!

SMUIKININKAS

Pasauly dar nėra tiek pinigų,
Kad „Grūšią“ būtų galima nupirkti!

LAURYNAS

Kad aklas — tai matau, bet kad ir kvailas —
Nesitikėjau. . .

SMUIKININKAS (*tęsdamas savo mintį*)

Nors galbūt. . . galbūt
Už Katedrą aš atiduočiau „Grūšią“ . . .

LAURYNAS (*apstulbęs*)

Tai ką — juokauji? Tyčiojies? Spangys!
Už Katedrą! Ziūrėk, ką sugalvojo!
Ar tu žinai, kad Katedra — tai aš —
Ir kad pasauly nēr tiek pinigų,
Kuriais už ją atlygintų man. . .

(*Supratęs, kad kalba smuikininko žodžiais*)

Dieve!

Atleisk man, seni! Tu teisus, teisus.
Tu — ir didesnis, tu — ir laimingesnis.
Aš Katedrą jau pardaviau! O tu. . .
Bet ką gi aš galėjau padaryti?
Nešioti ją su savimi? Išmesti?
Negimusią išrauti iš širdies?
Sakyk!

SMUIKININKAS

Aš nežinau.

LAURYNAS

U, prakeikimas!
Žinai, aš nestatysiu jos. Gerai?
Ji liks tik popieriu. . .

SMUIKININKAS

Ne tu, tai kitas
Iš tavo popierių ją pastatys —
Jinai vis tiek jau tau nebeprisiklauso.

LAURYNAS

Zinai ką, seni, eik tu po velnių
Ir pasikark ant tos laukinės „Grūšios“!
Tu man pagrojai — aš užmoku tau.

SMUIKININKAS

Aš jau sakiau, kad „Grūšios“ neparduodu.

LAURYNAS (*sviedžia jam į veidą keletą mo-
netų*)

O aš ją nupirkau. Nusipirkau!
Matai — dabar jau ji ir man prisiklauso.
Cha cha! Ir aš galiu kai ką nupirkti. . .
Parduot ir pirkti! Pirkti ir parduot!

Išeina garsiai šaukdamas „Grūšią“:

Oi tu, grūšia,
Oi tu, grūšia,
Ko nežalia, graži?

*Jam iš paskos, pakilęs nuo stalelio ker-
tėje, išeina Žmogus pilka vienuolio
ašuline su gaubtuvu ant galvos. Jis visą
laiką tylėjo, bet mes jautėme, kad jis ak-
tyviai buvo scenoje*

SINKORIUS (*surinkdamas taures*)

Aš jau sakiau: labai nepanašu,
Kad šitas ponas būt laimingas. Ką gi,
Ar šiaip, ar taip — nebūsiu apsirikęs,
Įpylęs jam grynų. Neatmieštos!

PENKTA GIESMĖ

Prie žibinto. L a u r y n a s, Ž m o g u s

LAURYNAS

Aš juk matau, kad tu mane seki.
Priek arčiau, bičiuli, nesigėdyk —
Norėčiau pamatyti tavo veidą.

ZMOGUS

Aš veido neturiu.

LAURYNAS

Kaip įdomu!

Nors, tiesą sakant, irgi nieko naujo:
Manai, kad mes tai turim savo veidus?
Nė velnio mes neturim. Masė. Masė!
Stai mūsų veidas. Masė — mūsų akys.
Ir mūsų ausys. Masė — mūsų nosis.
Didžiu-u-u-lė nosis! Ja mes ir užuodžiam,
Jei kas (atleiskit!) pagadina orą,
Ir jaučiamės dėl to visi kalti,
Nes esam masė. Akys, ausys, nosis...
Didžiu-u-u-lė nosis! Nežinau, kaip tu,
Bet aš tikrai užuodžiu šnipo kvapą.

Zmogus tyli

LAURYNAS

Dar nesinori miego. Gal verčiau
Abudu pasivaikščiokim po Vilnių?
Aš tau parodysiu tokių kampelių,
Kad tu net aiktelsi. Nakties metu
Sis miestas ypač vertas dievo meilės.

ZMOGUS

Aš jį pažįstu ne blogiau kaip tu.

LAURYNAS

A, tu bijai, kad aš, pasivedėjęs
Į skersgatvį, tavęs nenudaigočiau!
Be reikalo, be reikalo, bičiuli.
Nors, tiesą sakant, ką gali žinoti...
Bijok, tai ir kiti tavęs bijos.
Tada, bičiuli, tu prieik arčiau
Ir tiesiai klausk — aš viską pasakysiu,

Kas domina tave. Išklousiu viską.
Atliksiu išpažintį. Bus greičiau.
Ir tu ramiai galėsi eit miegoti
Arba pranešti viską tam, kam reikia.

ZMOGUS

Aš viską jau apie tave žinau.

LAURYNAS

Koks talentas! Pasekti iš paskos
Du kvartalus — ir jau žinoti viską.

ZMOGUS

Neapsimesk! Juk tu žinai ir pats,
Kad aš sėdėjau smuklėj, kad buvau,
Kai Rotušėj tau įteikė medalį...

LAURYNAS

Aš pirmąkart matau tave...

ZMOGUS

Meluoji,
Ir Rotušėj, ir Smuklėj, ir kitur —
Visur tu iš tikrųjų man kalbėjai,
Zinodamas, kad aš tave girdžiu.

LAURYNAS

Tai kam gi pagaliau tu šnipinėji:
Carienei, vyskupui, karaliui?

ZMOGUS

Dievui!

LAURYNAS

Ir taip jau neįmanoma gyvent —
Visur vieni šnipai. O čia dar dievas
Įkūrė Vilniuj savo agentūrą. . .
Kuo aš galėčiau būt jam įdomus?

ZMOGUS

Tu būsi įrankis, kuriuo dangus
Įvykdys teisingumą.

LAURYNAS

Aš nenoriu.
Aš laiko neturiu. Matai: man reikia
Statyti Katedrą.

ZMOGUS

Tai ir statyk.
Bet Katedra privalo būt teisinga!
O jei bent vienas melo akmenėlis
Į pamatus pakliūs — tai vargas jai
Ir tau, ir mums visiems! Sekiau tave,
Stebėjau ir klausiaus. Ir, man atrodo,
Tu jau subrendai maištui. Taip, subrendai.
Tu už kitus esi kur kas didesnis,
Užtat ir tavo maištas bus teisingas.
Ko vertas menininkas, jeigu jis
Ne maištininkas? Visos tavo kalbos,
Kandžia ir skausmas, plėšantis tave, —
Tai dar tik maišto tolimes griaustinis.
Bet jis artėja. Būki pasiruošęs,
Nes Katedra privalo būt teisinga!
Lyra ir lankas! Lankas ir lyra!
Pirmiausia buvo lankas — ir iš jo
Pirmiausia buvo taikoma į blogį.
O jau po to sukurtos buvo giesmės,
Akompanuojant tuo pačiu lanku.
Lyra iš lanko gimė. Taip, iš lanko.
Ir grožis gimė iš kovos prieš blogį.

Lyra privalo vėl lanku pavirsti,
Nes jau atėjo laikas ginti grožį
Nuo prievartos, nuo smurto ir nuo melo.
Lyra ir lankas! Lankas ir lyra!

Žmogus dingsta

LAURYNAS (šaukia)

Kas tu esi? Sakyk, kas tu esi?
A, po velnių! Ne tiek daug ir išgėriau,
O jau vaidenasi. . . Keisti dalykai
Tam mūsų Vilniuj dedasi. Keisti.

(Ironizuoja)

„Tai dar tik maišto tolimes griaustinis!“

(Daužo sau į krūtinę)

Visi griaustiniai, visos perkūnijos,
Tik vienas juokas prieš tą baisią audrą,
Kuri štai šičia šėlsta. Dieve mano,
Kokia tamsa, kokia akla tamsa.
Ir koks pašėlęs uraganas! Žmonės,
Nejaugi Katedra ir vėl sugrius? . .

Tyla. Išeina dainuodamas „Grūšią“:

Mano šakos,
Mano šakos,
Sobliom apkapotos.

Mano šaknys,
Mano šaknys,
Ugniu išdegintos.

ANTRA DALIS

MAIŠTAS

PIRMA GIESMĖ

*Katedros aikštė. Jos gilumoje matome
pirmą naujosios Katedros koloną. Minia,
kelios vienuolės, Laurynas, Ma-
salskis, Ieva-Teresė, Zmogus*

PIRMAS MIESTIETIS

Kas čia per iškilmės? Ko mes čia laukiam?

ANTRAS MIESTIETIS

Aš nežinau. Matau, kad žmonės laukia,
Tai nutariau palaukti.

PIRMAS MIESTIETIS

Gal ką dalys?

TREČIAS MIESTIETIS

Dalys? O ką dalys? Gal kepures?

KETVIRTAS MIESTIETIS

Dalys valstybę. Sako, trečią kartą.
Jau du kartus dalijo...

TREČIAS MIESTIETIS

Tai kodėl
Aš nieko negavau? Piliečiai, ponai,

Prašau praleist mane į pirmą eilę!
Jau du kartus aš nieko negavau.
Aš protestuoju! Aš rašysiu skundą.
Dalijasi valstybę, o manęs
Tai nepakviečia! Vagys ir plėšikai
Pasidalija viską tarp savęs.
O padoriam piliečiui, katalikui,
Nieks net nepraneša, kas, kur, kada
Ir ką dalysis...

PIRMAS MIESTIETIS

Taip, nėra teisybės.

SNIPAS

Kas čia pasakė, kad nėra teisybės?
Kaip jūsų pavardė? Kur jūs gyvenat?

PIRMAS MIESTIETIS (*sprukdamas į šalį*)

Aš savo jau atsiėmiau. Užleidžiu eilę.

PENKTAS MIESTIETIS

Prieš dvi savaites atsitiktinai
Einu pro Rotušę. Žiūriu — kažką dalija.
Aš tuoj — į eilę. Prieinu. Ir ką gi?
Gavau veršienos gabalą. Dykai.
Alaus bokalą — irgi tik už ačiū.
Išgėręs vėl į eilę atsistoju...
Ir žinot ką? Grįžau namo jau linksmas!
Dabar, kai pamatau žmonių būrelį,
Aš jau neklausdamas į eilę stoju.

VIENUOLIS

Ak, liaukitės! Slykštu klausytis jūsų...

PENKTAS MIESTIETIS

Šlykštu ar ne, tačiau alaus bokalas,
Ir dar dykai — tai jau, broliuk, šis tas!
Tau — bepigū: tu vandeniū vertiesi.

VIENUOLIS

Čia šiandien niekas nieko nedalys.

TREČIAS MIESTIETIS

Kaip nedalys? Juk sakė, kad dalys?

VIENUOLIS

Čia šiandien šventins pirmąją koloną.
Taip sakant, krikštys ją...

ANTRAS MIESTIETIS

O kam ją krikštyt?

VIENUOLIS

Didesnei dievo garbei, kad jisai
Globotų mūsų Katedros statybą.

ANTRAS MIESTIETIS

A, suprantu: pašventins, kad negriūtų!
Tada reikėtų visą miestą šventint,
Nes viskas griūva, ūra...

SNIPAS (*grėsmingai*)

Kas pasakė,
Kad viskas griūva?

ANTRAS MIESTIETIS

Aš to nesakiau.
Aš tik sakiau, kad gal pašventint reiktų...

SNIPAS

Pašventint — galima.

VIENUOLIS

...Tai mes ir laukiam,
Kol vyskupas Masalskis atvažiuos:
Jis pats pašventins pirmąją koloną.

PENKTAS MIESTIETIS

Pats vyskupas? Tai jis turbūt dalys
Ir atlaidus?

TREČIAS MIESTIETIS

Sakiau: kažką dalys!

PENKTAS MIESTIETIS

Tada aš tamstą be eilės praleidžiu,
Esi nuodėmingesnis už mane.

Juokas

KAPITULOS MARSALKA

Jo ekscelencija! Praleiskit! Kelią!

*Vienuoliai, moterys, vaikai apspinta Ma-
salskį, prašydami palaiminimo*

*Žmogus prieina prie Lauryno,
paliečia jo petį*

LAURYNAS

A, tu jau čia! Maniau, kad neateisi.

ZMOGUS

Norėjau pamatyti lietuvių ir tavo
Prisikėlimą...

LAURYNAS

Kam, Žmogau, tie žodžiai:
Prisikėlimas! Paprasčiausias kerštas.

ZMOGUS

Ne kerštas — atpildas! Ar užmiršai,
Ką tau kalbėjau vakar?

LAURYNAS

Dieve mano,
Kaip aš galiu užmiršti? Visą naktį
Aš negalėjau rasti vietos sau,
Belaukdamas tos valandos, kai tiesą
Galėsiu jam iškloti į akis...

ZMOGUS (*iškilmingai*)

Atėjo tavo valanda, Laurynai!

MASALSKIS (*pakilęs Katedros laipteliais prie
Kolonos*)

Prieš dvidešimtį metų, broliai mano,
Baisi nelaimė nusispaudė mūsų miestą:
Audra sugriovė Katedrą. Tai buvo
Dangaus bausmė. Sakau, dangaus bausmė,
Nes iš tikrųjų Katedrą sugriovė
Mūs nuodėmės, mūs užkietėję širdys.

(*Matyti, kad jis kalba ir apie save — tai
ir jo atgaila*)

Ar mes nebuvom godūs, ar nebuvom
Akli, pikti, kerštingi, apsileidę
Ir pasidavę kūno malonumams?
Ar nesikėlėm, broliai, į puikybę,
Ar nesivaikėm turtų ir garbės?
Ar dievo žodis mūsų širdyse
Išaugo, sulapojo, davė vaisių?
O, kaip sunku prisipažinti, kad nei
Ateis pajuties ir teisingumo metas —
Ką mes atnešim į dangaus aruodus,
Jei dievo sėkla mirė mumyse?
O dieve mano, kam tu palikai mus,
Kam, viešpatie, apleidai šitą miestą?
Tai mūsų nuodėmės tave išvijo,
Tik atgaila tave mums vėl gražins.
Beribis viešpaties gailestingumas!
Didi karaliaus Augusto dosnybė!
(Tegu dangus jam duoda ilgą amžių,
Telaimina jo darbus ir mintis.)
Mes vėl atstatom Katedrą. Jūs matot,
Ji bus verta ir dievo, ir šio miesto.
Bet, broliai mano, šimtą kartų svarbiau
Ir savo širdyse ją atstatyti.
Aš klausiu jūsų: ką gi jūs padarėt,
Kad dievo rūšis kiltų jumyse?
Ar atsisakėte paleistuvystės,
Gobšumo, girtuokliavimo, pavydo?
Ar atiduodate kas dievo — dievui?
Ar ne per menkos, broliai, jūsų aukos
Šios Katedros statybai? Taip, per menkos.
Praėjusį sekmadienį, o broliai,
Vos šimtą auksinių mes tesurinkom:
Kada, sakykit, atsigniausį jūsų rankos,
Kada gi jūsų širdys atsivers?

TREČIAS MIESTIETIS (*nueidamas*)

Aš nežinau, kaip jums, bet man jau aišku,
Kad čia tikrai nieks nieko nedalys.

MASALSKIS

Didžiulis darbas mūsų visų dar laukia.
Baigta statyti pirmoji Kolona.

Pakrikštysim ją šiandien dievo garbei,
Pašventinsime ją, kad viešpats dievas
Globotų Vilniaus Katedros statybą,
Kad jis palaimintų kiekvieną plytą,
Kurįą mūs rankos deda į jo rūmus.
Tad kokį vardą duosime Kolonai?

VIENUOLIS (*pataikaudamas Masalskiui*)

Ignacijaus! Pakrikštykime ją
Mūs vyskupo, mūs tėvo, geradėjo
Ir mūsų užtarytojo vardu.
Jis stato Katedrą — tad ir Koloną
Pakrikštykim Ignacijum!

BALSAI

Teisingai!
Ignacijum! Ignacijum!

ZMOGUS (*Laurynui*)

Matai:
Jis tau, Laurynai, nieko nepalieka.

MASALSKIS

Dėkoju, broliai! Man didi garbė...
Pasižadų, kad Katedros statyba
Aš rūpinsiuosi taip, kaip savo siela.

Ruošiasi krikštyti Koloną

ZMOGUS

Tada jau drąsiai galim pasakyti,
Kad Katedros statyba eis velniop!

LAURYNAS

Sustokite! Palaukit...

MASALSKIS

Tu, Laurynai?

Kas atsitiko?

LAURYNAS

Nieko. Aš tik noriu
Pasiūlyti Kolonai kitą vardą.

MASALSKIS

Matai, mielas: žmonės panorėjo
Pakrikštyt ją Ignacijum...

LAURYNAS

A, žmonės...
Bet jūs palieskit, vyskupe, ranka,
Paglostykit koloną, apkabinkit —
Ar ji neprimena jums moters kūno?
Koks jaunas ir koksai stangrus liemuo!
Stai jis, pakluses jūsų rankai, virpa
Ir glaudžiasi prie jūsų... dieve mano,
Kokia palaima! Vyskupe, aš siūlau:
Pakrikštykime ją Ievos vardu!

MASALSKIS

Nesuprantu, mielas, ko tu nori.

LAURYNAS

Ak, nesuprantate? Jūs čia kalbėjot
Apie tą Katedrą, kurią kiekvienas
Privalom pastatyti savyje.
Gražiai kalbėjote. Tad aš ir klausiu:
Kur jūsų Katedra?

MASALSKIS (*pridėjęs ranką prie širdies*)

Ją mato dievas.

LAURYNAS

Ten nieko nėra. Ten tuščia. Ten griuvėsiai.
Ir melo žiurkės veisiasi juose.
Ir šliaužioja dvi didelės gyvatės —
Paleistuvystė ir godumas. Žmonės,
Kaip aš galėjau juo tikėt ir kaip
Galėjau kurti Katedrą... iš melo?

VIENUOLIS

Nutilk, eretike!

BALSAI

...Jisai pamišo...
...Girdėjau, kad jisai išgerti mėgsta...

LAURYNAS

Ar, vyskupe, atsimenate Ievą?
Na, žinoma, atsimenat, nes jūs
Verkiuos jai vieną kambarį paskyrėt,
Įrengdamas jos rankdarbių „muziejų“:
Ten kabo jos lovatiesės ir juostos,
Jos rankšluosčiai, visokie mezginiai...
Net ir sijonas... ar tiktai ne tas,
Kurį jūs pats... jai nusegėt?

VIENUOLIS

Sėtonas!
Sėtonas, pasivertęs žmogumi!
Ar jūs nematot — jis gi su kanopom!

VIENUOLĖ

Parodykit jam kryžių! Pašlakstykit
Jį švęstu vandeniui!

MASALSKIS (*į minią*)

Tai ar jūs leisit,
Kad pragaras jūs vyskupą išjuoktų?
Kas dievo tarną apšmeižė — tasai
Ir patį dievą apšmeižė!

Minia grėsmingai artėja prie Lauryno

...Ant laužo!

Ant laužo jį!.. Tik čiupkit, vyrai, kryžmais —
Kad neištrūktų... Kryžmais imkit, kryžmais...

LAURYNAS (*rėkia*)

Ak vyskupe! Žinau, kad jums tik juokas
Susidoroti su manim — sudegint,
Nugrūst į Vilniaus požemius, pakart...
Bažnyčia ras ir priemonių, ir būdų,
Kaip manimi atsikratyti... Ras,
Taip kaip surado būdą sunaikinti,
Ignacijau Masalski, jūsų sūnų!
Taip, jūsų nuodėmingos meilės vaisių
Ir jos įrodymą. O su manim
Jums bus lengviau, todėl, kad, ačiū dievui,
Aš vis dėlto nesu nei jūsų vaikas,
Nei jūsų vaiko motina, kurią
Reikėtų vienuolyne numarinti.
Todėl ir siūlau pavadint koloną
Ievos vardu...

*Iš minios išsiveržia vienuolė Ieva-Tere-
resė ir puola prie Lauryno*

IEVA-TERESĖ

Laurynai, tu meluoji!

LAURYNAS (*apstulbęs*)

Ievà? Tu irgi čia? Ką padariau,
O, ką aš padariau! Atleisk man, Ieva!
Man sakė... man kalbėjo, kad tavęs
Jau nėra... kad tu... jau mirusi...

IEVA-TERESE

Meluoji!

Vaikelis mano... jis yra... jis gyvas!
Pats vyskupas man sakė, kad netrukus
Galėsiu pamatyti jį.

*Puola prie Masalskio. Dabar minia pasi-
traukia, palikdama prie Kolonos Lauryn-
nų, Masalskį, Ievą-Teresę ir Žmogų sce-
nos viduryje*

IEVA-TERESE (į Masalskį)

Tiesa?

Juk tu kalbėjai man... tu juk žadėjai.
Kad pats įdėsi šventą sakramentą
Į vaikiškas jo lūpas... ir kad aš
Galėsiu apkabinti jį... pakartok
Ir pasakyk jam,

(Rodo į Lauryną)

kad jisai meluoja.
Ir kaip jis drįsta šitaip?

MASALSKIS

Moteriške!

Nesuprantu, ko nori iš manęs.
Aš nepažįstu nei tavęs, nei tavo...

IEVA-TERESE

Nei savo vaiko? Nepažįsti... Dieve!
Tu nepažįsti?

*(Ji puldinėja prie visų žmonių, maldau-
dama atsakymo)*

Žmonės, pasakykit,
Ar tai tiesa, kad mano balandėlio...
Jau gyvo nebėra? Sakykit, žmonės!
Aš jo nė sykio nemačiau... Sakykit!

Žmonės tylėdami traukiasi

Jį išplėšė iš mano glėbio... Sakė,
Kad jis jau kalba, kad bėgioja... Sakė,
Pats vyskupas man sakė, kad netrukus...

MASALSKIS (*neišlaikęs šaukia*)

Pamišėlė! Pamišėlė! Išveskit,
Išveskit ją!

IEVA-TERESE

Ar tai tiesa? Tiesa,
Kad mano balandėlio nėra?

(Ji pripuola prie Žmogaus)

ŽMOGUS (*po ilgos tylos*)

Tiesa.

Atleisk man, viešpatie, už šitą tiesą.

IEVA-TERESE

Koks melas! O, koks neregėtas melas...

(Krenta ant Katedros laiptų)

MASALSKIS

Pamišėlė! Sakiau, išveskit ją!

Prie Ievos-Teresės atsiklaupia A b a t ė

ABATĖ (*po kurio laiko, pakilusi*)

Ieva-Teresė mirė.

LAURYNAS (*sukniubdamas prie Ievos*)

Juk tai aš...
Dangau, aš nužudžiau ją!

*Visuotinėj tyloj Masalskis ilgai žiūri į
Žmogų, eina prie jo, traukiasi atbulas,
vėl eina*

ZMOGUS (*nusimesdamas nuo galvos gobtuvą*)

Taip, tai aš.

*Masalskis, vis dar netikėdamas, traukiasi
ir vėl grįžta prie Žmogaus, pagaliau apsi-
sukęs išbėga iš scenos*

KAPITULOS MARSALKA

Kolonos krikštijimas atidėtas!

SNIPAS (*puldinėja nuo vieno prie kito*)

Kas čia įvyko, a? Kas atsitiko?
Aš negaliu suprast... Manęs paklaus,
Kas čia įvyko...

ZMOGUS (*išeidamas*)

Dievo teisingumas.

Scena ištuštėja

LAURYNAS (*ant kelių prie Ievos-Teresės la-
vono*)

A, teisingumas! Štai jums teisingumas.
Tebūna jis prakeiktas. Ieva, Ieva,
Aš net nespėjau pasakyti tau,
Kaip aš tave mylėjau!.. A, nereikia!

(Atsikelia, prisiglaudžia prie Kolonos)

Vėl viskas griuvo. Ir nėra kolonų,
Kurios šį baisų svorį išlaikytų.
Kurgi tikėjimas, kur teisingumas,
Kur meilė ir dora, kur grožis, gėris?
Ant ko tu, dieve, kūrei šį pasaulį,
Ant ko tu s a v o Katedrą statei,
Kad ji lig šiolei vis dar nesugriūna,
Nors mes — taip, mes — ją dieną naktį ardom,
Kas valandą ją griaunam savyje?
O gal griovimas ir yra kūryba?
Štai aš ir klūpau vienas tarp griuvėsių,
Aš, kurs į tiesą taip akiai veržiausi.
O kas tiesa? Tiesa — taip pat griovimas.
Iliuzijų ar melo — nesvarbu.
Tiesos yra tik tiek, kiek jos nėra,
O aš gi jos šiek tiek daugiau norėjau.
Tai kur tie akmenys, kur tos kolonos,
Kurios dar laiko žmogų? Grožis? Cha,
Koks šaltas žodis! Šaltas ir bejėgis,
Kurio mes griebiamės, kai nebegalim,
Nesugebam, nemokam, nepajėgiam
Įvertinti pasaulio ir žmogaus.

Vieni griuvėsiai. Ak, vieni griuvėsiai!
Griuvėsiai ir tamsa. Atleisk man, Ieva!
Kad aš ir tavo Katedrą sugrioviau.
Ir tavo Katedrą, kuri, deja,
Ant melo ir iliuzijų išaugo.
O ar yra kas nors šiame pasauly
Be melo ir iliuzijų?

O kaip,
Kaip, pasakykit, Katedrą apginti,
Kaip ją apgint — tegu ir melagingą,
Ir iliuzorinę — kaip ją apgint
Nuo brutalaus kitų įsiveržimo,
Nuo prievartos, nuo smurto?

Nuo kitų?
Cha, juokdarys! Verčiau tu pasakyk,
Kaip nuo savęs apgint svajonę savo,
Tikėjimą ir meilę, savo tiesą
Ir savo melą — kaip apgint save
Ir s a v o Katedrą, kur telpa viskas,
Kaip ją apgint nuo s a v o abejonių,

Nuo savo netikėjimo? Vadinasi,
Žmogus statai tik tam, kad pats sugriautum.
Kad pats save sugriautum! Ča cha cha...

ANTRA GIESMĖ

*Katedros rūsyje. Žmogus, Laurynas,
jo draugai: Povilas, Stanislovas, Steponas, Kazimieras*

KAZIMIERAS

Ar jau visi?

STEPONAS

Nėra Žmogaus.

STANISLOVAS

Jisai,
Kaip visada, vėluoja. Reikalauju
įspėti jį. Birželio naktys trumpos.
Mums reikia išsiskirstyt su tamsa.

POVILAS

Aš pirmą kartą Katedros rūsy.

KAZIMIERAS

Man nepatinka ši duobė. Jaučiuosi
Lyg būčiau spąstuose. Ar čia nėra
Dar vieno išėjimo?

STEPONAS

Ne, tik vienas —
Tas, pro kurį įėjome.

STANISLOVAS

Kaip kapas.
Jei mus užkluptų čia — pro kur pabėgti?

KAZIMIERAS

Pro kartuves tiesiog į dangų.

POVILAS

Vyrai,
Kam šitos kalbos? Jūs tik pažiūrėkit:
Mes esame prie Lietuvos šaknų.
Čia mūsų praeitis. Slovē ir laisvė.
Čia mūsų istorija ir panteonas.
Iš čia ir mes kaip atžalos iškilsim,
Tėvynės atgimimą skelbdami.

STEPONAS

Kas čia — eilėraštis? Atsišaukimas?

POVILAS

Aš, Steponai, kalbu tą, ką jaučiu.

STEPONAS

Gražiai kalbi, bet mums jau metas veikti.
Kažkas ateina?

STANISLOVAS

Taip. Girdėti žingsniai.

KAZIMIERAS (*prie įėjimo*)

Kas ten? Slaptažodis!

BALSAS

Lyra ir lankas.

KAZIMIERAS

A, tai Žmogus. Na, pagaliau visi.

*Įeina Žmogus, vesdamas už rankos
Lauryną. Jo akys užrištos*

KAZIMIERAS (*Žmogui*)

Tai tu ne vienas?

ZMOGUS

O, bičiuliai mano!
Stai ta diena, kurios aš kantriai laukiau:
Į mūsų būrį pagaliau atėjo
Žmogus, kuris mums baisiai reikalingas.
Jo vardas, patyrimas, išmintis
Labai pravers mums, rengiant sukilimą.

STEPONAS

Kas jis toksai?

ZMOGUS

Prie jo vėliau sugrįšim.
Pasitarimą pradėdu.
Dangau, palaimink
Mūs žygį už teisybę ir už laisvę,
Leisk mums su ryto saule patekėti,
Pakilt virš Vilniaus ir virš Lietuvos.
Lyra ir lankas!

VISI

Lankas ir lyra!

ZMOGUS

Kaip ginklai renkami?

KAZIMIERAS

Šiek tiek yra.
Tačiau ir tų pačių nėra kur slėpti.

ZMOGUS

Gabenk juos čia, po Katedra, į rūsį.
Aš jau susitariau.

(Rodo į Lauryną)

Štai šitas vyras
Sutinka juos priglaust ir prižiūrėti.

STEPONAS

Radau meistrų, kurie sutiks nuliedint
Mums dvi patrankas. Reikia pinigų.

ZMOGUS

Stai pinigai. Naudok, brole, juos taupiai.

(Kreipdamasis į Povilą)

Prieš dvi savaites buvom susitarę,
Jog tu paruoši mums atsišaukimą,
Kurį ketinom Vilniuje paskleisti.
Ar parašei?

POVILAS

Aš atsitiktinai,
Vartydamas knygas, radau žodžius,
Prieš porą šimtų metų parašytus.
Manau, kad mums jie šiandien ypač tinka:
Daukšos „Postilės“ prakalba.

Skaityk.

POVILAS (*skaito*)

„Kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta,
 tokia prasta ir niekinga,
 kad neturėtų šių trijų
 savų ir tarsi įgimtų dalykų:
 tėvų žemės, papročių ir kalbos?
 Ne žemės derlumu,
 ne drabužių skirtingumu,
 ne šalies gražumu,
 ne miestų ir pilių tvirtumu
 gyvuoja tautos,
 bet daugiausia išlaikydamos
 ir vartodamos savo kalbą,
 kuri didina ir išlaiko bendrumą,
 santaiką ir brolišką meilę.
 Kalba yra
 bendras meilės ryšys,
 vienybės motina, pilietiškumo tėvas,
 valstybės sargas.
 Sunaikink ją —
 sunaikinsi santaiką,
 vienybę ir gerovę.
 Sunaikink ją —
 užtemdysi saulę danguje,
 sumaišysi pasaulio tvarką,
 atimsi gyvybę ir garbę...“

Povilui skaitant, Laurynas, ištiesęs rankas, eina lyg ieškodamas išėjimo

STEPONAS

Labai teisingi žodžiai.

STANISLOVAS

Gražūs žodžiai —
 Ir paprasti, ir graudžiai iškilmingi.

Iš tikro, vyrai, neretai mes patys
 Užmirštam savo kalbą...

ZMOGUS

Palūkėkit!

Tai, ką skaitei, — gerai. Bet per mažai.
 Reik paminėt, kad tūkstantis septyni
 Simtai devyniasdešimt pirmų metų
 Valstybės konstitucijoj nėra
 Net žodžio „Lietuva“. Vadinasi, broliai,
 Mes stovim prie tėvynės kapo. Mes
 Privalome prikelti ją. Tai viena.
 O antra — reikia būtinai pridėti
 Apie lygybę, laisvę ir brolybę:
 Miestiečiams šitie žodžiai prie širdies.
 Mes turim juos įtraukt į sukilimą.

LAURYNAS (*šaukia*)

Atriškite man akis! Akis atriškite!

Zmogus nuima raištį nuo Lauryno akių

STANISLOVAS

Laurynai, tu?

STEPONAS

Tikrai nesitikėjau.

POVILAS (*apkabina Lauryną*)

Aš taip džiaugiuos, Laurynai! Taip džiaugiuos!
 Mes pagaliau visi drauge. Žinojau,
 Jog tu ateisi...

KAZIMIERAS (*Žmogui*)

Aš nesutinku.
Tu, mūsų nesiklauses, įsileidi
Garbėtrošką, Masalskio pakaliką,
Jis pražudys mūs reikalą.

STEPONAS

Aš irgi
Nesutinku. Jūs manote, jam rūpi
Tėvynės ateitis ar jos likimas?
Jis užsiėmęs savo karjera,
Bažnyčiom, antkapiais, didikų rūmais.

ZMOGUS

Jis jau subrendo maištui.

KAZIMIERAS

Koks ten maištas —
Susirėmė su vyskupu dėl bobos!

ZMOGUS

Kalbėki pats, Laurynai!

LAURYNAS (*ant kelių prieš juos*)

Broliai mano,
Jūs matote mane: aš vienas. Vienas!
Nes viskas, ką mylėjau, kuo tikėjau,
Ką kūriau savyje, — tas viskas griuvo.

STEPONAS

Jis nusivylė vyskupu!

LAURYNAS

Savim,
Savim ir šiuo pasauliu. O svajojau...
Ir aš svajojau, vyrai! A, tiek to...
Jūs manot — Katedra. O, koks tai svoris!
O kur tie pamatai, kur tos kolonos,
Kurios ją laiko ir į dangų kelia?
Nėra, bičiuliai mano, pamatų,
Nėra kolonų. Tuštuma ir melas.
Aš išdidus buvau. Galvojau — vienas
Iškėlęs nešiu savo idealą,
Paminklą pastatysiu žmogui. Žmogui,
Ne dievui ir ne vyskupui. Deja!
Tikėjimas, ištikimybė, meilė,
Tiesa ir grožis — visos tos chimeros
Dabar man spjaudo ugnimi į širdį.
Ne veltui jas Paryžiuje užkėlė
Meistrai ant dievo motinos bažnyčios!
Tiktai reikėjo padaryti jas
Su dviem galvom — tada visiems būt aišku,
Kad melas ir tiesa, blogumas ir gerumas —
Tai ta pati dvigalvė chimera,
Sudeginanti žmogų ligi galo.
Kas aš dabar esu? Krūva griuvėsių...

KAZIMIERAS

Mes čia neturim laiko užsiimti
Griuvėsiais ir statybomis!

POVILAS

Privalom,
Privalom užsiimti, jeigu norim
Pažadint žmogų ir prikelt tėvynę!

LAURYNAS

Girdžiu — tėvynė! Aš remiuos dabar
Į ją — kaip į vienintelę koloną.
Į ją, nes nieko neturiu daugiau.

Tegu aš būsiu silpnas kaip vijoklis,
Tačiau, vyniodamasis apie ją,
Galbūt pakilsiu. Cia, šiame rūsy,
Turėtų būt ir mano šaknys. Šičia
Aš prieinu prie Katedros esmės,
Prie jos idėjos: Katedra — Tėvynė,
Kuri kiekvieną priima, prigludžia,
Pažadindama darbui ir kančioms,
Prikeldama palūžusią svajonę,
Tikėjimą ir viltį. Ir tegu
Joje gyvena teisingumo dievas...

ZMOGUS

O jeigu ir tėvynė — chimera?

LAURYNAS

Tada jau viskas. Taip, tada jau galas.
Tada ir aš, ir jūs — nereikalingi,
Betiksliai ir beprasmingi. Tik dulkelės,
Kurioms nežino net, kodėl gyvena.
Tada ir Katedra nereikalinga,
Ir šitas mauzoliejus, kuriame
Tarp kunigaikščių, vyskupu, didikų
Vaikelis mažas guli. Kitados
Jį Katedra užgriuvo. Tas vaikelis...
Jis čia yra. Jį reikia tik prikelti,
Kad jis į naują Katedrą įeitų
Ir kad stovėtų po aukštais jos skliautais
Lyg po geros tėvynės dangumi...

Girdėti triukšmas. Į rūšį įsiveržia kareiviai

VYRESNYSIS

Karaliaus ir įstatymo vardu!

KAZIMIERAS

Mus išdavė! Sakiau... sakiau, tai jis!

Puola su durklu Lauryną. Kareiviai sulauko jį, išveda visus. Rūsyje ant kažkieno sarkofago pamažu gęsta užmirštas žibintas. Iš tolo, vis garsėdama, visą rūšį ir visą salę užpildo M o t e r s rauda:

Sūneli mano, vienatūrėli,
Tai ar tau gera šičia gulėti?
Prie vieno šono karaliai guli,
O kunigaikščiai — prie kito šono.
Tai ar tu moki čia jiems įtikti,
Buina galvelę žemai nulenkinti?
Ar prie karalių ir kunigaikščių
Viernai, sūneli, neši slūžbelę?
Sūneli mano, vienatūrėli,
Ar tau krūtinės akmuo nespaudžia,
Ar kietas žvirgždas akių negrauzia,
Ar iš šviesiųjų tavo plaukelių
Virvės ant kaklo tau nenuvijo?..

TREČIA GIESMĖ

Katedros aikštėje. Laurynas, jo draugai — Steponas, Stanislovas, Kazimieras, Povilas, Žmogus — surakinti viena grandine. Masalskis, Motiejus, Žibintininkas, minia, kareiviai, pareigūnai

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Aukščiausias Vilniaus miesto tribunolas
Karaliaus ir įstatymo vardu
Paskelbė savo nuosprendį, kurį
Man pavesta čia šiandien jums pagarsint.

Su liūdesiu mes konstatuojam faktą,
Kad Vilniaus miestas, visada garsėjęs
Paklusnumu, pamaldumu, tvarka,
Piliečių susiklausymu ir meile,
Nusigrėžė nuo dievo ir nuo sosto,
Parsidavė patamsių gaivalams.

Dabar ir dievo, ir karaliaus veidas
Iš liūdesio ir pykčio apsiniaukė.

O kas, piliečiai, dėl to visko kaltas?
Kalti neatsakingi elementai,
Kurie nesantaiką tarp luomų sėja
Ir kursto Vilniuj rietenas tarp mūsų,
Dangstydami žodžiais apie laisvę,
Apie lygybę, meilę ir brolybę.
Tai argi mes prieš dievą ir karalių,
Tai argi mes — aš klausiu — nesam lygūs?
Ar mes ne broliai? Argi mes, vilniečiai,
Aš klausiu jūsų — esam ne laisvi?

Jūs tylite, nes pritariate man.
O štai tie žmonės, štai, pasižiūrėkit,
Tie žmonės (ak, sunku juos žmonėmis
Visų akivaizdoje pavadinti!),
Tie maištininkai, tie plėšikai, vagys,
Tie apšaukę menininkai, tie
Pasturlakai ir atmatos — jie rengė,
Sakau, jie rengė Vilniuj su-ki-li-mą,
Norėdami krauju ir ugnimi
Užtvindyti Vilnių ir vilniečių širdis.

Jie sučiupti nusikaltimo vietoj.
Aukščiausias Vilniaus miesto tribunolas,
Neabejodamas jų kaltumu
Ir siekdamas visų piliečių laimės
Gerovės, susiklausymo, ramybės,
Paskelbė savo nuosprendį, kurį
Man pavestą čia šiandien jums pagarsint.

Štai vienas jų, slapyvardžiu „Žmogus“.
Bet argi tai žmogus? Sėtonas, velnias,
Visų jų įkvėpėjas ir vadeiva.
Jis — buvęs vyskupo nuodėmklausys
Ir jėzuitų ordino prioras.
Už dievo ir bažnyčios, jos tarnų
Įžeidinėjimą ir piktą šmeižtą,
Už melą ir erezijas — jisai
Jau sykį buvo pasmerktas myriopi.
Tačiau sėtonas gelbsti savo veislę,
Ištraukęs ją klasta ir gudrumu

Iš Vilniaus požemių. Visų nelaimėi.
Mes perduodame jį bažnyčios teismui,
Sventai tikėdami, kad antrą kartą
Jis, vyskupe, iš jūsų neištruks.

ŽMOGUS

Dabar aš tuo nė kiek neabejoju.

BALSAI MINIOJE

...Girdėjot — vyskupo nuodėmklausys!...
...Ir kas galėjo pagalvot... Tai velnias!...
...Jis žino apie jį tiek pat kiek dievas...

Sargyba atriša Žmogų ir išveda jį

ŽMOGUS (*praeidamas pro Masalski*)

Už tavo nuodėmes aš antrą kartą
Einu į mirtį. Tai šiek tiek per daug.

MASALSKIS

Už tavo vėlę aš jau vieną sykį
Meldžiausi. Antrą sykį nesimelsiu.

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Tie keturi (jūs matot juos, vilniečiai!)
Nevykę menininkai. Jų vardai
Nežinomi ir niekam negirdėti.
Ne talentu, ne ištverme, ne darbu
Jie siekė pagarsėti, o maištu.
Neskelbsim jų vardų — tegul jie dingsta
Iš mūsų atminties. Jie neverti,
Kad mūsų lūpos garsiai juos ištartų...

POVILAS (*šaukia*)

Aš Povilas!

STANISLOVAS

Stanislovas!

KAZIMIERAS

O aš —
Kazimieras!

STEPONAS

Aš — Steponas!

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Tylėt!
Sekmadienį prie Rotušės visi jie
Bus pakarti...

PRIESTARAUJANTYS BALSAI MINIOJE

...O dieve — pakarti!
...Ką jie padarė? .. Nieko nenužudė...
...Ir neapiplešė... Baisi bausmė...
...Reikėjo kreiptis vyrams į karalių...
...Karalius, kaip žinai, toli... O dievas?
...O dievas, kaip žinai, aukštai...

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Tylėt!
Sekmadienį prie Rotušės! Po visko
Orkestras gros, o Vilniaus magistratas
Visus vaišins dešrelėm ir alum.

KITI BALSAI MINIOJE

...Va čia tai bent! Reikės anksčiau ateiti
Ir eilę užsiimt... Nesuprantu,
Kuriem velnam visus kabinti iš karto?
Reikėtų atskirai... Ir už kiekvieną

Reikėtų mums įpilti po bokalą —
Tai būtų keturi. Dabar gi — vienas!
Nei šis, nei tas... Nežino, kur taupyti...

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Į maištininkų būrij, kaip jūs matot,
Netyčia įsipainiojo žmogus,
Kurį visi pažįstam, gerbiam, mylim
Ir talentą jo vertinam... Deja,
Jis pasirodė viso to nevertas.
Aukščiausias Vilniaus miesto tribunolas,
Maloniai atsižvelgdamas į tai,
Kad jis pastatė Rotušę, dabar gi
Privalo Vilniaus Katedrą užbaigti...

(Kreipdamasis į Masalskį)

...Ir ypač atsižvelgdamas į jūsų,
Šventasis tėve, prašymą, į jūsų
Laidavimą, garantijas — žodžiu,
Aukščiausias Vilniaus miesto tribunolas
Nusprendė jo pasigailėt.

KAZIMIERAS

Sakiau —
Tai jis mus išdavė! Klapčiukas! Snipas!
Masalskio šuo!

(Puola Lauryną)

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Atriškite jį!

LAURYNAS

Nenoriu!
Aš neprašiau pasigailėt... Aš kaltas.
Aš kaltas, kaip ir jie... Aš net kaltesnis
Už juos visus, nes puikiai supratau,
Kad šitoks maištas — tai tiktai žaidimas.
Bet nesusėju šito pasakyt jiems...

STEPONAS

Jis nespėjo pasakyti mums,
Kad jis mus išdavė! O aš nespėjau
Pasmaugti jo... Dangau, tai kur teisybė?

Sargyba atriša Lauryną

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Tegu pasklinda garsas apie Vilnių,
Kaip apie miestą, kur teisybė klesti,
Kur talentai nekariami. Paryžius
Galėtų pasimokyti iš mūsų!

(Plojimai minioje)

Mes nutarėm paskirti šitam ponui
Išpėjimą bausmę: dviem dienom
Pririšti jį prie Katedros kolonos,
Kad jis turėtų laiko pagalvoti
Apie architektūrą, kad visi
Su talentu susipažint galėtų...

Plojimai, juokas minioje

BALSAI

...Pririšti prie Kolonos! Cha cha cha!..
...Tegu apsikabina ją kaip žmoną..
...Reikės atvest vaikus — tegu pažiūri..
...Va čia tai bent bausmė! Ką ten Paryžius —
Bene Paryžiuį šitaip sugalvotų?..
...Paryžiuje, girdėjau, galvas kerta —
Tai irgi, pasakyčiau, įdomu..

Sargyba veda Lauryną prie Kolonos

LAURYNAS (šaukia)

Aš noriu mirti! Aš nesutinku.
Aš skųsiuosi karaliui... reikalausiu.
O jeigu jūs nepakariat manęs,
Tai aš pakarsiu jus. Aš jus pakarsiu!

*(Lauryną pririša prie Kolonos — taip, kad
jis atrodo tartum ją apsikabinęs. Pro jį
praveda jo draugas, pasmerktus mirti)*

Bičiuliai, broliai! Tai ne aš! Ne aš...
Jūs tik pažvelkit į mane — suprasit,
Kad tai ne aš... Jūs tik pasižiūrėkit!
Kazimierai!

(Kazimieras praeidamas spjauna į jį)

Stanislovai, broleli!

(Stanislovas spjauna į jį)

Dėl dievo meilės, Steponai!

(Steponas spjauna į jį)

Ir tu...

Ak Povilai, aš taip tave mylėjau!
Tu tik pasižiūrėk į mane,
Tiktai pažvelki... Povilai, broleli!

(Povilas praeidamas nusisuka nuo jo)

LAURYNAS (susmukęs prie kolonos)

Dabar jau viskas. Viskas. O dangau,
Ko tu tyli? Malai, kad aš nekaltas.
Paniekintas, apspjaudytas savųjų —
Kaip aš dabar gyvensiu? Atsakyk!
Patark, padėk man... ar atsiųsk man mirtį.
Verčiau jau mirtį, viešpatie, atsiųsk!

*Temsta. Vakarą Katedros aikštėje. Bai-
liai slapstydamasis, išlenka Motiejus*

MOTIEJUS

Aš atnešiau tau atsigert, Laurynai.

LAURYNAS

Čia tu, Motiejau? Atsigert? Nereikia.
Tu juk matai: aš miręs jau... negyvas.
Manęs nėra.

MOTIEJUS

Kad vyskupas man liepė
Pagirdyti tave, pavalgydinti. . .

LAURYNAS

A, vyskupas!

(Koja išmuša puodelį iš Motiejaus rankų)

Šalin, sakau, šalin,
Su savo tulžimi ir su actu,
Su mano gėda ir kančia. . . Šalin!
Aš nepriimsiu nieko net iš dievo,
Ne tik iš vyskupo. . .

(Pastebėjęs raktų ryšulį prie Motiejaus juostos)

Ką aš matau!
Tai tu jau raktininkas?

MOTIEJUS

Taip, Laurynai.
Jau kelios dienos. . . vyskupas paskyrė,
Paaukštino. . .

LAURYNAS

Tai sveikinu tave.
Atleisk, kad rankos negaliu paspausti.
Matai, koksai gyvenimas, Motiejau!
Vieniems — mirtis ir gėda, o kitiems —
Paaukštinimas ir garbė. . .

Motiejus puola ant kelių, apkabina Lauryno kojas

MOTIEJUS

Laurynai!
Atleisk man. . . aš nebegaliu daugiau.
Aš vietos nerandu. . .

LAURYNAS

Kas atsitiko?

MOTIEJUS

Aš nežinojau, aš nesitikėjau,
Kad viskas taip. . . Tikrai, nesupratau. . .
Maniau, kad šiaip sau. . . Vyskupas man sako:
„Motiejau, nori raktininku būti?“
Sakau, kad noriu. . . Tai jisai ir liepė
Tave stebėti. . . pažiūrėt, kad tu,
Ko gero, galo nepasidarytum
Po tos nelaimės su Ieva. . . Tai aš
Tave sekiau. . . Maniau, kad gerą darbą
Atliksiu tau ir vyskupui. . .

LAURYNAS

Tai tu. . .
Tai tu, Motiejau?

MOTIEJUS

Taip, tai aš, Laurynai.
Aš išdaviau. Neišdaviau — maniau,
Kad gerą darbą padarysiu. . . Dieve
Nejaugi juos, tuos keturis, pakars?

(Nuplėšia raktų ryšulį nuo juostos, trenkia į žemę ir trypia kojomis)

Prakeikti raktai! Nieko man nereikia.
Nereikia. . . nieko. . . Ko gi tu tyli?
Ar juos pakars? Ar juos pakars, Laurynai?
Ko tu tyli? Ką man dabar daryt?

LAURYNAS

Prieik arčiau. Dabar įkiški ranką
Į kairiąją kišenę. Taip. Gerai.
Ten mano pinigai. Atsiskaičiuoki
Sau trisdešimt šidabrinių. . .

Motiejus supratęs kaip iš ugnies ištraukia ranką iš kišenės, paskui staiga pakyla ir, susiėmęs už galvos, išbėga

LAURYNAS (*šaukia*)

Kazimierai, Stanislovai! Ar girdit?
Ei Steponai ir Povilai! Ne aš!
Ar girdit, žmonės? Tai ne aš. Ne aš!
Ei žmonės!

(*Tyla*)

Zinoma, dabar jūs miegat:
Susirenkat miniom klausytis melo,
O kai tiesos — tai jūs nė vieno nėra!
Miegokite, akli ir nelaimingi.
Rytoj jūs sužinosite teisybę.
Bet nesuprasit. Pasakysit: melas.
Kiekvienas jūs suprantate tik tiek,
Kiek randat savyje. O vargas, žmonės,
Jei s a v y j e jūs randat tik s a v e —
Tą nepasotinamą, godų žvėrį,
Tą devyngalvį slibiną, kuriam
Jūs ir užleidžiat visą savo sielą,
Taip, visą savo Katedrą. O šis
Ją ir sugriauna. Iš vidaus suardo.
Nė uraganai, ne karai, ne audros
Sugriauna mūsų Katedras — mes patys,
Tas devyngalvis slibinas, tas „AS“
Kuris kiekvieno Katedroje guli,
Begėdiškai ant devynių altorių
Devynias savo galvas pasidėjęs.

Tėvyne mūsų! Tai gal tu — tas kardas,
Kuris tik vienas šiandien ir gali
Nukirsti tas baisias devynias galvas
Ir mums visiems atverti mūsų tikslą —
Plačias ir aukštas Katedros duris?
Tu — mano pagrindinė Kolona.
Jei griūsi tu, tai aš neatlaikysiu.

Prisiglaudžia prie Kolonos, tarsi suaugdamas su ja. Žibintininko lydimas, įeina Masalskis

MASALSKIS

Padėk žibintą ir palik mus vienus.
Kai reiks, tu būsi pašauktas.

Žibintininkas išeina. Ilga tylą

MASALSKIS

Laurynai,
Matau ir suprantu, kaip tau sunku.
Pažvelk į dangų — kokie mes mažyčiai
Prieš visą šitą dievo begalybę!
Ir mūsų laimė, ir kančia — dulkelės
Prie visagalio kojų.

LAURYNAS

Pasilikit
Sekmadienio pamokslui šias mintis.

MASALSKIS

Atleisk! Matau, kad ne nuo to pradėjau.

Tyla

LAURYNAS

Kodėl jūs nepakorėte manęs?

MASALSKIS

Tu talentingas.

LAURYNAS

O, tebus prakeiktas
Toks talentas, kuris neleidžia mirti
Už savo Katedrą, už jos idėją!
Kokia ironija! Ištraukt iš kilpos,

Tačiau paniekinti, sutrypt, pažeminti!
Taip, jūs išrinkot man baisėsne bausmę:
Pakorėt talentą, o ne mane!

MASALSKIS

Aš dėl tavęs kovojau. Dėl tavęs!

LAURYNAS

Jūs pralaimėjot, vyskupe. Nejaugi
Jūs dar nematote, kad pralaimėjot?

MASALSKIS

Todėl ir atėjau.

LAURYNAS

O, jau seniai
Jūs pralaimėjot! Pačią pirmą dieną,
Kai mudu susitikome, kai jūs
Pasiūlėte man paramą ir globą.

MASALSKIS

Aš mėgau žmones, virš kurių galvos
Praskrido angelas. Aš mėgau grožį,
Tikėdamas, kad grožis ir yra
Būties aukščiausias pasiekimas...

LAURYNAS

Jūs iš tiesų neabejingas grožiui...
Ką gi,

MASALSKIS

Tu apie Ievą? Dovanok, Laurynai!
Kad tu žinotum, kaip aš kankinaus,

Kaip aš kovojau! Kūnas nugalėjo.
Baisiausia tai, kad aš lig šios dienos
Nepajėgiu Ievos užmiršti...

LAURYNAS

Taigi
Išniekinot pirmiausia mano meilę,
Dabar štai mano talentą. Man rodos,
Jūs puikiai savo misiją atlikot...

MASALSKIS

Esu žmogus. Deja, tiktai žmogus.

LAURYNAS

Kad tai žmogus! Jūs esate Jėga.
Baisi, godi Jėga, kuri nužudo
Tikėjimą tiesa, gėriu, grožiu,
Pasiuokijimu ir meile — viskuo,
Kuo talentas gyvena, kuo alsuoja.
Jūs — kaip tos mirę pelkės, virš kurių
Nė vienas paukštis nebegali skristi,
Nes nukrenta jų tvaiko apsvaigintas.
Tokia jau jūsų, vyskupe, lemtis,
O gal net ir tragedija. O mano
Likimas paprastesnis ir kuklesnis,
Kaip to paukštelio, kurs naiviai bandė
Pakilt virš pelkių tvaiko ir čiulbėt.
Deja, deja... Apsvaigo ir nukrito.

MASALSKIS

Aš suprantu, jog tau dabar sunku bus
Po viso šito Vilniuje gyvent.
Tad noriu tau pasiūlyt porai metų
Išvykti į Italiją...

LAURYNAS

O ne!
Aš reikalingas čia.

MASALSKIS

Aš ketinau
Rokų palivarkėlį tau pasiūlyt. . .

LAURYNAS

Ak, nejuokaukit, vyskupe! Juk matot,
Kad aš iš jūsų nieko nepriimsiu.

MASALSKIS

Matau. Tiktai nesuprantu — kodėl?

LAURYNAS

Todėl, kad aš dabar jau laisvas. Laisvas!

MASALSKIS

Tu niekadosis nebūsi laisvas. Niekad!
Sukursi sau iliuziją ir jai
Aklai vergausi. Taip, tiktai vergausi,
Nes talentas — tai vergija.

LAURYNAS

Ne, maištas!

MASALSKIS

Aš irgi maištininkas, taip, ir aš.
Nejaugi tu manai, kad man nerūpi
Valstybės ateitis ir jos likimas?
Sunkius laikus gyvename, Laurynai, —
Dabar nelengva Lietuvai tarnaut.

LAURYNAS

Jūs nepažįstat Lietuvos. Bažnyčioj,
Taip, taip — net ir bažnyčioj, prie altoriaus
Jūs matote tik Tyzenhauzą, Pacą,
Oginskį, Kasakauską ir kitus.
O Lietuva. . .

MASALSKIS

Mielasis, aš nenoriu
Būt blogas pranašas, bet aš sakau,
Kad, jei baudžiauninkai ir miestelėnai
Pakeis grafus ir kunigaikščius, — tu,
Tu būsi jų pirma auka. Tave
Ir tavo meną jie sutryps, pažemins.
Tu būsi jiems nereikalingas. Taip!
Kas džiaugsis tavo Katedra?

LAURYNAS

Žmogus.

MASALSKIS

Tu pats, Laurynai, pats lendi į kilpą.

LAURYNAS

Gal pagaliau bent kilpoj būsiu laisvas
Nuo melo, nuo klastos, nuo išdavystės,
Nuo turto ir valdžios, nuo viso šlamšto,
Kurį jūs tartum susitarę nešat
Į mano Katedrą. Nėra jėgų
Nei priešintis, nei gintis, nei maištauti.

Triukšmas už scenos, šauksmai

BALSAI

Greičiau! Pagalbos! Neškite kopėčias!
Nupjaukit virvę. . . Dieve, kas jis toks? . .
Masalskio raktininkas. . . Ei, pagalbos!

Įbėga Žibintininkas

ŽIBINTININKAS

Motiejus. . . raktininkas. . . pasikorė!
Cia, netoli. . . ant Didžiojo žibinto.

MASALSKIS (*sau*)

Kvailys! Nevykėlis! Dėsningas galas.

Skubiai išeina

LAURYNAS (*šaukia jam iš paskos*)

Stai jūs dar vieną Katedrą sugriovėt!
Skurdi ji buvo, apleista — bet visgi
Joje gyveno ir žmogus, ir dievas.
Dabar griuvėšiai, ak, vieni griuvėšiai. . .

(Prisiglaudžia prie kolonos)

Tik tu viena, mieloji, ir likai.

KETVIRTA GIESMĖ

*Katedros aikštėje. Po sukilimo. Liaudies
šventė. Minia, pareigūnai, pre-
keiviai, sukilėliai, Aklas
smuikininkas, Laurynas*

DESRELIŲ PARDAVEJAS

Piliečiai, pirkite karštų dešrelių!
Karštų dešrelių pirkit! Svežios, kvapnios
Ir pačios tirpsta burnoje. Stebuklas,
O ne dešrelės. Tinka prie alaus
Ir prie stipresnio gėrimo. Piliečiai,
Vyriausias mūsų sukilimo vadas
Jų paragavo ir pasakė: geros!
Tikrai, piliečiai, pats Jasinskis valgė
Ir valgydamas gyrė. . .

PIRMAS MIESTIETIS

Neseniai,
Dar prie anos valdžios, dykai vaišino
Dešrelėmis, kai kardavo ką nors.

ANTRAS MIESTIETIS

Palauk, mielasis, galgi ir Jasinskis
Netrukus kart pradės. . .

PIRMAS MIESTIETIS

Jau laikas būtų.

RIESTAINIŲ PARDAVEJAS

Riestainiai, ponai! Prašom prie riestainių:
Minkšti, šilti ir švelnūs — tartum kilpa,
Kuri, mačiau, kol kas tuščia dar kabo
Ant kartuvių prie Rotušės. Skubėkit,
Skubėkite suvalgyt po riestainį,
Kol dar ne per vėlu.

TREČIAS MIESTIETIS

Kokia čia šventė,
Kad reginių nėra! Apsileidimas. . .

KETVIRTAS MIESTIETIS

Girdėjau — sukilimo vadovybė
Per visą naktį posėdžiavo. Taigi
Netrukus gal išgirsime naujienų.

PIRMA MIESTIETĖ

Maniškis pasakojo: generolą
Arsenjevą tiesiog užklupo lovoj.
Be kelnių buvo. . .

ANTRA MIESTIETĖ

Ką sakai — be kelnių?
Ar vienas buvo?

PIRMA MIESTIETĖ

Taigi kad ne vienas!

ANTRA MIESTIETĖ

Ne vienas? A ja jai! Su kuo gi, a?

PIRMA MIESTIETĖ

Su Jadvyga Grudzinska.

ANTRA MIESTIETĖ

A ja jai!

Tai pasileido boba! Prastas skonis
Carienės generolo. . . Na, o jai
Sukilėliai ar nieko nepadare?

PIRMA MIESTIETĖ

Kaip nepadare! Degutu ištrynė
Ir išvoliojo plunksnose. . .

ANTRA MIESTIETĖ

Cha cha!

Taip jai ir reikia. Bet ir prastas skonis
To generolo!

PIRMA MIESTIETĖ

Tai jau aišku — prastas.

ANTRA MIESTIETĖ

Atleisk, mieloji, bėgsiu pas kaimynę,
Papasakosiu — tai bent pasijuoksim!

AKLAS SMUIKININKAS

Piliečiai, ponai! Seserys ir broliai!
Pasiklausykite naujos giesmės —
Giesmės apie vilniečių sukilimą.

Aklas smuikininkas su kitu elgeta dainuoja

GIESMĖ APIE VILNIAUS SUKILIMĄ

Ir atėjo Vilniaus miestan
Svetimi žalnieriai.
Ir sustojo ant ūlyčių
Ponai apicieriai.

Vaduok, vaduok, pons Jasinski,
Nuog strašnos nevalios!
Tegu niekad nesugriūna
Vilniaus bromos žalios!

Pons Jasinskis surikiavo
Mūsų vaiską slauną,
Ir užtaisė, užliodavo
Armotą riktauną.

Oi, tai buvo didis trenksmas,
Dar didesnis dyvas.
Išbėgiojo apicieriai,
Kas tik liko gyvas.

Tai sudėkime Jasinskiui
Kvalą ir apierą,
Kad apgynė Vilniaus miestą,
Valnastį ir vierą.

PIRMAS MIESTIETIS

Gera giesmė: ir griebia už širdies,
Ir, pasakyčiau, pilvą pravėdina.

ELGETA

Numeskite po grašį, kad ir mes
Turėtumėm ką į pilvus įmesti.

ANTRAS MIESTIETIS (*nusivylęs*)

O aš maniau, kad čia nauja valdžia
Mus giesmėmis nemokamai vaišina. . .

TREČIAS MIESTIETIS

Ko tu sulauksi iš valdžios dykai!
Galbūt vėliau, kada jau kart pradės. . .

KETVIRTAS MIESTIETIS

Paryžiuje, tai, sako, galvas kerta
Su tokia mašina. Tik šmikšt — ir nēr!
Per valandą išspaudžia iki šimto.
Nurėžtos galvos krenta į pintinę.
O kai pintinė jau pilna — du vyrai
Ją paima ir neša. O tos galvos,
Per miestą nešamos, pintinėj rėkia.
Nors, sako, pasitaiko ir tokių,
Kurios nerėkia. Tos pavojingiausios.

PENKTAS MIESTIETIS

Šneki, žmogau, kād net klausyt baisu.
Jei viską taip žinai, tai ir sutverk
Mums tą mašiną. Mes ją išbandysim
Ant tavo kvaištelėjusios galvos.

AUKŠTAS PAREIGŪNAS (ant Katedros laiptų)

Piliečiai! Ponai! Seserys ir broliai!
Aukščiausia sukilimo vadovybė
Jūs sveikina su pergale ir kviečia
Visus, kas ginklą pakelia, jos gint.
Užmirškime tarpusavio vaidus
Ir nežiūrėkim luominių skirtybių —
Visi mes esam lygūs, nes vienam
Mieste gyvenam, vieno tikslo siekiam.
Dėl dievo meilės, gelbėkim tėvynę
Ir savo laisvę! Vienykimės, broliai!
Baudžiauninkai, miestiečiai ir bajorai,
Paduokime rankas vieni kitiems,
Nes laisvė — tai ne tik kiekvieno teisė,
Bet ir kiekvieno pareiga.

Piliečiai!

Mes kviečiam jus prie Rotušės, kur jūs
Galėsite įsirašyti į Vilniaus
Sukilėlių kariuomenę ir ginti
Tėvynę, laisvę ir tikybę savo.
Vilniečių gvardijos vadu paskirtas
Laurynas Stuoka — žinomas žmogus,
Narsus ir sukilimui atsidavęs.

Vyriausia sukilimo vadovybė
Negailėstingai baus išdavikus,
Dezertyrus — visus, kurie tik vengs
Atlikti savo prievolę tėvynei.
Prie Rotušės netrukus bus pakartas
Didžiausias išdavikas — Kasakauskas,
Konfederatų etmonas ir vadas,
Jekaterinai II-jai pardavęs
Tėvynę savo, Lietuvon įvedęs
Carienės armiją.

Po Kasakausko
Prie Rotušės taipogi bus pakartas
Konfederatas didžponis Šveikauskas,
Bajorų — parsidavėlių maršalka.

PIRMAS MIESTIETIS

Sakiau: be kartuvių neapsieisim.

ANTRAS MIESTIETIS

Istorija — tai kartuvės, mielasis!
Jos niekada negali būti tuščios.

TREČIAS MIESTIETIS

Taip ir iškarsime vieni kitus.
Ir iš valstybės liks tik virvės kilpa. . .

PIRMAS MIESTIETIS

Tas aukštasis pareigūnas, kurs taip dosniai
Dalią kilpas — ar tai ne tas pats,
Kurs neseniai tuos keturis pakorė?
Atsimenate?

ANTRAS MIESTIETIS

Zinoma, tas pats.

PIRMAS MIESTIETIS

Tai kaipgi šitaip galima?

ANTRAS MIESTIETIS

Mielasis,
Visi tie pareigūnai — tai kaip blusos:
Kokia valdžia bebūtų — jos vis viena
Ant tavo pilvo šokinėja sočios.

KETVIRTAS MIESTIETIS

Jūs kaip sau norite, o aš tai bėgsiu
Prie Rotušės, vietelę užsiimsiu...
Jūs kaip sau norit... Man tai įdomu,
Kaip grafas ir bajoras lįs į kilpą.
Lig šiol vis kardavo paprastesnius...

PENKTAS MIESTIETIS

Ko ten žiūrėti! O tave tai reiktų
Vyriausiu Vilniaus budeliu paskirti.

KETVIRTAS MIESTIETIS

Manai, nesugebėčiau? Vienas juokas!

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Deja, iš mūsų rankų netikėtai
Paspruko Vilniaus vyskupas Masalskis,
Aršus konfederatas, išdavikas.
Į Varšuvą pabėgo. Bet iš ten
Mes gavom žinią: mūsų bendraminčiai,
Sučiupę Varšuvoje, jį pakorė.

PIRMAS MIESTIETIS

Ir ačiū dievui! Mums nereiks terliotis.

AUKŠTAS PAREIGŪNAS

Bausmės ir keršto niekas neišvengs!

KETVIRTAS MIESTIETIS

O visgi gaila! Jūs įsivaizduojat:
Pats vyskupas, aukščiausias dievo tarnas —
Ir tai ant virvės keliamas į dangų!

*Du sukilėliai atvelka į sceną Masalskio
iškamšą*

PIRMAS SUKILĖLIS

Atitempiam jums vyskupą Masalskj.

MOTERELE

Vaje, jo ekscelencija kaip gyvas!

KITAS SUKILĖLIS

Pats nesutiko eit — reikėjo nešti.

PIRMAS SUKILĖLIS

Ar virvę turit?

KETVIRTAS MIESTIETIS (ištraukdamas virvę)

Kur čia neturėsi!
Seniai nešiojuos. Duok čionai tą poną!

*(Užneria virvę ant kaklo Masalskio iš-
kamšai, paklupdo ją po žibintu)*

Paliksime šią ašarų pakalnę,
Nes argi čia gyvenimas? Tikrai:
Dienom dvarai ir palivarkai rūpi,
Naktim ramybės moterys neduoda...
Kaip čia galvot apie aną pasaulį,
Kai šis pasaulis kariasi ant kaklo?
Ar išpažintį, vyskupe, atlikot?

BALSAI MINIOJE

...Kaip jis atliks, jei neseniai pats savo
Nuodėmklausį pakorė!.. Nepradėkit
Išpažinties — lig vakaro nebaigsit...
...Kabinkit ant žibinto — pažiūrėsim,
Kas atskubės jo pasiimti: dievas
Ar velnias?..

*(Pakaria Masalskio iškamšą ant žibinto
dainuodami)*

Tam, kas vyskupą pakars,
Ponas dievas ačiū tars.
Kas pariš jį ant šakos,
Tam ir pragaras dėkos.

*Įeina Laurynas. Jis gerokai išgėręs.
Kurį laiką stebi įsilinksminusią minią*

LAURYNAS (šaukia)

Salin, plėšikai, žmogžudžiai ir žvėrys!
Kaip jums ne gėda! A, kad jus velniai...
Iš mirusiojo tyčiotis... Bedieviai!

*(Minia traukiasi. Laurynas kardu nukerta
virvę, iškamša nukrinta)*

Kad jums nudžiūtų rankos! Kad liežuvis
Prie gomurio priaugtų...

KETVIRTAS MIESTIETIS

Nesikeik!

Aš skųsiuosi... pačiam Jasinskiui skųsiuos,
Kad mano virvę tamsta sukopojai...

LAURYNAS (užsimoja kardu)

Tau reikia virvės? Palūkėk, žalty,
Aš ant keliaraiščio tave pakarsiu.

KETVIRTAS MIESTIETIS (bėgdamas)

Eime prie Rotušės! Ten bus linksmau.

(Laurynui)

O tamsta atsargiau — aš irgi noriu
Tarnauti sukilimui! Nemanyk,
Aš irgi už lygybę ir už laisvę...

*Scena ištuštėja. Laurynas paima už vir-
vagalio Masalskio iškamšą, nuvelka ją
prie Katedros ir atremia į Koloną. Pats
atsisėda šalia ant laiptelio*

LAURYNAS

O viešpatie, kaip sužvėrėjo žmonės!
Jūs, vyskupe, taip pat dėl šito kaltas,
Nes kaipgi ganėt savo avelės,
Kad jos dabar ganytoją užpuolė?
Prisipažinkite: blogai jas ganėt,
Jos, tiesą sakant, jums ir nerūpėjo —
Tik vilnas nusikirpdavot, ir tiek.
Ir štai — avelės į vilkus pavirto.
Džiaugiuosi, kad iš kilpos jus ištraukiau.
Tai jau šis tas.

(Susiradęs butelį, geria)

Galbūt ir jūs išgersit?
Nenorit? Ak, atleiskit — užmiršau,
Kad jūs jau savo esate išgėręs.
O aš — dar ne. Todėl aš ir išgersiu.
Dabar jūs, vyskupe, man pasakykit:
Kaip su tokiais žmonėm ruošti sukilimą?
Žinau, jūs pasakysit: ne visi,
Yra gerų, dorų žmonių. Teisybė.
Tačiau minia... Minia! Ar jūs suprantat?

Nė velnio nesuprantat. . . Aš ieškojau
Idėjos savo Katedrai. Maniau
Kad pagaliau ją suradau: Tėvynė!
Bet argi jie Tėvynė — šitie žmonės?
Na, žinoma, ir jie. . . visokių reikia.
Bet kurgi tie, kurie iškelt galėtų
Ir Lietuvos, ir Katedros idėją?
Iškelt, o ne supurvinti. Suprantat?

(Išgėręs)

Yra tokių žmonių, bet kas iš to. . .
Kai šiandien aš ėmiau ir pasakiau
Vyriausiai Sukilimo Vadovybei,
Kad mums į valstiečius reikėtų kreiptis,
Nuo baudžiavos atleisti juos, — oho,
Kas dėjos! Aplojo, išvadino
Mužikų apologetu. Teisybė,
Aš ir esu muzikas. Taip, muzikas!
Bet kas gi jūs, aš klausiu, kas gi jūs?
Ak vyskupe, nevykęs šis pasaulis,
Bet ką darysi, kad geresnio nėra.
Jūs juokiatės? Taip, žinoma, jums juokas,
Nes jums nereikia Katedros laikyt.
Pasižiūrėkit, vyskupe, koks svoris,
Kokia našta! Jūs matote tik formas.
O turinys?

(Daužo sau į krūtinę)

O turinys štai čia.
O jeigu taip išimti savo širdį,
Padėti ją aikštės viduryje
Ir pasakyt: štai Katedra, jeikit
Ir melskitės. Ir tapkit geresni.
Ir gauskite varpais arba vargonais. . .
Visi tik pasijuoks. Tebus prakeikta
Ir Katedra, ir ta diena, kai aš
Ją pirmą kartą pamačiau!

*(Keliąsi, paėmęs už virvagalio, užsimeta
Masalskio iškamšą ant nugaros)*

Na, eisim.
Aš negaliu palikti jūsų vieno:
Kaip bešnekėtum — vis dėlto valdžia,

Kuriai aš tarnavau! Ir man atrodo,
Kad aš tik vienas ją ir supratau.

(Eina aplinkui Katedrą, suklumpa, juokiasi)

A, po velnių! Klumpu kaip Jėzus Kristus
Po savo kryžium. . . Taip, po SAVO kryžium.

*Jam labai patinka ši frazė, girdėti, kaip
jis juokdamasis ją pakartoja kelis kartus*

PENKTA GIESMĖ

*Naktis Katedros aikštėje. Laurynas,
Aklas Smuikininkas, moteris
juodais drabužiais. Girdėti pa-
trankų šūviai. Gaisro pašvaistė*

PIRMOJI MOTERIS

O viešpalie! Ar girdite — vėl šaudo.
Į vakarą lyg ir apstoję buvo,
Dabar ir vėl pradėjo. Visą miestą
Sugriauš, sudegins.

ANTROJI MOTERIS

Reikia pasiduoti.

TREČIOJI MOTERIS

Aš irgi taip sakau. Neatlaikysim.

KETVIRTOJI MOTERIS

Baisiausia, kad mūsiškiams ginklų trūksta.
Kai kas, mačiau, tik su kirviu išėjo.

PENKTOJI MOTERIS

Kokia pašvaistė! Užupy tikriausiai
Neliks nė vieno namo.

SESTOJI MOTERIS

Vargšai žmonės!
Su ryšuliais, rakandais, su vaikais
Po miestą vaikšto, prieglaudos neranda.

PENKTOJI MOTERIS

Girdėjau, kad padegėliams užleido
Kazimiero bažnyčią.

SESTOJI MOTERIS

Ak mieloji,
Bažnyčioj negyvensi visą laiką.

PENKTOJI MOTERIS

Ar tavo vyras grįžo?

SESTOJI MOTERIS

Ne, tenai,
Prie miesto sienų.

PENKTOJI MOTERIS

Mano vyras irgi.

KETVIRTOJI MOTERIS

Maniškis tai pasiėmė ir sūnų
Su savimi. Gal jau gyvų nėra...

TREČIOJI MOTERIS

O mano tai net keturi išėjo.
Jauniausiam vos penkiolika sukako.
Širdis išdžiūvo. Negaliu net melstis.

ANTROJI MOTERIS

Ak, pasimelskim, moterys, — gal dievas
Išgirs mūsų maldą, sugrąžins juos gyvus.

PIRMOJI MOTERIS

Man pasakojo, kad prie miesto sienos
Vieni lavonai. Laidot nėra kada.

TREČIOJI MOTERIS

Lengviausia, sako, gint Aušros Vartus:
Svenčiausios dievo motinos paveikslas
Nukreipia dievo kulipkas į šalį.
Reikėtų tą paveikslą stebuklingą
Nešiot prie miesto sienos...

ŠEŠTOJI MOTERIS

Sako, prašė,
Bet kunigai neleido.

KETVIRTOJI MOTERIS

Pasimelskim,
Nes kas gi mums beliko? Tik malda.

*Suklaupę meldžiasi. Pauzę užpildo sustip-
rėjusi patrankų kanonada*

TREČIOJI MOTERIS

O sužeistų tai pilnas vienuolynas.
Užbėgau pažiūrėti — net baisu:
Dejavimas, vaitojimas... O vienas
Toksai jaunutis... sužeistas į galvą,
Vis mamą šaukė. Priėjau prie jo,
O jis kaip nusitvėrė mano ranką,
Tai, kol nenumirė, ir nepaleido.
Ak moterys! Stovėjau ir verkiau.

KETVIRTOJI MOTERIS

Tikrai, gal ir mūsiškiai šitaip miršta...
Ir savo motinų neprisišaukia...

PIRMOJI MOTERIS (šaukia)

Nutilkite! Aš negaliu klausytis!
Tėvynė! Laisvė! Ū, prakeikti žodžiai,
Per amžių amžius laistomi krauju
Ir mūsų ašarom — vis neprigyja,
Nesulapoja vis, neduoda vaisių.
Ir kas juos sugalvojo? Dieve mano,
Kas juos išrado, motinų nelaimėi?

ANTROJI MOTERIS

Nusiramink, mieloji! Per skausmus
Pagimdome vaikus, tėvynę, laisvę.
Ir per skausmus prarandam viską. Viską!
Tuščia krūtinė, tuščios rankos, lūpos.
Ir tuščios akys... Tik pilna duobė
Mūs ašarų, mūs meilės, mūsų skausmo.

*Kraupi, ilga tylą. Šaudymas liovėsi. Ant
katedros laiptelių Aklas smuikininkas
veltui bando suderinti skausmingai
disonuojančias stygas*

*Tarp Katedros kolonų pasirodo sužeistas
Laurynas. Suklumpa, kabindamasis
rankom į koloną, pakyla*

LAURYNAS

Įvyko! Viskas baigta. Pralaimėjom.
Atidavėme miestą ir tėvynę.
Todėl, kad buvom neverti jos laisvės.
A, neverti? O ko gi mes verti,
Jei net numirt nemokame garbingai?
Gyvenimo verti! Stai kur bausmė
Už mūs bailumą ir už mūs menkystę!
Gyvenimas — skurdus, vargingas, menkas,
Gyvenimas — beprasmiškas ir tuščias, —
Stai mūsų atgaila ir mūsų kryžius!

Gyvensime — todėl, kad nieko kito
Nesugebam, nemokam, nepajėgiam.
Gyvensim — valgysim, vaikus gimdysim.
Gyvensim — riesimės dėl duonos kąsnio,
Dėl padėties, dėl postų, dėl medalių.
Gyvensim... Taip, gyvensim! Dieve mano,
Už ką tu mus gyvenimu baudi?

*(Ant kelių eina aplinkui Katedrą, rankomis
glostydamas jos sienas — lyg glamonėdamas,
lyg atsiveikindamas)*

O tu vis stovi. Koks gi tavo tikslas?
Kodėl tu apsireiškei man tą naktį,
Kai aš grįžau į Vilnių, kai per dangų
Nuskriejo kometa — ir jos šviesoj
Tu blykstelėjai tartum idealas,
Lyg dangiška svajonė iškilai.
Kam reikalingas buvo tas duobėtas,
Tas akmenuotas pažinimo kelias,
Kuriuo vedei mane, kol pagaliau
Sulaužytą, pažemintą ir tuščią
Tu atvedei į naktį, po kurios
Nebus nei ryto, nei kūrybos saulės?
Į tavo pamatus sudėjau viską:
Tikėjimą, ištikimybę, meilę,
Draugystę, tiesą, gerį, grožį, laimę —
Ak, viską, viską, kuo aš gyvenau,
Kuo pats tikėjau, kol nepamačiau,
Kad visa tai iliuzijos, chimeros,
Kad tai tik žodžiai, nepajėgūs grumtis
Su neteisybe, su melu, apgaule,
Su nuodėme ir su blogiu. Tik žodžiai.
Nejaugi tu, sunki ir iškilminga,
Ant žodžių stovi, tik ant jų laikaisi?
Kodėl tavy nėra kančios nė ženklo,
Nėra to šauksmo, draskančio mane?
Gal tu žinai kažkokį kitą tikslą?
Gal supranti daugiau? Tai pasakyk!
Prikelk mane ir leisk man dar gyventi,
Tikėt kūryba ir žmogum tikėt.

A, tu tyli! Šalta ir abejinga,
Tu stovi ir stovėsi. Į tave
Suduš istorijos ir laiko bangos,

Zmogaus didybė ir menkystė. Viskas —
Ir vergija, ir laisvė. Viskas viskas.
Stebėtoja esi, o ne dalyvė.
Tai kam gi tu tokia bereikalinga?
Kad į save surinktum visą melą,
Zmogaus iliuzijas ir jo kančias?
Tai kas tu — sandėlis? O, prakeikimas!
Kaip tu gali stovėt, kai viskas griūna?
Kaip tu gali tylėt, kai viskas rėkia?

(Išsilraukęs kardą, įnirtingai kerta Koloną)

Stai taip! Stai taip! Sugriūk ir po griuvėsiais
Palaidok viską. Nieko nepalik.
Nėra tėvynės — paskutinio ramsčio,
Kuris dar laikė mus abu. O dieve,
Kertu tave, tarytum pats save.
Aš negaliu... Atleisk, aš negaliu!

(Perlaužia kardą, numeta jį, pats sukniumba prie Kolonos, apsikabina ją, verkia)

Atleisk, mieloji! Aš nebegaliu.
Gyvenk! Gyvenk, nors ir kažin kas būtų.
Būk mūs panteonu ir mauzoliejum,
Jei Katedra nesugebėjai būti.
Priimki viską, ką tau beatneštų
Ir mes, ir būsimosios kartos. Viską.
Priimki viską. Nieko neatmesk.

Įbėga baltai apsirengusi moteris

BALTA MOTERIS

Kazokai puola! Girdite, kaip lekia...
Per visą miestą lekia... Paklauskite!

Girdėti tolimas arklių kanopų bildesys į grindinį. Moterys blaškosi po sceną, glaudžiasi prie Katedros. Paskui sukrinta ant kelių

MOTERYS

O viešpatie! Kazokai... Kur mums dėtis?
Suklaupkime ir melskimės... O dieve,
Paversk mus grindinio akmenimis
Ar šalta Katedros plyta paversk mus,
Pušelėm išaugink priė Neris,
Leisk žolele iškilti prie Vilnelės...

Tyla. Girdėti sliprėjantis arklių kanopų bildesys

AKLAS SMUIKININKAS

Laurynai, kelkis!

LAURYNAS

A, tai tu čia, seni!
Atleisk — kadaise nuskriaudžiau tave...

AKLAS SMUIKININKAS

Zinai, aš pagalvojau — man jau metas.
Paimk tą mano „Grūšią“! Kitados
Tu ją norėjai pirkti... Imk, Laurynai!

LAURYNAS

Kur aš dabar ją dėsiu, tavo „Grūšią“?
Aš Katedros nebeturiu kur dėti...

AKLAS SMUIKININKAS

Aš tau pagrosiu... paskutinį sykį...
O tu paimk ir įsidėk į širdį.

Grodamas „Grūšią“, iš lėto eina į tą pusę, kur grėsmingai auga kanopų bildesys. Už scenos girdėti Aklo smuikininko balsas:

Mano šakos,
Mano šakos,
Sobliom apkapotos.

Mano šaknys,
Mano šaknys,
Ugniu išdegintos.

*Arklių kanopų bildesys vis auga. Jį nu-
stelbia Aklo smuikininko šauksmas*

AKLAS SMUIKININKAS

Sustokite! Ten Katedra... ten žmonės!

*Minutės tylą. Kardo kirtis į smuiką.
Skausmingas nukirstų stygų skambesys.
Ir vėl — šuoliuojančių arklių kanopų
trenksmas. Jis auga, auga, jis jau čia pat.
Katedros aikštėje Moterys visai suknium-
ba ant žemės, tartum pavirsdamos grin-
dinio akmenimis. Kanopų bildesys perle-
kia sceną, visą salę. Jam tolstant, lyg iš
po žemių kyla tyli nedrąsi Moters
rauda:*

Sūneli mano, vienatūrėli,
Tai ar tau gera šičia gulėti?
Prie vieno šono karaliai guli,
O kunigaikščiai — prie kito šono.
Tai ar tu moki čia jiems įtikti,
Buiną galvelę žemai nulenksti?
Ar prie karalių ir kunigaikščių
Viernai, sūneli, neši slūžbelę?
Sūneli mano, vienatūrėli,
Ar tau krūtinės akmuo nespaudžia,
Ar kietas žvirgždas akių negrauzia,
Ar iš šviesiųjų tavo plaukelių
Virvės ant kaklo tau nenuvijo...

*Į tamsėjančią sceną iš dangaus krinta
spindulys. Jis blaškosi, ieško, gęsta ir vėl
sušvinta, kol suranda ant Katedros laip-
tų sėdintį v a i k a. Triukšmas nutilo tolu-
moj, vaikas žaidžia kolonos papėdėje —
ramus, susikaupęs ir turbūt laimingas*

Vilnius—Druskininkai, 1970

TURINYS

Mindaugas	5
Mažvydas	91
Katedra	201

Grožinės literatūros leidinys

Marcinkevičius Justinas

MINDAUGAS, MAŽVYDAS, KATEDRA

Draminė trilogija

Redaktorius G. Laukagalis

Men. redaktorė E. Jakubčionytė

Tech. redaktorė N. Mioldažytė

Korektorė A. Vaimaitė

Литературно-художественное издание

Марцинкявичюс Юстинас

МИНДАУГАС, МАЖВИДАС, СОБОР

Драматическая трилогия

Художник Вилия Гедрайтене

На литовском языке

Литовская ССР, 233000, Каунас, пр. Ленина, 25, издательство
«Швиеса»

ИБ № 6725

Pasirašyti spaudai 1968 01 04. Formatas 84×108/32. Popierius ofsetinis.
Nr. 1. Garnitūra „Literatūrinė“, 10 punktų. Ofsetinė spauda, 15,96 spal.
sp. 1. 32,03 ml. spalv. atsp. 12,17 apsk. leid. 1. Tir. 30 000 egz. Užan-
kymas 2652. Leid. Nr. 11101. Kaina 1 rb. 50 kp. „Sviesos“ t-lda, 233000
Kaunas, Leninio pr. 25. Spausdino M. Šumausko sp., 232600 Vilnius,
A. Strazdello 1

1 rb 50 kp

ISBN 5—430—00216—10